ਤਥਾਹੀ ॥ ਏਤੇਤੇਪ੍ਰਿਥਵੀਪਾਲਾਃ ਸਮਪ੍ਰਾਪ੍ਤਾਮ
ਤਸਮੀਪਤਾਃ ਸ੍ਵਕੀਯੈਃ ਕਰਮਮਭਿਰ ਘੋਰੈਰ
ਦ੍ਰੁਖ ਪ੍ਰਗਜਾ ਬਲਦਰਪਿਤਾਃ ॥ ੧ ॥

ਅਰਥ–ਯਮ ਰਾਜਾ ਅਪਨੇ ਦੂਤੋਂਸੇ ਕਹਿਤਾ ਹੈ ਜੋ ਯਹ ਪ੍ਰਥਵੀ ਕੇ ਪਾਲਕ ਰਾਜਾ ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਸਮੀਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਏ ਹੈਂ ਸੋ ਯਹ ਆਪਨੇ ਘੋਰ ਕਰਮੋ ਕਰਕੇ ਦੁਸ੍ਰ ਬੁਧੀ ਔਰ ਦੁਸ੍ਰ ਬਲਸੇ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਮਦ ਮਤਥੇ ॥ ੧ ॥ ਭੋਭੋ ਨਿਰ
ਪਾਦੁਰਾਚਾਰਾਃ ਪ੍ਰਜਾਵਿਧ੍ਵੰਸਕਾਰਿਣਾਃ ਅਲਪ
ਕਾਲਸਜਰਾਜਜਸਜ ਕ੍ਰਿਤੇਕਿੰਦੁਖਕ੍ਰਿਤੰ ਕ੍ਰਿਤ
ਮ ॥ ੨ ॥ ਅਰਥ–ਹੇ ਨਿਰਪਾ ਦੁਰਾਚਾਰ ਤਥਾ ਪ੍ਰਜਾ ਕੇ ਨਸ੍ਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲਿਯੋ ਅਤਯੰਤ ਅਲਪ ਕਾਲ ਰਾਜਕੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਮਨੇ ਕਿਉਂ ਦੁਖਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰੇਥੇ ॥ ੨ ॥

ਰਾਜਜਲੋਭੇਨਮੋਹੇਨਬਲਾਦਨਜਾਯਤਃ ਪ੍ਰਜਾਃ
ਵਿਧ੍ਵੰਸਿਤਃਫਲੰਤਸਜਭੁੰਜਧ੍ਵਮਧੁਨਾਨ੍ਰਿਪਾਃ॥੩॥

ਅਰਥ--ਰਾਜਕੇ ਲੋਭ ਕਰਕੇ ਤਥਾ (ਮੋਹ) ਅਗਜਾਨਤਾ ਕਰਕੇ ਔਰ ਬਲਸੇ ਤਥਾ ਅਨਜਾਇਸੇ ਪ੍ਰਜਾ ਵਿਧ੍ਵੰਸ ਕਰੀ ਤਾਤੇ ਅਬ ਤਿਸਕੇ ਫਲਕੋਂ ਹੇ ਨ੍ਰਿਪਾ ਭੋਗੋ ॥ ੩ ॥

ਕੁਵ੍ਰਤਦ੍ਵਾਜਨੈਕਲਤ੍ਰੰਚਯਦਰਥਮਸੁਭੰ ਕ੍ਰਿਤਮ ਤਤਸਰਵੰ ਸੰਪਰਿਤ੍ਯਜ੍ਯ ਯੂਯਮੇਕਾ ਕਿਨਃ ਸਥਤਾਃ ॥ ੪ ॥ ਅਰਥ–ਕਹਾਂਸੋ ਰਾਜ ਔਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆ-ਦਿਕ ਪਦਾਰਥ ਹੈਂ ਜਿਨਕੇ ਵਾਸਤੇ ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਕਰੇਥੇ ਤਿਨ ਸਰਬਕੋਂ ਪਰਿਤ੍ਯਾਗ ਕਰਕੇ ਤੁਮ ਇਕੇਲੇ ਇਸਥਤ ਹੋ ॥੪॥ ਪਸ੍ਯਾਮਸਤਦ ਬਲੰਵੋਨੋ ਯੇਨਤ ਦਵੰਡਿਤਾਃ ਪ੍ਰਜਾਃ ਯਮਦੂਤੈਸਤੈਡ੍ਯਮਾਨਾਅਧੁਨਾਕੀ ਦ੍ਰਿਸੰ ਭਵੇਤ ॥ ੫ ॥ ਅਰਥ– ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਮਨੇ ਹਮਾਰੀ ਪ੍ਰਜਾਕੋਂ ਦੰਡਨ ਕਰਾਹੈ ਤਿਸ ਬਲਕੋਂ ਹਮ ਦੇਖੇਂਗੇ ਸੋ ਤੁਮ ਆਜ ਯਮਦੂਤੋਂ ਕਰਕੇ ਤਾੜਨ ਕਰੇ ਜਾਤੇ ਹੋ ਦੇਖੈਂ ਕੈਸਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ॥੫॥ ਏਵੰਬਹੁਵਿਧੈਰ ਵਾਕ੍ਯੈਰੁ ਪਾਲਬਧਾਯ ਮੇਨਤੇ॥ ਸੋਚੰਤਃਸ੍ਵਾਨਿਕਰਮਾਣਿਤੂਸਣੀਤਿਸ੍ਰੰ ਤਿਪਾਰਥਿਵਾਃ॥੬॥ ਅਰਥ– ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰ-ਕਾਰ ਸੇ ਵਾਕ੍ਯੋਂ ਕਰਕੇ ਯਮ ਰਾਜਨੇ ਲਜਿਤ ਕਰੇ ਆਪਨੇ ਖੋਟੇ ਕਰਮੋਂ ਕੋਂ ਚਿੰਤਨ ਕਰਤੇ ਹੂਏ ਤੂਸਣੀ ਭਾਵਸੇ ਬੈਠੇ ਹੈਂ॥ ੬ ॥ ਇਤਿਧਰਮੰਸ ਮਾਦਿਸ੍ਯ ਨਿਰਪਾਣਾਂ ਧਰਮਰਾਟਪੁਨਃ ਤਤਪਾਕਪੰਕ ਸੁਧ੍ਯਾਰਥ ਮਿਦੰਵਚਨ ਮਬ੍ਰਵੀਤ ॥ ੭ ॥ ਅਰਥ–ਇਸ ਰੀਤੀ

ਸੇ ਧਰਮ ਕਾ ਉਪਦੇਸ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਧਰਮਰਾਜ ਨ੍ਰਿਪੋਂ ਕੇ ਪਾਪ ਰੂਪ ਮਲ ਕੋਂ ਸੋਧਨ ਵਾਸਤੇ ਯਹ ਬਚਨ ਕਹਤਾ ਭਯਾ ॥ ੭ ॥

ਭੋਭੋਸੂੰਡਾ ਮਹਾਚੰਡਾ ਗ੍ਰਹੀਤ੍ਵਾ ਨ੍ਰਿਪਤੀਨਿਮਾਨ ਵਿਸੋਧਯਧ੍ਵੰਪਾਪੇਭਯਃ ਕ੍ਰਮੇਣਨਰਕਾਗਿਨਨਾ ॥ ੮ ॥ ਅਰਥ--ਹੇਚੰਡਾ ਹੇ ਮਹਾਂ ਚੰਡਾ ਇਨ ਨਿਰਪਤੀਯੋਂ ਕੋ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ ਪਾਪਸੇ ਸੋਧਨ ਕਰੋ ਫਿਰ ਕ੍ਰਮ ਕਰਕੇ ਨਰਕਕੀ ਅਗਿਨਿ ਕਰਕੇ ਸੋਧਨ ਕਰਨਾ ॥ ੮ ॥ **ਤਤਃਸੀਘ੍ਰੰ ਸਮੁਥਾਯ ਨਿਰਪਾਨਸੰਗ੍ਰਹਜ ਪਾਦਯੋਃ ਭ੍ਰਾਮਯਿਤ੍ਵਾਤਿਵੇਗੇਨ ਨਿਖਿਪਜੋਰਧ੍ਵੰ ਪ੍ਰਗ੍ਰਹਜਚ॥ ੯ ॥**

ਅਰਥ--ਤਿਸ ਧਰਮ ਰਾਜਾਕੀ ਆਗਯਾ ਸੇ ਪੀਛੇ ਸੀਘ੍ਰ ਉਠਕਰ ਚੰਡ ਮਹਾਚੰਡਨੇ ਨਿਰਪੋਂ ਕੋ ਪਾਵੋਂ ਸੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ ਅਤਯੰਤ ਬੇਗਕਰਕੇ ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਾਕਰ ਫੈਂਕਾ ਫਿਰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਾ ॥ ੯॥ **ਸਰਬਪ੍ਰਾਣੇਨ ਮਹਤਾ ਪ੍ਰਤਪਤੇਅਥ ਸਿਲਾਤਲੇ ਆਸਫਾਲਯੰਤੀਤਰਸਾਵਜਰੇਣੇਵ ਮਹਾਦ੍ਰੁਮੰ ॥ ੧੦ ॥**

ਤਤਃ ਸਰਾਜਦੇਹਾਂਤਃਪ੍ਰਵਿਸ੍ਤੋ ਜਰਜਰੀਕ੍ਰਿਤਃ ਨਿਃ ਸੰਗਃ ਸਤਦਾਦੇਹੀ ਨਿਸ੍ਰੇਸ੍ਰਸ੍ਰਪ੍ਰਜਾਯਤੇ ॥

੧੧ ॥ ਤਤਃ ਸਵਾਯੁ ਨਾਸਪ੍ਰਿਸ੍ਰਃ ਸਨੈਰੁਜਜੀਵਤੇ ਪੁਨਃ ਤਤਃਪਾਪਵਿਸ੍ਰਧਾਰਥੰਖਿਜਪਜਤੇ ਨਰਕਾਰਣਵੇ ॥ ੧੨ ॥ ਵਿਸ਼ਨੂ ਪੁਰਾਣਃ ॥ ਅਃ ੬ ॥

ਅਰਥ--ਫਿਰ ਸਰਬ ਬਲ ਕਰਕੇ ਔਰ ਬੜੇ ਯਤਨ ਸੇ ਪ੍ਰਤਪਤ ਸਿਲਾ ਤਲ ਮੈ ਵੇਗ ਕਰਕੇ ਤਾੜਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਜੈਸੇ ਵਜਰ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਨ ਬ੍ਰਿਖਕੋਂ ਤਾੜਨ ਕਰਤੇਹੈਂ ਤਿਸ ਤਾੜਨਾ ਸੇ ਰਾਜੋਂ ਕੇ ਦੇਹਮੈ ਪ੍ਰਵਿਸ੍ਰ ਜੀਵਾਤਮਾ ਜੀਰਣ ਹੋਕਰ ਨਿਹ ਸੰਗਤਾਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਕਰ ਨਿਃ ਨਾਮ ਨਾਸਕਾਹੈ ਕ੍ਰਿਆਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਫਿਰ ਵਾਯੂਕਰਕੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਣੋਂ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਕਲਾਕੇ ਪ੍ਰਵੇਸ ਵਾਲਾ ਹੂਆ ਸਨੈ ਸਨੈ ਜੀਵਨਕੋਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਤਾੜਨਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਪਾਪੋਂ ਕੇ ਸੋਧਨ ਵਾਸਤੇ ਨਰਕ ਸਮੁਦ੍ਰਮੈ ਪਾਈਤੇ ਹੈਂ ॥ ਯਹ ਸਲੋਕ ਵਿਸ਼ਨੂ ਪੁਰਾਣ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਅੰਸਕੇ ਖਸ੍ਰਾ ਅਧਜਾਯ ਮੈ ਲਿਖੇ ਹੈਂ॥ ਇਸ ਤਾਤਪਰਯ ਸੇ ਰਾਜਾ ਲੋਗੋਂਕੇ ਪ੍ਰਬੋਧ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂਜੀ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ (ਅਸੰਖ ਅਮਰਕਰ ਜਾਹਿਜੋਰ)ਤਾਤਪਰਯ ਯਹਹੈ ਅਨੰਤ ਹੀ ਰਾਜਾ ਲੋਕ ਪ੍ਰਜਾ ਪਰ ਜੋਰਕਾ (ਅਮਰ) ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਯਮਕੀ ਤਾੜਨਾ ਕੋਂ ਪਾਤੇ ਹੈਂ ॥ ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਦੂਸਰਾ ਵਚਨ ਹੈ (ਰਾਜੇਚੁਲੀ ਨਿਆਵਕੀ) ਰਾਜਾਕੋਂ ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਨਜਾਯ ਕਰਣਾ ਹੀ ਚੁਲੀ ਹੈ ਭਾਵ ਪਰਮਦਾਨ ਹੈ॥ ਔਰ ਭੀ ਗੁਰੂ ਵਚਨ ਹੈ ॥ ਦਾਨੰਪਰਾ ਪੂਰਬੇਣ ਭੁ-

ਚੰਤੇ ਮਹੀਪਤੇ। ਵਿਪਰੀਤਿ ਬੁਧਯੰ ਮਾਰਤ ਲੋਕਹ ਨਾਨਕ ਚਿਰੰਕਾਲ ਦੁਖਭੋਗਤੇ ॥

ਅਰਥ—ਪੂਰਬਲੇ ਦਾਨ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇਂ ਰਾਜਾ ਲੋਗ ਸੁਖ ਭੋਗਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਵਿਪਰੀਤ ਬੁਧੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਜਾ ਕਾ ਨਾਸ ਕਰਤੇਹੈਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇਹੈਂ ਵਿਪਰੀਤ ਬੁਧੀਵਾਲੇ ਰਾਜਾ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਦੁਖ ਭੋਗਤੇਹੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਰਣਮੈ ਗੁਰੂਜੀਕਾ ਤਾਤਪਰਯ ਯਹ ਹੈ ਜਿਨਕੋਂ ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਸੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਸੋ ਧਰਮ ਸੇ ਰਾਜ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇ ਨਹੀ ਤੋ ਅਵਸਯ ਪੂਰ-ਬੁਕਤ ਯਮਕੀ ਤਾੜਨਾਕੇ ਅਧਕਾਰੀ ਹੋਵੇਂਗੇ॥ (ਅਸੰਖਗਲ ਵਢ ਹਤਿਆ ਕਮਾਹਿ) ਅਨੰਤ ਹੀ ਜੀਵਨਕੇ ਗਲੇ ਕਾਟਕਰ (ਹਤਿਆ ਕਮਾਹਿ) ਹਿੰਸਾ ਜਨਯ ਪਾਪਕੋਂ ਕਮਾਵਤੇ ਹੈਂ (ਅਸੰਖ ਪਾਪੀ ਪਾਪੁਕਰਜਾਹਿ) ਅਨੰਤ ਹੀ ਪੂਰਬ ਜਨਮਕੇ ਪਾਪੀ ਜੀਵ ਫਿਰ ਪਾਪਕੋ ਕਰਤੇ ਹੀ ਨਿਖਿਧ ਯੋਨੀਯੋਂ ਮੈ ਜਾਤੇ ਹੈਂ (ਅਸੰਖ ਕੂੜਿਆਰ ਕੂੜੇ ਫਿਰਾਹਿ) ਅਨੰਤ ਹੀ ਮਿਥਯਾ ਬੋਲਣੇ ਵਾਲੇ ਤਥਾ ਕਪਟੀ ਠਗੀ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ (ਕੂੜੇਫਿਰਾਹਿ) ਸੂਕਰ ਕੂਕਰ ਯੋਨੀਯੋਂ ਮੈ ਭਰਮਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ (ਅਸੰਖ ਮਲੇਛ ਮਲੁ ਭਖਖਾਹਿ) ਅਨੰਤ ਹੀ (ਮਲੇਛ) ਚੰਡਾਲਾਦਿਕ ਮਲਕੇ ਭਖਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਕੋ ਖਾਤੇ ਹੈਂ (ਅਸੰਖ ਨਿੰਦਕ ਸਿਰਿ ਕਰਹਿ ਭਾਰੁ) ਅਨੰਤ ਹੀ ਨਿੰਦਕ ਪੁਰਖ ਆਪ ਪਾਪ ਕਾ ਭਾਰ ਉਠਾਕਰ ਜਿਨਕੋਂ ਸੋ ਨਿੰਦਾ ਸੁ-

ਨਾਤੇ ਹੈਂ ਜ਼ਿਨਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਰੂਪ ਪਾਪਕਾ ਭਾਰ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਗੁਣੋਮੈ ਦੋਸ ਅਰੋਪਣਕਾ ਨਾਮ ਨਿੰਦਾਹੈ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੇ ਕਾ ਫਲ ਨਰਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ (ਨਾਨਕ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਵੀਚਾਰੁ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇਹੈਂ ਇਸ ਪਉੜੀਮੈ ਨੀਚ ਕਰਮੋਂ ਵਾਲਿਯੋਂਕਾ ਵਿਚਾਰ ਕਹਜਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸਤੋਗੁਣੀ ਸ੍ਵਭਾਵ ਦੇਵੀ ਸੰਪਤੀ ਗੁਣੇ ਵਾਲੇ ਪੂਰਬ ਉਤਮ ਕਹੇਹੈਂ ਤੈਸੇ ਈਹਾਂ ਰਜੋ ਤਮੋਗੁਣੀ ਸ੍ਵਭਾਵ ਆ-ਸੁਰੀ ਸੰਪਤੀ ਵਾਲੇ ਨੀਚ ਨਾਮ ਸੇ ਅਸੁਰ ਕਹੇ ਹੈਂ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਵਿਚਾਰ ਸ਼੍ਰੁਤੀ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਮੇ ਲਿਖਾ ਹੈ ਜੋ ਸਤੋਗੁਣੀ ਹੈਂ ਸੋ ਦੈਵੀ ਸੰਪਦਾ ਵਾਲੇ ਦੇਵ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ਰਜੋ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਸ੍ਵਭਾਵ ਆਸੁਰੀ ਸੰਪਦਾਵਾਲੇ ਅਸੁਰ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ॥ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕੋਂ ਕਾ ਅਰਥ ਪੂਰਬ ਕਹਜਾ ਹੀ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ॥ ੧੮ ॥

ਅਬ ਇਨ ਸਰਬਕੇ ਨਾਵਨਕੋਂ ਤਥਾ ਇਨਕੇ ਰਹਿਨੇ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨੋਕੋਂ ਅਨੰਤ ਬੋਧਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ॥

ਅਸੰਖਨਾਵਅਸੰਖਥਾਵ॥ ਅਗੰਮਅਗੰਮਅਸੰਖ ਲੋਅ॥ਅਸੰਖਕਹਹਿਸਿਰਿਭਾਰੁਹੋਇ॥ ਅਖਰੀ ਨਾਮੁਅਖਰੀਸਾਲਾਹ ॥ ਅਖਰੀਗਿਆਨਗੀਤ ਗੁਣਗਾਹ॥ ਅਖਰੀਲਿਖਣੁਬੋਲਣੁਬਾਣਿ॥ ਅਖਰਾਸਿਰਿਸੰਜੋਗੁਵਖਾਣਿ ॥ ਜਿਨਿਏਹਲਿ ਖੇਤਿਸੁਸਿਰਿਨਾਹਿ॥ ਜਿਵਫੁਰਮਾਏਤਿਵਤਿਵ ਪਾਹਿ॥ ਜੇਤਾਕੀਤਾਤੇਤਾਨਾਉ ॥ ਵਿਣੁਨਾਵੈਨ

ਹੀਕੋਥਾਉ ॥ ਕੁਦਰਤਿਕਵਣਕਹਾਵੀਚਾਰੁ ॥ ਵਾਰਿਆਨਜਾਵਾਏਕਵਾਰ॥ ਜੋਤੁਧੁਭਾਵੈਸਾਈ ਭਲੀਕਾਰ॥ਤੂਸਦਾਸਲਾਮਤਿਨਿਰੰਕਾਰ॥੧੯।

(ਅਸੰਖਨਾਵ ਅਸੰਖਥਾਵ) ਅਨੰਤਹੀ ਤਿਨ ਪੂਰਬ ਕਹੇ ਸਤੋਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵਵਾਲੇ ਦੇਵੋਂਕੇ ਔਰ ਰਜੋਤਮੋ ੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਅਸੁਰੋਂਕੇ ਕਰਮੋਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਪੀ ਤਪੀ ਆਦਿਕ ਔਰ ਮੂਰਖ ਹਰਾਮ ਖਰ ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਕਹੇਹੈਂ ਔਰਅਨੰਤ ਹੀ ਤਿਨਕੇ ਰਹਨੇ ਹੇਤ ਸਥਾਨ ਕਹੇਹੈਂ (ਅਗੰਮ,ਅਗੰਮ ਅਸੰ-ਖਲੋਅ) ਗਮਨ ਕੇ ਅਯੋਗਯ ਵਸਤੁਕਾ ਨਾਮ ਅਗੰਮ ਹੈ ਗਮਨ ਕੇ ਅਰਥ ਚਲਨਾ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਤੀਨਹੈਂ ਈਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਰਥ ਹੈ ਯਾਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਨੇਕੋਂ ਅਯੋਗਯ ਹੈ ਯਹ ਅਗੰਮ ਕਾ ਅਰਥ ਹੈ (ਲੋਅ) ਪਦ ਸ੍ਵਰਗਯ ਨਰਕਾਦਿਕੋਂ ਕਾ ਵਾਚਕਹੈ ਯਾਤੇ ਤਿਨ ਪੀਛੇ ਕਹੇ ਦੇਵ ਅਸੁਰੋਂਕੇ ਸ੍ਵਰਗਾ-ਦਿਕ ਲੋਗ਼ ਅਨੰਤ ਹੈਂ ਜਿਨ ਮੈ ਦੁਖਦਾਈ ਨਰਕ ਸਤੋਗੁਣੀ ਦੇਵ ਪੁਰਖੋਂਕੋਂ ਅਗੰਮ ਨਾਮ ਈਸ੍ਵਰਨੇ ਨਾ ਦੇਨੇ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨੇ ਯੋਗਯ ਨਹੀਹੈ ਔਰ ਸੁਖਦਾਈ ਸ੍ਵਰਗਾਦਿਕ ਰਜੋ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਅਸੁਰੋਂਕੋਂ ਈਸ੍ਵਰਨੇ ਨਾ ਦੇਨੇਸੇ ਅਗੰਮ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨਯੋਗ਼ਯ ਨਹੀਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ (ਅਸੰਖਕਹਹਿਸਿਰਿਭਾਰੁਹੋਇ) ਹੇਗੁਰੋ ਸਾਸਤ੍ਰੋਂਮੈ ਲੋਕ ਚੌਦਾਂ ਕਹੇਹੈਂ ਆਪ ਤਿਨੋਂਕੋਂ ਅਗਿਣਤ ਕਹਤੇਹੋ ਤਾਂਤੇਤਿਨੋ ਸਾਸਤ੍ਰੋਂਸੇ ਵਿਰੋਧ ਕਥਨਕਾ ਆਪਕੇਸਿਰਿ ਭਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ਉਤ੍ਰ (ਅਖਰੀਨਾਮੁਅਖਰੀਸਾਲਾਹ) ਅਖਰ

ਨਾਮ ਪ੍ਰਮੇਸ੍ਵਰਕਾਹੈ ਤਿਸਕਾ ਸਾਖਜਾਤ ਵਾ ਪਰੰਪਰਾਸੇ ਬੋਧਕ ਹੋਨੇਸੇ ਅਖਰੀ ਨਾਮ ਵੇਦਕਾ ਹੈ ਯਾਤੇ ਵੇਦ ਔਰ ਵੇਦਕਾ ਅਰ-ਥ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥਨ ਮੇ ਅਨੰਤ ਹੀ ਨਾਮ ਤਥਾ ਅਨੰਤ ਹੀ ਸਥਾਨ ਔਰ ਅਨੰਤ ਹੀ ਲੋਕ ਕਥਨ ਕਰੇਹੈਂ ਜੈਸੇ ਅਗਨੀ ਕੇ ਚੰਗਾੜੇ ਔਰ ਸਾਮੁਦ੍ਰ ਕੇ ਤਰੰਗ ਅਨੰਤ ਹੈਂ ਤੈਸੇ ਲੋਕਾਦਿਕ ਅਨੰਤ ਹੈਂ ਔਰ ਤਿਨ ਨਾਮ ਔਰ ਸਥਾਨ ਤਥਾ ਲੋਕਨਕੀ ਵੇਦਾਦਿਕੋਂਸੇ (ਸਾਲਾਹ) ਪਾਰਸੀ ਮੈ ਉਸ ਤੁਤੀਕਾ ਨਾਮਹੈ ਸੋਵੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਤਿਨ ਨਾਮ ਸਥਾਨ ਲੋਕਾਦਿ-ਕੋਂਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰਤੇਹੈਂ ਔਰ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿੰਦਾ ਭੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਾਸਤ੍ਰ ਮਾਰਗ ਮੈ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਾਲਿਯੋਂ ਕੇ ਨਾਮ ਸਥਾਨ ਲੋਕਨ ਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰਤੇਹੈਂ ਔਰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੇ ਮਾਰਗ ਸੇ ਭ੍ਰਸ੍ਟਨ ਕੀ ਵੇਦਾਦਿਕ ਨਿੰਦਾਕਰਤੇਹੈਂ ਸਥਾਨ ਕਾ ਔਰ ਲੋਕ ਕਾ ਯਹ ਭੇਦ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੀ ਏਕਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨੇ ਯੋਗਜ ਹੋਵੇ ਸੋ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਔਰ ਜਹਾਂ ਅਨੰਤਸਥਾਨ ਹੋਵੇ ਉਸਕੋਂ ਲੋਕ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜੈਸੇ ਅਨੇਕ ਗ੍ਰਹੋਂਕੇ ਸਮੁਦਾਇ ਕਾ ਨਾਮੁ ਗ੍ਰਾਮ ਹੈ ਔਰ ਤਿਸ ਗ੍ਰਾਮਕੇ ਏਕ ਅਵੈਵਕਾ ਨਾਮ ਗ੍ਰਹ ਹੈ ਯਾਤੇ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੇ ਵਿਰੋਧਕਾ ਸਿਰਿ ਪਰ ਭਾਰੁ ਨਹੀ ਹੋਵੇਹੈ ਕਿੰਤੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹਮਾਰਾ ਕਹਣਾ ਹੈ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਹੈ॥ ਅਬਇਸਮੈ ਪ੍ਰਮਾਣਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ।

ਤਥਾਹੀ—ਮਹਾਤਲ੧ ਰਸਾਤਲ੨ ਅਤਲ੩

ਸੁਤਲ੪ ਵਿਤਲ ੫ ਤਲਾਤਲ ੬ ਪਾਤਾਲ੭ ਭੂਰਲੋਕ ੮ ਭੁਵਰਲੋਕ ੯ ਸ੍ਵਰਲੋਕ ੧੦ ਮਹਰਲੋਕ ੧੧ ਜਨਲੋਕ ੧੨ ਤਪੋਲੋਕ ੧੩ ਸਤਲੋਕ ੧੪ ॥ ਯੋਗ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੇ ਤ੍ਰਿਤੀ ਪਾਦਕੇ ਪਚੀਵੇਂ ਸੂਤ੍ਰਕੇ ਵਿਖ੍ਯਾਨਮੈ ਵ੍ਯਾਸ ਜੀਨੇ ਯਦ੍ਯਪੀ ਯਹ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨ ਕਹੇਹੈਂ ਤਥਾਪੀ ਵ੍ਯਾਸਜੀ ਏਕ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡਕੇ ਨਿਰੂਪਣ ਕੋਂ ਕਰਤੇਹੈਂ ਸੋਮੁਨੋ ਔਰ ਸ੍ਰੁਤੀਪੁਰਾਣ ਬਚਨ ਸੇ ਅਨੰਤ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡਨ ਕਾ ਨਿਸਚੈ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀਨੇ ਅਨੇਕ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡੋਂਕੋਂ ਜਾਨ ਕਰ ਨਾਮ ਤਥਾ ਸਥਾਨ ਔਰ ਲੋਕੋਂ ਕੋਂ ਅਨੰਤ ਕਥਨ ਕਰਾ ਹੈ ॥

ਤਥਾਹੀ ॥ ਯਥਾਸੁਦੀਪ੍ਤਾਤਪਾਵਕਾ ਦ੍ਵਿਸਫੁਲਿੰਗਾਃ ਸਹਸ੍ਰਸਃ ਪ੍ਰਭਵੰਤੇ ਸਰੂਪਾਃ॥ ਤਥਾ ਖ੍ਯਾਰਾਦ੍ਵਿਵਿਧਾਃ ਸੋਮ੍ਯ ਭਾਵਃ ਪ੍ਰਜਾਯੰਤੇ ਤਤ੍ਰ ਚੈਵਾਪਿਯੰਤਿ ॥ ਦ੍ਵਿਃ ਮਃ ਖੰਡ ੧ ਸ੍ਰੁਤੀ ੧ ॥

ਅਰਥ--ਜੈਸੇ ਅਤਯੰਤ ਪ੍ਰਜ੍ਵਲਿਤ ਅਗਨੀਸੇ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਾਲੇ (ਸਹਸ੍ਰਸਃ) ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਕਾਰਕੇ (ਵਿਸਪੁਲਿੰਗ). ਚੰਗਯਾੜੇ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਤੈਸੇ ਅਖ੍ਯਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਹੇ ਸੌਮ੍ਯ (ਵਿਵਿਧਾਃ) ਨਾਨਾਪ੍ਰਕਾਰਕੇ (ਭਾਵਾਃ) ਪਦਾਰਥ ਰੂਪ ਨਾਮ ਸਥਾਨ ਲੋਕ ਉਤਪੰਨ ਹੋਵੇਹੈਂ ਔਰ ਉਸ ਅਖ੍ਯਰ ਮੈ ਲੀਨ ਹੋਤੇਹੈਂ ॥

ਅੰਡਾਨਾਂਤੁ ਸਹਸ੍ਰਾਣਾਂ ਸਹਸ੍ਰਾਣ੍ਯ ਯੁਤਾਨਿ ਚਈਦ੍ਰਿਸਾਨਾਂ ਤਥਾ ਤਤ੍ਰ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਸਤਾਨਿ ਚ॥

ਵਿਸ਼ਨੁ ਪੁਰਾਣ ਵਾਕ੍ਯ ॥

ਅਰਥ--ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੀ ਸਕਤਿ ਮੈ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡੋਂ ਕੈ ਸਹਸ੍ਰ ਹੈਂ ਉਨ ਸਹਸ੍ਰੋਂ ਕੇ ਫਿਰ ਸਹਸ੍ਰ ਸਮੁਦਾਯ ਹੈਂ ਫਿਰ ਉਨ ਸਹਸ੍ਰ ਸਮਦਾਯੋਂ ਕੇ ਕ੍ਰੋੜ ਹੈਂ ਔਰ ਫਿਰ ਉਨ ਕ੍ਰੋੜੋਂ ਕੇ ਸੌ ਕ੍ਰੋੜ ਹੈਂ ॥ ਭਾਵ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੀ ਸਕਤਿ ਮੈ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਹੈਂ ਉਨ ਕੀ ਗਿਨਤੀ ਨਹੀ ਹੈ ਇਸ ਤਾਤਪਰਯ ਕੋਂ ਸਮਝਕਰ ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਤ ਨਾਮ ਸਥਾਨ ਲੋਕਾਦਿਕ ਕਹੇ ਹੈਂ॥ ਇਸ ਸਥਾਨ ਮੈ ਅਨੇਕ ਨਾਮ ਔਰ ਅਨੇਕ ਸਥਾਨ ਤਥਾ ਅਨੇਕ ਲੋਕਨ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਦਿਖਾਨੇ ਵਾਸਤੇ ਸੰਖੇਪ ਸੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ॥ ਤਥਾਹੀ ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮੰਡਲ ਕੇ ਮੂਲ ਮੈ ਏਕ ਆਵੀਚਿ ਨਾਮਕ ਨਰਕ ਹੈ ਤਿਸ ਸੇ ਲੇਕਰ ਸੁਮੇਰੂ ਪਰਵਤ ਕੀ ਪੀਠ ਪਰਯੰਤ ਭੂਰਲੋਕ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਆਵੀਚਿ ਨਰਕ ਸੇ ਊਪਰ ਊਪਰ ਖਟ ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਸਥਾਨ ਹੈਂ ॥

ਮਹਾਕਾਲ ੧ ਅੰਬਰੀਖ ੨ ਰੌਰਵ ੩ ਮਹਾ ਰੌਰਵ ੪ ਕਾਲਸੂਤ੍ਰ ੫ ਅੰਧਤਾਮਿਸ੍ਰ ੬ ॥

ਯਹ ਤ੍ਰਿਨੋ ਨਰਕੋ ਕੇ ਨਾਮ ਹੈਂ ਮਹਾਕਾਲ ਨਰਕ ਸਿਲਾ ਕੇ ਟੁਕੜਿਯੋਂ ਕੇ ਮਧ੍ਯ ਮੈ ਸਿਥਤ ਹੈ ਔਰ ਅੰਬਰੀਖ ਨਰਕ ਜਲ ਕੇ ਮਧ੍ਯ ਮੈ ਸਿਥਤ ਹੈ ਔਰ ਰੌਰਵ ਨਰਕ ਅਗਨੀ ਕੇ ਮਧ੍ਯ

ਮੈ ਸਿਥਤਹੈ ਔਰ ਮਹਾਰੌਰਵ ਨਰਕ ਵਾਯੂਕੇ ਮਧਜਮੈ ਸਿਥਤ ਹੈ ਔਰ ਕਾਲ ਸੂਤ੍ਰ ਨਰਕ ਅਕਾਸ ਕੇ ਮਧਜ ਮੈ ਸਿਥਤ ਹੈ ਔਰ ਅੰਧਤਾਮਿਸ੍ਰ ਨਰਕ ਅੰਧਕਾਰਕੇ ਮਧਜ ਮੈ ਸਿਥਤ ਹੈ ਯਹ ਖਟ ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਹੈਂ ਔਰ ਕੁੰਭੀਪਾਕ ਆਦਿਕ ਉਪ ਨਰਕ ਅਨੰਤ ਹੈਂ ਸੋਭੀ ਉਸੀ ਸਥਾਨ ਮੈ ਸਿਥਤ ਹੈ ਇਨ ਨਰਕੋਂ ਮੈ ਕਲੇਸ ਭੋਗਨੇ ਵਾਸਤੇ ਨਿਖਿਧ ਕਰਮੋਂ ਕੇ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਬਹੁਤ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰੋਂ ਕੋ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਤਿਸ ਆਵੀਚਿ ਨਰਕ ਸੇ ਨੀਚੇ ਸਰਬ ਪਤਾਲੋਂ ਕੇ ਹੇਠ **ਮਹਾਤਲਹੈ** ੧ ਤਿਸਸੇ ਊਪਰ **ਰਸਾਤਲ ਹੈ** ੨ ਇਸੀਪ੍ਰਕਾਰ ਤਿਸਸੇ ਊਪਰ **ਅਤਲ** ੩ **ਸੁਤਲ ੪ ਵਿਤਲ ੫ ਤਲਾਤਲ ੬ ਪਾਤਾਲ ਹੈ ੭** ਯਹਭੂਮੀਅਸ੍ਰਮੀਹੈ ਇਸਭੂਮੀਕੇ ਸਪਤਦੀਪ ਹੈਂ ॥

ਔਰ ਇਸ ਭੂਮੀਕੇ ਮਧਜ ਮੈ ਸਰਬ ਪਰਵਤਨਕਾ ਰਾਜਾ ਸੁਮੇਰੂ ਸੁਵਰਣਕਾ ਪਰਵਤਹੈ ਤਿਸਕੇ ਦਖਣ ਕੇ ਪਾਸੇਮੈ ਜੰਬੂਕਾ ਬ੍ਰਿਖ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਖਾਰੇ ਸਮੁਦ੍ਰ ਕਰਕੇ ਚਾਰੋ ਤਰਫ ਸੇ ਵਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੋ ਜੰਬੂ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਦੀਪ ਹੈ ਤਿਸਕੇ ਨਵਖੰਡ ਹੈਂ ਤਿਨਕਾ ਸਰੂਪ ਨਵਾਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣੀਏ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਕੇ ਵਿਖਜਾਨ ਮੈ ਪੂਰਬ ਕਹ ਆਏਹਾਂ ਯਹ ਸੌ ਹਜਾਰ ਯਜਨ ਜੰਬੂ ਦੀਪ ਹੈ ਸੋ ਦੋ ਲਖ਼ ਯੋਜਨ ਖਾਰੇ ਸਮੁਦ੍ਰ ਸੇ ਲਪੇਟਾ ਹੈ ਤਿਸਤੇ ਅਗਲੇ ਅਗਲੇ ਦੀਪ ਦੂਨੇ ਦੂਨੇ ਹੈਂ

ਸਾਕਦੀਪ ੨ ਕੁਸਦੀਪ ੩ ਕ੍ਰੌਂਚਦੀਪ ੪ ਸਾਲਮਲਦੀਪ ੫ ਗੋਮੇਧਦੀਪ ੬ ਪੁਖਕਰਦੀਪ ੭ ਯਹ ਸਪਤਦੀਪ ਹੈਂ ਜਿਸ ਕੇ ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਸਮੁਦ੍ਰ ਜਲ ਹੋਵੇ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਦੀਪ ਹੈ ਇਨ ਦੀਪਨਕੇ ਵਿਭਾਗ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਸਪਤ ਸਮੁਦ੍ਰ ਹੈਂ ਸੋ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਕੇ ਪਰਵਤੋਂ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਇਨ ਸਪਤ ਸਮੁਦ੍ਰੋਂਕੇ ਕਨਾਰੇ ਪਰ ਅਨੰਤ ਸ੍ਰਿੰਗਯੁਕਤ ਪਰਬਤ ਹੈਂ ॥ਅਬ ਸਪਤ ਸਮੁਦ੍ਰੋਂਕੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਲ ਕਹੇ ਹੈਂ ੧ ਏਕ ਕਾ ਖਾਰਾ ਜਲ ਹੈ ੨ ਦੂਸਰੇ ਕਾ ਕੁਮਾਦਕੇ ਰਸ ਮਾਫ਼ਕ ਜਲ ਹੈ ਤੀਸਰੇ ਕਾ ਸਰਾਬ ਮਾਫਕ ਜਲ ਹੈ ੩ ਘ੍ਰਿਤਕਾ ਹੈ ੪ਦਧੀ ਕਾ ਹੈ ੫ ਸਹਿਤ ਕਾ ਹੈ ੬ ਖੀਰਕਾ ਹੈ੭ ਸ੍ਵਾਦੂ ਜਲ ਕਾ ਹੈ ਯਹ ਸਪਤ ਸਮੁਦ੍ਰ ਹੈਂ ਇਨ ਸਪਤ ਸਮੁਦ੍ਰੋਂਕਾ ਲੋਕਾ ਲੋਕ ਪਰਵਤ ਕੋਟ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਏਕ ਤਰਫ ਸੂਰਜ ਕਾ ਲੋਕ ਪ੍ਰਕਾਸਤਾ ਹੈ ਔਰ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ਼ ਅਲੋਕ ਅਪ੍ਰਕਾਸਹੈ ਤਿਸ ਕੋ ਲੋਕਾ ਲੋਕ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਯਹ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮੰਡਲ ਪੰਚਾਸਤ ਕ੍ਰੋੜ ਯੋਜਨ ਕਾ ਹੈ ਸੋ ਅੰਡਕੇ ਮਧਯਮ ਰਚਨਾ ਸੇ ਸਿਥਤਹੈ ਔਰ ਸੋ ਅੰਡ ਕਟਾਹ ਪ੍ਰਧਾਨਕਾ ਅਤਯੰਤ ਸੂਖਮ ਅਵੈਵ ਹੈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮ ਮਾਯਾ ਕਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਅਕਾਸ ਮੈ ਖਦਯੋਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਟਟਿਆਣਾ ਪਟਬੀਜਣਾ ਜਿਸਕਾ ਨਾਮ ਕਹੇ ਹੈਂ ਤੈਸੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰੂਪ ਮਾਯਾ ਤਤ੍ਵ ਮੈ ਅੰਡਕਟਾਹ ਹੈ ਇਤਯਾ-ਦੀ ਯਹ ਭੂਰਲੋਕ ਹੈ ਇਸਸੇ ਪਰੇ ਮਹਿੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਹੈ ਇਸੀਕੋਂ ਸ੍ਵਰਗ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਯਹ ਸ੍ਵਰਗਲੋਕ ਨਿਵਾਸੀ ਸਰਬ ਦੇਵਤਾ

ਕਾਮ ਭੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੇ ਸੰਯੋਗ ਸੇ ਬਿਨਾ ਸਰੀਰੋਂ ਕੋ ਆਪਨੇ ਸੰਕਲਪ ਸੇ ਉਤਪੰਨ ਕਰਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਸੋ ਦੇਵਤਾ ਉਤਮ ਅਨੁਕੂਲ ਬਹੁਤ ਅਪਸਰਾ ਸੇ ਪਰਵਾਰੇ ਹੋਏ ਰਹਿਤੇਹੈਂ॥ ਅਬ ਮੈ ਗ੍ਰੰਥ ਬਧਨੇ ਸੇ ਸੰਕੋਚ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਇਤਜਾਦੀ ਸਮਝ ਲੈਣੇ ਯਹ ਸਰਬ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਜ਼ਾਸ ਜੀ ਨੇ ਯੋਗਭਾਸਜਕੇ ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਪਾਦ ਮੈ ਲਿਖਾ ਹੈ॥ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੈ ਯਹ ਵਾਰਤਾ ਸਿਧ ਹੂਈ (ਜੇਅਖਰੀਨਾਵ) ਵੇਦ ਤਥਾ ਸਾਸਤ੍ਰ ਔਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਪੁਰਾਣ ਸੇ ਅਨੰਤ ਨਾਮਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਔਰ ਇਨਕੀ ਸਾਲਾਹ ਨਾਮ ਉਸਤੁਤੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਔਰ ਉਸਤੁਤੀ ਕੋ ਉਪਲਛਣ ਮਾਨਕਰ ਨਿੰਦਾ ਭੀ ਜਾਨ ਲੈਨੀ॥ ਪੁਨਾ ਵੇਦ ਮੈ ਅਸਿਖਭੂਰਾਦੀ ਲੋਕਹੀ ਨਹੀ ਲਿਖੇਹੈਂ ਕਿੰਤੂ ਮੁਕਤੀ ਕਾ ਸਾਧਨ ਗਜ਼ਾਨ ਔ ਤਿਸਗਜਾਨਕੇ ਸਾਧਨੋ ਵਾਲੇ ਭੀ ਕਹੇਹੈਂ ਇਸ ਤਾਤਪਰਯ ਕੋ ਲੈਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਅਖਰੀਗਿਆਨਗੀਤਗੁਣਗਾਹ) ਅਖਰੀ ਕਹੀਏ ਵੇਦ ਮੈ ਜੀਵ ਈਸ੍ਵਰਕੀ ਏਕਤਾ ਕਾ ਗਜ਼ਾਨ ਭੀ ਤੂੰ ਸੋ ਹੈ ਐਸੇ ਤਤ੍ਵਮਸੀ ਆਦਿਕ ਵਾਕਜਨ ਮੇ ਗੀਤ ਕਹੀਏ ਗਾਯਾ ਹੈ ਔਰ ਵੇਦ ਮੈ ਗੁਣ ਕਹੀਏ ਗਜਾਨ ਕੇ ਸਾਧਨ ਔਰ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀਕੇ ਸਾਧਨੋ ਕੀ ਗਾਹ ਨਾਮ ਜਾਗਾ ਰੂਪ ਮੁਮੁਛੂ ਹੈ ਔਰ ਮਨੋ ਨਾਸ ਵਾਸਨਾ ਖਯ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਭੀ ਅ-ਨੇਕ ਬਚਨੋ ਮੈ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਕੇ ਸਾਧਨੋ ਕੀ ਜਾਗਾ ਰੂਪ ਕਹੇ ਹੈਂ॥ ਵਾਸਤਵ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕਿਆ ਕਹੇਂ ਜੋ ਕੁਛ ਹੈ ਸੋ

ਸਭੀ ਵੇਦਮੈ ਕਥਨ ਕੀਆ ਹੈ ਯਾ ਭਾਵਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਅਖਰੀਲਿਖਣੁਬੋਲਣੁਬਾਣਿ) ਜੋ ਕੁਛ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਕ ਬਾਣੀ ਕਾ (ਬੋਲਣੁ) ਉਚਾਰਣੇ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਮਨੁਖਜ ਤਥਾ ਵਜਾਸਾਦਿਕ ਰਿਖੀ ਲੋਕ ਜੋ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਸਰਬ ਹੀ ਅਖਰੀ ਕਹੀਏ ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੇ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ ਕਾਹੇਤੇ ਵੇਦ ਮੂਲਕ ਧਰਮ ਹੀ ਸਰਧਾ ਵਾਲਿਆਂਕੋਂ ਧਾਰਣ ਕਰਣਾ ਯੋਗਜ ਹੈ ਵੇਦਮੂਲਕ ਨਾਮ ਵੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾ ਹੈ॥ਅਬ ਅਖਰੀ ਗਜਾ-ਨਗੀਤ ਇਸ ਤੁਕਕੇ ਅਰਥ ਮੈ ਸ੍ਰੁਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਹੇਹੈਂ॥

ਯਸਮਿਨ ਸਰਵਾਣਿ ਭੂਤਾਨਜਾਤਮੈਵਾ ਭੂਦ੍ਵਿਜਾਨਤਾਃ ਤਤ੍ਰਕੋਮੋਹਃ ਕਃ ਸੋਕ ਏਕਤ੍ਵਮਨੂਪਸਜਤਃ ॥ ਈਸਾਵਾਸ ਉਪਨਿਖਦ ਮੰਡਲ ੭॥

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਗਜਾਨ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਾਲਮੈ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਸਾਖਜਾਤਕਾਰ ਵਾਲੇ ਮੁਕਤਕੇ ਸਰਬ ਭੂਤ ਆਤਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੋਗਏ ਹੈਂ ਕਾਹੇਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਸ੍ਵਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਕੇ ਗਜਾਨ ਸੇ ਅਗਜਾਨ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋਨੇ ਸੇ ਅਗਜਾਨ ਕਲਪਤਿ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕਾ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਅਭਾਵ ਨਿਸਚੈ ਹੋਨੇ ਸੇ ਕੇਵਲ ਆਤਮਾ ਹੀ ਪਰਿਸੇਖ ਰਹਿਤਾਹੈ ਤਿਸ ਗਜਾਨਦਸਾਮੈ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਏਕਤ੍ਵ ਦਰਸੀ ਵਿਦ੍ਵਾਨਕੋਂ ਕਿਆ ਮੋਹ ਤਥਾ ਕਜਾ ਸੋਕਹੈ ਦੇਹਮੈ ਆਤਮਤ੍ਵ ਭ੍ਰਮਕਾ ਨਾਮ ਮੋਹਹੈ ਜਿਸਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸੇ ਯਹ ਕਹਤਾਹੈ ਮੇਰੇ ਪੁਤ੍ਰ ਧਨਆਦਿਕ ਨਹੀ ਹੈ ਮੈ ਮਰ ਗਯਾ ਔਰ

ਪਜਾਰੇ ਪਦਾਰਥਕੇ ਵਿਯੋਗ ਜਨਜ ਦੁਖ ਰੂਪ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਸੇਖਕਾ ਨਾਮ ਸੋਕ ਹੈ ਇਸਪ੍ਰਕਾਰਸੇ ਅਗਜਾਨ ਕਾਲ ਮੋਂ ਸੋਕ ਮੋਹਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀਹੋਤੀਹੈ ਜਬਗਜਾਨਸੇ ਅਗਜਾਨ ਦੂਰਹੂਆ ਤਬ ਅ-ਗਜਾਨਕੇ ਨਾਸਹੋਨੇਸੇ ਫਿਰ ਤਿਸਕੀ ਅਤਜੰਤ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋ-ਵੇਹੈ ਤਾਤੇ (ਕੋਮੋਹਃ ਕਃ ਸੋਕਃ) ਇਸਪ੍ਰਕਾਰ ਕਥਨ ਕਰਾਹੈ ਇਸਵੇਦ ਵਚਨਮੈ ਅਦ੍ਵੈਤ ਗਜਾਨਕਾ ਤਥਾ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਕਾ ਕਥਨ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਯਹਸ੍ਰਤੀ ਦੋਨੋਮੈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਔਰ ਮੁਮੁਛੂਕਾ ਨਿਰੂਪਣ (ਪੰਚਪਰਵਾਨ) ਇਸ ਪਉੜੀ ਮੈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੇ ਨਿਰੂਪਣ ਪ੍ਰਸੰਗ ਮੈ ਪ੍ਰਮਾਣਸੇ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਾ ਹੈ ਜਾਂਨ ਲੇਨਾ। ਪੁਨਾ ਕੈਸਾ ਸੋ ਵੇਦ ਹੈ (ਅਖਰਾਸਿਰਿ ਸੰਜੋਗੁ ਵਖਾਣ) ਜਿਸ ਵੇਦ ਮੈ ਅਖਰਾ ਸਿਰਿ ਕਹੀਏ ਸੰਪੂਰਣਅਖਰੋਂ ਕਾ ਸਿਰੋਮਣੀ ਰੂਪ ਜੋ ਓਂ ਅਖਰਹੈ ਤਿਸਕਾ ਸੰਜੋਗੁਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਸਾਥ ਵਾਚਜ ਵਾਚਕ ਭਾਵਸੰਬੰਧ ਕਾ ਵਾ ਬੋਧਜ ਬੋਧਕ ਭਾਵ ਸੰਬੰਧਕਾ ਵਖਾਣਿ ਨਾਮ ਕਥਨ ਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਓਂ ਕੋਂ ਅਖਰੋਂ ਕਾ ਸਿਰ ਆਪਨੇ ਕਹਜਾ ਹੈ ਅਖਰ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮਕਾਭੀ ਹੈ ਯਾਤੇ ਤਿਸਕਾ ਭੀ ਓਂ ਸਿਰ ਸਿਧ ਹੋਵੇਗਾ॥ ਉਤ੍ਰ (ਜਿਨ ਏਹ ਲਿਖੇ ਤਿਸੁ ਸਿਰਿ ਨਾਹਿ) ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਨੇ [ਇਹ] ਇਸ ਜਗਤ ਮੈ ਧਰਮ ਮਾਰਗ ਕੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦ੍ਵਾਰਾ ਵੇਦਰੂਪ ਅਖਰ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ਤਿਸਕਾ ਯਹ ਓਂਕਾਰ [ਸਿਰਿ] ਕਹੀਏ ਕਾਰਣ ਨਹੀ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਸੋ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਓਂਕਾਰ ਸਹਿਤ ਸਰਬ ਵੇਦਕਾ

ਕਾਰਣ ਹੈ ॥ ਅਬ ਇਸ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੈ ਓਅੰਕਾਰਕੋਂ ਸਰਬ ਵ-
ਰਣੋ ਕੀ ਔਰ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੋਂ ਓਅੰਕਾਰ ਸਹਿਤ ਸਰਬ ਵੇਦ
ਕੀ ਕਾਰਣਤਾ ਮੈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ॥

॥ਤਥਾਹੀ-ਪ੍ਰਜਾਪਤਿਰਲੋਕਾਨਭ੍ਯਤਪਤੇਭ੍ਯੋ ਅਭਿਤਪਤੇਭ੍ਯਸ ਤ੍ਰਯੀਵਿਦ੍ਯਾ ਸੰਪ੍ਰਾਸ੍ਰਵਤਾ ਮਭ੍ਯਤਪਤਸ੍ਯਾ ਅਭਿਤਪਤਾਯਾ ਏਤਾ ਨ੍ਯਖ੍ਰਾਣਿ ਸੰਪ੍ਰਾਸ੍ਰਵੰਤਭੂਰ ਭੁਵਃ ਸ੍ਵਰਿਤਿ

ਛੰਦੋਗਉਪਨਿਖਦ ਅਧ੍ਯਾਯ ੨ ॥ ਖੰਡ ੨੩ ॥ ਸ੍ਰੁਤੀ ੨ ॥

ਅਰਥ-ਓਅੰਕਾਰ ਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰਣੇ ਵਾਸਤੇ ਏਕ ਵ੍ਯਵ-
ਸਤਾ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਸਰਬ ਲੋਕੋਂ ਕੋਂ ਧਰਮ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇ
ਯਹ ਬਾਤ ਚਿਤ ਮੈ ਰਖਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਜੀ (ਭ੍ਯਤਪਤ) ਧ੍ਯਾਨ
ਕਰਤਾ ਭਯਾ ਤਿਸਧ੍ਯਾਨ ਕਰੇ ਹੁਏ ਰਿਗਵੇਦ ਸਾਮਵੇਦ
ਯੁਜਰਵੇਦ ਰੂਪ ਤ੍ਰਈ ਵਿਦ੍ਯਾ (ਸੰਪ੍ਰਾਸ੍ਰਵਤ) ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ
ਕੇ ਮਨਮੈ ਅੰਤ੍ਰਯਾਮੀ ਕੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸੇ ਪ੍ਰਾਦੁਭਾਵ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਭਈ ਫਿਰ ਤਿਸ ਵਿਦ੍ਯਾਕੋਂ ਚਿਤਮੈ ਲਖਕੇ ਪੂਰਬਵਤ
ਧ੍ਯਾਨ ਕਰਤਾ ਭਯਾ ਤਿਸ ਧ੍ਯਾਨ ਕਰੀਹੂਈ ਵੇਦ ਵਿਦ੍ਯਾ
ਸੇ (ਭੂਰਭੁਵਃ ਸ੍ਵਃ) ਯਹ ਅਖਰ ਪ੍ਰਗਟਹੂਏ ਫਿਰ ਤਿਨ
ਅਖਰੋਕੋਂ ਚਿਤਮੈ ਰਖਕੇ ਪੂਰਬਵਤ ਬ੍ਰਹਮਾਜੀ ਧ੍ਯਾਨ
ਕਰਤਾਭਯਾ ਤਿਸ ਧ੍ਯਾਨ ਸੇ ਓਅੰਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟਹੂਆ ਜੈਸੇ
ਪੀਪਲਕੇ ਪਤ੍ਰਕੀ ਸੂਖਮ ਸੂਖਮ ਧਾਰੀ ਕਰਕੇ ਸਰਬਹੀ

ਪਤ੍ਰ ਯੁਕ੍ਤ ਹੋਤੇਹੈਂ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਓਂਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਰਬਵਾਕਜ ਮਾਤ੍ਰ ਯੁਕ੍ਤ ਹੈ ॥ ਤਾਂਤੇ ਯਹ ਸਰਬ ਹੀ ਪ੍ਰਪੰਚ ਓਂਕਾਰ ਰੂਪਹੈ ਭਾਵ ਓਂਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮਸਰੂਪ ਪਰਾਬਾਂਣੀ ਰੂਪਹੈ ਔਰ ਨਾਮਕਾ ਅਰਥ ਰੂਪ ਜੋ ਪ੍ਰਪੰਚਹੈ ਸੋ ਨਾਮ ਸੇ ਜੁਦਾ ਨਹੀ ਹੈ ਔਰ ਸੰਪੂਰਣ ਨਾਮ ਵੈਖਰੀ ਮਧਜਮਾ ਪਸਜੰਤੀ ਪਰਾ ਬਾਣੀ ਸੇ ਜੁਦੇ ਨਹੀ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਓਂਕਾਰ ਸਰਬ ਰੂਪਹੈ ਔਰ ਯਹ ਓਂਕਾਰ ਮਾਯਾ ਸਵਲ ਬ੍ਰਹਮਕਾ ਵਾਚਕ ਹੈ ਔਰ ਸੁਧਜ ਚੈਤਨਕਾ ਲਖਜਕਹੈ ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਵੈਖਰੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਓਂਕਾਰ ਹੈ ਸੋਭੀ ਸਰਬ ਵੇਦਕੇ ਅੰਤ੍ਰਗਤ ਹੋਨੇਸੇ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰਕਾ ਕਾ-ਰਯਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ– ਹੇਗੁਰੋ ਸਰਬਕੇ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਹਮਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੈਸੇ ਹੋਵੇ ਹੈ ॥ ਉਤ੍ਰ (ਜਿਵਫੁਰਮਾਏ ਤਿਵਤਿਵਪਾਹਿ) ਫੁਰਮਾਏ ਪਦ ਪਾਰਸੀ ਮੈ ਆਗਜਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇਕਾ ਨਾਮਹੈ ਯਾਤੇ ਜਿਵ ਨਾਮ ਜਿਸਪ੍ਰਕਾਰ ਵੇਦਮੈ ਗਜਾਨਕੇ ਸਾਧਨ ਕਥਨ ਕੀ ਰੀਤੀਹੈ ਔਰ ਮੁਕਤੀਕੇ ਸਾਧਨ ਗਜਾਨ ਕੇ ਕਥਨ ਕੀ ਰੀਤੀ ਹੈ ਤਿਸੀਪ੍ਰਕਾਰਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀਯੋ ਕੋਂ ਈਸ੍ਵਰਵੇਦ ਮੈ ਫੁਰਮਾਏ ਨਾਮ ਆਗਜਾ ਕਰੇਹੈ ਤਿਵੇਤਿਵ ਪਾਹਿ ਕਹੀਏ ਤਿਸੀ ਤਿਸੀ ਰੀਤੀਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਹੈਂ ਇਸਪ੍ਰਕਾਰ ਜੀਵਕਾ ਬ੍ਰਹਮਸੇ ਅਭਿੰਨ ਗਜਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਕਹਜਾਹੈ। ਔਰ ਗਜਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀਕੇ ਸਾਧਨ (ਪੰਚਪਰਵਾਣ) ਇਤਜਾਦੀ ਪਉੜੀਮੈ ਵਿਸਤਾਰਸੇ ਕਹ ਆਏ ਹੈਂ (ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇਤਾ ਨਾਉ। ਵਿਣੁਨਾਵੈਨਾਹੀਕੋਥਾਉ) ਪੁਨਾ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹ

ਮ ਅਭੇਦ ਕਹੇਹੈਂ ਹੇ ਸਿਖਜ ਪੂਰਬੁਕ੍ਤ ਅਖਜਰ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਸੰਸਾਰ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਸਰਬਹੀ ਨਾਮਮਾਤ੍ਰਹੈ ਕਾਹੇਤੇ (ਥਾਉ) ਪਦਾਰਥ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਮ ਸੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਭਾਵ ਨਾਮ ਜੋ ਵਾਚਕ ਸਬਦਹੈਂ ਔਰ ਤਿਨਕੇ ਵਾਚਜ ਜੋ ਅਰਥ ਹੈਂ ਇਨ ਦੋਨੋ ਕਾ ਆਪਸਮੈ ਤਦਾਤਮ ਸੰਬੰਧਹੈ ਤਾਂਤੇ ਸਥੂਲ ਰੂਪਸੇ ਅਰਥਕੇ ਅਭਾਵ ਹੋਨੇਸੇ ਸੂਖਮ ਅਰਥ ਕੇ ਸਾਥ ਨਾਮ ਕਾ ਸੰਬੰਧਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਜਬ ਨਾਮਕਾ ਉਚਾਰਣ ਹੋਤਾਹੈ ਤਬ ਅਰਥ ਕਾ ਬੋਧ ਹੋਜਾਤਾਹੈ ਤਾਂਤੇ ਨਾਮ ਸੇ ਜੁਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀ ਹੈ॥ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੈ ਯਹ ਸਿਧਹੂਆ ਗੁਰੂਜੀਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਰੀਤੀ ਕਾ ਕਹਜਾਹੈ ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਮਾਤ੍ਰ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕੋ ਨਾਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਚਿੰਤਨ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਕਾ ਓਂਕਾਰ ਮੈ ਲੈ ਚਿੰਤਨ ਕਰੈ ਫਿਰ ਓਂਕਾਰ ਕੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਅਕਾਰ ਉਕਾਰ ਮਕਾਰ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਤਿਨ ਕੇ ਅਰਥ ਵਿਰਾਟ ਹਿਰਣਜ ਗਰਭ ਈਸ੍ਵਰ ਤਤ ਪਦ ਲਖਜ ਹੈ ਵਿਸ੍ਵ ਤੈਜਸ ਪ੍ਰਾਗਜ ਜੋ ਤ੍ਵੰ ਪਦ ਲਖਜ ਸਾਖੀਹੈ ਇਨ ਕਾ ਅਭੇਦ ਚਿੰਤਨ ਕਰੇ ਤਬ ਅਪਨੇ ਆਪ ਹੀ ਅਖਜਰ ਸ੍ਵਰੂਪ ਅਧਿਸ੍ਠਾਨ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤਹੋਵੇ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਸ ਅਧਿਸ੍ਠਾਨ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਸੇ ਭਿੰਨ ਕੋਈ ਵਸਤੁ ਨਹੀ ਹੈ ਗੁਰੂਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ਹੇ ਸਿਖ ਸੋ ਅਧਿਸ੍ਠਾਨ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਤ੍ਵੰ ਹੈਂ ਯਹ ਗੁਰੂਜੀ ਕਾ ਤਾਤ ਪਰਯ ਅਰਥ ਹੈ ਅਧਿਸ੍ਠਾਨ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਅਰੋਪਤ ਵਸਤੂ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਸੇ ਭਿੰਨ ਕੁਛਹੈ ਨਹੀ ਹੈ ਇਸ ਮੈ ਪ੍ਰਮਾਣ

ਕਹੇ ਹੈਂ "ਜਲਤੇ ਤਰੰਗ ਤਰੰਗਤੇ ਹੈ ਜਲ ਕਹਨ ਸੁਨਨ ਕਉਦੂਜਾ" ਇਤ੍ਯਾਦਿ ਗੁਰੂ ਵਚਨਹੈਂ॥

ਤਥਾ ਸ੍ਰੁਤੀ– ਯਥਾਸੌਮਯੈਕੇ ਮ੍ਰਿਤਪਿੰਡੇਨ ਵਿ-ਗ੍ਯਾਤੇਨਸਰਵੰਮ੍ਰਿਨਮਯੰ ਵਿਗ੍ਯਾਤੰ ਸ੍ਯਾਦ੍ਵਾਚਾਰੰ ਭਣੰ ਵਿਕਾਰੋ ਨਾਮਧੇਯੰ ਮ੍ਰਿਤਕੇ ਤ੍ਯੇਵਸਤ੍ਯ ਮਿਤ੍ਯਾਦਿ ਵਾਕ੍ਯ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਿਤ ਮ੍ਰਿਦਾਦਿ ਦ੍ਰਿਸ੍ਟਾਂਤੈਰਦ੍ਵਿਤੀਯਵਸ੍ਤੁਨਉਪਪਾਦਨਮਿਤਿ॥

ਛੰਦੋਗ ਉਪਨਿਖਦ ਅਧ੍ਯਾਯ ੬॥

ਅਰਥ–ਹੇ ਸ੍ਵੇਤਕੇਤੂ ਜੈਸੇ ਏਕ ਮ੍ਰਿਤ ਪਿੰਡਕੇ ਵਿਸੇਸ ਕਰਕੇ ਗ੍ਯਾਨ ਤੇ ਤਿਸਕੇ ਸਰਬ ਕਾਰਜ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਜਾਨੀਤੇ ਹੈਂ ਤਿਨੋ ਮੈ ਏਕ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਹੀ ਨਿਸਚੈ ਕਰਕੇ ਸਤਹੈ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਕੇ ਕਾਰਜ ਤਿਸ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਮੈ ਕਲਪਤ ਹੈਂ ਇਤ੍ਯਾਦੀ ਵਾਕ੍ਯ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਿਤ ਮ੍ਰਿਦਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ੍ਟਾਂਤੋਂਸੇ ਅਦ੍ਵਤੀ ਵਸਤੂਕਾ ਕਥਨ ਕੀਆ ਹੈ ਤੈਸੇ ਜੋ ਬਾਨੀਕੇ ਕਥਨ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਮਰੂਪਮਾਯਕ ਕਾਰਯ ਹੈ ਸੋ ਅਦ੍ਵਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਥਨ ਕਰੀਯੇ ਹੈਂ ਇਤੀ॥ ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ ਇਤ੍ਯਾਦੀ ਚਾਰ ਤੁਕੋਂ ਕਾ ਅਰਥ ਪੂਰਬ ਲਿਖ੍ਯਾ ਹੀ ਜਾਨ ਲੈਣਾ॥ ੧੯॥ ਸਰਬ ਗੁਰੂਓਂ ਕੋਂ ਨਮ-ਸਕਾਰ ਹੈ ਸਰਬਕੇ ਈਸ੍ਵਰ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਉਕਤ ਜਪੁਬਾਣੀ ਕਾ ਤਾਤਪਰਯ ਪ੍ਰਕਾਸ ਕੀਆ ਹੈ ਤਿਸਕਾ ਪੂਰ-ਬਾਰਧ ਸਮਾਪਤ ਭਯਾ॥

੧ ਓਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂਜੀ ਕੇ ਚਰਨ ਕਮਲੋਂ ਪਰ ਬਾਰੰਬਾਰ ਬੰਦਨਾ ਕਰਤਾ ਹੂਆ ਉਤਰਾਰਧ ਜਪ ਅਰਥ ਪਰਮਾਨੰਦਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਕਹਤਾ ਹੂੰ। ਇਸ ਜਪ ਬਾਣੀ ਕੇ ਪੂਰਬਾਰਧ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂਜੀਨੇ ਸੋਚੈ ਸੋਚ ਨ ਇਤਜਾਦਕ ਪਾਠ ਸੇ ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਵੈਰਾਗਾਦਿਕ ਸਾਧਨ ਨਿਰਣੇ ਕੀਏ। ਔਰ ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ ਇਤਜਾਦੀ ਪਾਠਸੇ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕ ਨਿਰਨੈ ਕੀਏ। ਸੁਣਿਐ ਸਿਧਪੀਰ ਇਤਜਾਦੀ ਪਾਠਸੇ ਤਿਨਮੈ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੇਤ ਤਿਨਕੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰੀ। ਪੰਚ ਪਰਵਾਨ ਇਤਜਾਦੀ ਪਾਠਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀਔਰਸੰਖੇਪਸੇਨਿਦਿਧਜਾਸਨਕਹਜਾਹੈ।ਔਰ ਜਿਸਮੈ ਉਪਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਭ ਸਾਧਨੋਕਾ ਫਲ ਰੂਪ ਗ੍ਰੰਥ ਕਾ ਵਿਖੇ ਰੂਪ ਮੁਕਤੀਕਾ ਕਾਰਣ ਜੀਵਬ੍ਰਹਮਕਾ ਅਭੇਦ ਗਜਾਨ ਕਹਜਾਹੈ। ਔਰ ਅਸੰਖ ਜਪ ਇਤਜਾਦੀ ਪਾਠਸੇ ਮੋਖਜ ਮਾਰਗ ਮੈ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਣੇ ਯੋਗਜ ਦੈਵੀ ਸੰਪਦਾ ਵਾਲੇ ਸਤੋਗੁਣੀ ਦੇਵ ਜੀਵ ਨਿਰਣੇ ਕੀਏ। ਔਰ ਅਸੰਖ ਮੂਰਖ ਇਤਜਾਦੀ ਪਾਠਸੇ ਰਜੋ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਅਸੁਰ ਜੀਵ ਨਿਰਣੇ ਕੀਯੇ। ਔਰ ਅਸੰਖ ਨਾਵ ਇਤਜਾਦੀ ਪਾਠ ਸੇ ਪੂਰਬ ਕਹੇ ਜੀਵੋਂਕੇ ਨਾਵ ਥਾਵ ਸੂਚਨ ਕੀਯੇਹੈਂ ਔਰ ਅਸੰਖ ਕੈਹਣੇ ਮੇ ਵੇਦਪ੍ਰਮਾਣ ਸੂਚਨ ਕੀਆ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮਕੋਂ ਅਦੁਤੀ ਬਤਾਵਣੇ ਵਾਸਤੇ ਸਰਬ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕੀ ਬ੍ਰਹਮਮੈ ਨਾਮਮਾਤ੍ਰ ਸਤਾ ਕਹੀ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮ

ਰੂਪ ਅਧਿਸ੍ਠਾਨਕੀ ਤ੍ਰੈਈਕਾਲ ਅਵਾਧਜ ਸਤਾ ਕਹੀ ਔਰ ਜੀਵ ਈਸ੍ਵਰਕਾ ਅਭੇਦ ਬੋਧਨ ਕੀਆ ਹੈ ਏਤਾ ਅਰਥ ਜਪ ਗ੍ਰੰਥਕੇ ਪੂਰਬਾਰਧ ਮੈ ਲਿਖਤ਼ਾ ਹੈ॥

ਅਬ ਈਹਾਂ ਅਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਨੋਕੋਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾਵਣੇ ਵਾਸਤੇ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮੋਕੋਂ ਕਹਤੇ ਹੂਏ ਤਿਨ ਕਰਮੋਸੇ ਕਿੰਚਤ ਮਾਤ੍ਰ ਜਾਨਨੇ ਕੀ ਜ਼ਿਨਕੋਂ ਇਛਾਹੂਈਹੈ ਔਰ ਬਸੇਸ ਕਰਕੇ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਮੈਲੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੀਵਈਸ੍ਵਰ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਨਿਰਣੇ ਕਰਣੇ ਮੈ ਆਸਮਰਥ ਹੈਂ ਤਿਨ ਮੰਦ ਬੁਧੀ ਪੁਰਖੋਂਕੋਂ ਦ੍ਰਿਸ-ਟਾਂਤੋਂ ਸੇ ਸੁਧ ਬੁਧੀਕਾ ਉਪਾਇ ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇਹੈਂ॥

ਭਰੀਐਹਥੁਪੈਰੁਤਨੁਦੇਹ॥ ਪਾਣੀਧੋਤੈਉਤਰਸੁਖੇਹ॥ ਮੂਤਪਲੀਤੀਕਪੜੁਹੋਇ॥ ਦੇਸਾਬੂਣੁਲਈਐਓਹੁਧੋਇ॥ ਭਰੀਐਮਤਿਪਾਪਾਕੈਸੰਗਿ॥ ਓਹੁਧੋਪੈਨਾਵੈਕੈਰੰਗਿ॥ ਪੁੰਨੀਪਾਪੀਆਖਣੁਨਾਹਿ॥ ਕਰਿਕਰਿਕਰਣਾਲਿਖਿਲੈਜਾਹੁ॥ ਆਪੇਬੀਜਿਆਪੇਹੀਖਾਹੁ॥ ਨਾਨਕਹੁਕਮੀਆਵਹੁਜਾਹੁ॥ ੨੦॥

(ਭਰੀਐਹਥੁਪੈਰੁਤਨੁਦੇਹ) ਈਹਾਂ ਹਾਥ ਪੈਰ ਪਾਠ ਸੇ ਸਿਰ ਆਦਿਕ ਅੰਗ ਭੀ ਲੈਣੇ ਦੇਹ ਪਦ ਈਹਾਂ ਗ੍ਰੀਵਾ ਸੇ ਲੇ ਮੂਲ ਦ੍ਵਾਰ ਪ੍ਰਯੰਤ ਧੜ ਕਾ ਬੋਧਕਹੈ ਤਨ ਪਦ ਸਰਬ ਅੰਗੀ ਸਰੀ-

ਰਕਾ ਬੋਧਕ ਹੈ ਯਾਤੇ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਜਬ ਖੇਹ ਕਹੀਯੇ ਚਿ-
ਕੜ ਵਾ ਧੂੜੀਕੇ ਸਾਥ ਭਰੀਐ ਨਾਮ ਭਰ ਜਾਵੇ ਤਬ ਪਾਨੀ
ਧੋਤੇ ਜਲਕੇ ਸਾਥ ਧੋਣੇਸੇ ਧੂੜੀ ਆਦਿਕ ਉਤਰ ਜਾਵੇ ਹੈ॥
ਦੂਸਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਕਹੇਹੈਂ (ਮੂਤਪਲੀਤੀ ਕਪੜੁ ਹੋਇ) ਜਬ
ਮੂਤਾਦਿਕ ਅਸੁਧ ਵਸਤੁ ਕੇ ਸਾਥ ਪਲੀਤੀ ਨਾਮ ਅਸੁਧ
ਬਸਤ੍ਰਾਦਿਕ ਹੋਜਾਵੇ (ਦੇਸਾਬੂਣੁਲਈਐਓਹੁਧੋਇ) ਸਾਬੂਣਾ-
ਦਿਕ ਖਾਰਵਸਤੂ ਦੇਕਰ ਬਸਤ੍ਰਾਦਿਕ ਧੋ ਲਈਯੇ ਹੈ॥ ਦੋ
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਕਹਕਰ ਦ੍ਰਾਸ਼ਟਾਂਤ ਕਹੇਹੈਂ (ਭਰੀਐਮਤਿਪਾਪਾਕੈ
ਸੰਗਿ) ਜਬ ਮਤਿ. ਕਹੀਯੇ ਇਸ ਜੀਵ ਕੀ ਬੁਧੀ ਪਾਪਰੂਪੀ
ਮੈਲਕੇ ਸਾਥ ਭਰੀ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਪਾਪ ਰੂਪੀ ਮੈਲ ਸੇ ਅਵਰੀ
ਜਾਵੇ ਤਬ (ਓਹੁਧੋਪੈਨਾਵੈਕੈਰੰਗਿ) ਓਹੁ ਕਹੀਯੇ ਪਾਪ ਮੈਲ
ਸਾਥ ਭਰੀ ਬੁਧੀ ਨਾਵੈਕੈ ਰੰਗਿ ਕਹੀਯੇ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਸੰਬੰਧੀ
ਬਾਣੀਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਜਲ ਸੇ ਧੋਪੈ ਨਾਮ ਧੋਈ ਜਾਵੈ ਹੈ ਤਿਸ
ਮੈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਯਹਹੈ"ਜੋ ਇਹ ਪੜੈ ਸੁਨੈ ਲਾਇ ਪ੍ਰੀਤਿ। ਤਿਸੁ
ਜਨ ਆਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁਚੀਤ। ਜਨਮ ਮਰਨ ਤਾਕਾ ਦੂਖ
ਨਿਵਾਰੈ। ਦੁਰਲਭ ਦੇਹ ਤਤ ਕਾਲ ਉਧਾਰੈ॥"ਇਤਯਾਦੀ
ਪਾਠਸੇ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੇ ਯਾਦ ਆਵਣੇ ਕਾ ਔਰ ਜਨਮ ਮਰਨ
ਦੁਖ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕਾ ਹੇਤੂ ਰੂਪ ਕਹਣਾ ਹੈ ਤਾਤੇ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ
ਸੰਬੰਧੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਨਾਮਕੇ ਪ੍ਰੇਮਸੇ ਬੁਧੀ ਪਾਪ ਰੂਪੀ
ਮੈਲ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੋਕਰ ਸੁਧ ਹੋ ਜਾਵੇਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ
ਕਹੀ ਰੀਤੀ ਸੇ ਨਾਮਸੇ ਪਾਪ ਰੂਪ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਬੁਧੀ

ਸੁਧਿ ਕਰਣੇ ਸੇ ਕਿਆ ਫਲੁ ਹੋਵੈ ਹੈ॥ ਉਤ੍ਰ-(ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ ਆਖਣ ਨਾਹਿ) ਆਖਣ ਪਦਕਾ ਦੋਨੋ ਓਰ ਸੰਬੰਧ ਕਰ ਲੈਣਾ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਸੰਬੰਧੀ ਬਾਣੀ ਮੈ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਕੋਂ (ਪੁੰਨੀਆਖਣ) ਸਭ ਲੋਕ ਤਿਸਕੋਂ ਧਰਮਾਤਮਾ ਕਹਤੇ ਹੈਂ (ਪਾਪੀਆਖਣਨਾਹਿ) ਤਿਸ ਮਹਾਤਮਾ ਕੋਂ ਪਾਪੀ ਕੋਈ ਨਹੀ ਕਹੇਹੈ ਭਾਵ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮ ਦ੍ਵਾਰਾ ਮੁਕਤੀ ਕਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣਾਹੀ ਫਲ ਹੈ ਵਾ ਬੁਧੀਕੇ ਸੁਧਿ ਹੋਨੇਸੇ ਪੁੰਨੀ ਤਥਾ ਪਾਪੀ ਨਾਮ ਸੇ ਨਹੀ (ਆਖਣ) ਕਥਨ ਹੋਤਾ ਭਾਵ ਨਾਮਕੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਤੇ ਕਰਤੇ ਗ੍ਯਾਨ ਸੇ ਸਤ੍ਚਿਤ ਅਨੰਤ ਸ੍ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨੇਸੇ ਸਰਬ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਰੂਪ ਬੰਧਨ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਹੈ ਇਸ ਅਰਥਕਾ ਸ੍ਰੁਤੀਮੈ ਨਿਰੂਪ-ਣ ਕੀਆ ਹੈ॥ ਤਥਾਹੀ-ਪਿਤ੍ਰਿਘ੍ਨੋ ਮਾਤ੍ਰਿਘ੍ਨੋ ਜਾਰੋ ਗੁਰੂਹਾ ਨੇਕ ਕੋਟਿ ਯਤਿਘ੍ਨੋ ਅਨੇਕਕ੍ਰਿਤਪਾਪੋ ਯੋਮਮਖਣਾ ਵਤਿ ਕੋਟਿਨਾਮਾਨਿ ਜਪਤੇਸਤੇ ਭ੍ਯਃ ਪਾਪੇਭ੍ਯਾਪ੍ਰਮੁਚ੍ਯਤੇ ਸ੍ਵਯਮੇਵ ਸਚਿਦਾ ਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪੋ ਭਵੇਨ ਕਿਮ॥

ਹਨੁਮਦੁਕ੍ਤਰਾਮੋਪਨਿਖਦ ਖੰਡ ੨॥

ਯਹ ਸ੍ਰੁਤੀ ਪਰਮਭਕਤ ਹਨੁਮਾਨ ਕਰਕੇ ਦ੍ਸ੍ਰਰਾਮੋਪ-ਨਿਖਦ ਮੈ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤਹਾਂ ਵਿਭੀਖਣ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸ੍ਰੀਰਾਮ ਭ-

ਗਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਕਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਹਤਾ ਹੈ ਹੇ ਵਿਭੀ-
ਖਣ ਜੋ ਮੇਰੇ ਚਾਰ ਕਮ ਸਤ ਕੋਟੀ ਨਾਮਨ ਕਾ ਜਪ ਕਰਤਾ
ਹੈ ਸੋ ਜੇਕਰ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰ ਮੈ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਕੇ ਮਾਰਨੇ
ਵਾਲਾ ਹੋ ਤਥਾ ਗੁਰੂਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਰਮਣ ਕਰਣੇ
ਵਾਲਾ ਹੋ ਔਰ ਗੁਰੂਕੇ ਮਾਰਣੇ ਵਾਲਾ ਹੋ ਅਨੇਕ ਕ੍ਰੋੜ ਸੰ-
ਨਯਾਸੀਯੋਂ ਕੇ ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਇਨਸੇ ਆਦਿ ਲੇਕਰ ਅ-
ਨੇਕ ਪਾਪਨ ਕੇ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ ਹੋਵੇ ਤੌ ਭੀ ਇਨ ਪਾਪਨ
ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੋਕਰ ਕਿਆ ਅਪਨੇ ਆਪਿ ਸਚਿਦਾਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪ
ਨ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿੰਤੂ ਅਵੱਸ ਹੀ ਸਚਿਦਾਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੋ ਜਾਯਗਾ
ਭਾਵ ਜਬ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਆ ਤਬ ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ
ਨਾਮ ਸੇ ਤਿਸਕਾ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ॥

ਔਰ ਜੋ ਨਾਮ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਰਹਿਤਹੈ ਔਰ ਰਾਗਦ੍ਵੈਖਕੇ ਸਹਿਤ
ਹੈ ਸੋ ਵਿਹਿਤ ਤਥਾ ਨਿਖਿਧ ਕਰਮ ਕੋਂ ਕਰਤੇਹੈਂ ਤਿਨਕੀ
ਦਸਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇਹੈਂ (ਕਰਿਕਰਿਕਰਣਾਲਿਖਲੈਜਾਹੁ) ਜੋ
ਪੁਰਖ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਨਾਮਕੇ ਅਭਿਆਸ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੈ ਸੋ ਸੁਖ
ਦੁਖ ਭੋਗਕੇ ਤਥਾ ਸੁਖ ਦੁਖ ਮਿਸ੍ਰਿਤ ਭੋਗਕੇ ਹੇਤੂ ਕਰਮਨਕੋਂ
(ਕਰਿਕਰਿ) ਬਾਰਿਬਾਰ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਕੇ (ਕਰਣਾ) ਤਿਨ
ਕਰਮਨ ਕੇ ਸੰਸਕਾਰਨਕੋਂ ਆਪਨੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਰੂਪ ਕਾਗ-
ਜ ਮੈ ਲਿਖਕੇ ਤਿਨ ਕਰਮ ਕੇ ਫਲ ਭੋਗਨੇ ਵਾਸਤੇ ਜਨਮਨ
ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਹੈ (ਆਪੇਬੀਜਆਪੇਹੀਖਾਹੁ) ਕਾਹੇਤੇ ਆਪਨੇ
ਆਪ ਕਰਮ ਰੂਪ ਬੀਜ ਬੋਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਆਪਹੀ ਤਿਨਕੇ ਫਲ

ਖਾਤੇ ਹੈਂ (ਨਾਨਕਹੁਕਮੀਆਵਹੁਜਾਹੁ॥ ੨੦॥) ਗੁਰੂਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਹੁਕਮੀ) ਹੁਕਮਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੂਏ ਪਰਲੋਕਸੇ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਖੇ ਆਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਇਸ ਲੋਕ ਸੇ ਪਰਲੋਕਮੈ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ॥ **ਤਥਾ ਸ੍ਰੁਤੀ--ਤੰਵਿਦਯਾਕਰਮਣੀ ਸਮਨ੍ਵਾਰ ਭੇਤੇ ਪੂਰਬ ਪ੍ਰਗਯਾਚ ॥**

ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਣਕ ਉਪਨਿਖਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ੪॥

ਅਰਥ–ਇਸ ਦੇਹਕੋਂ ਤਯਾਗ ਕੇ ਦੂਸਰੀ ਦੇਹ ਗ੍ਰਹਣਕੇ ਵਾਸਤੇ ਗਮਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਜੀਵਕੇ ਪ੍ਰਤੀ(ਵਿਦ੍ਯਾ) ਉਪਾ-ਸਨਾ ਤਥਾ ਕਰਮ (ਸਮਨ੍ਵਾਰਭੇਤੇ) ਸਾਥ ਚਲਤੇ ਹੈਂ ਔਰ (ਪੂਰਬਪ੍ਰਗਯਾ) ਪੂਰਬ ਸਰੀਰ ਕਰ ਸੰਪਾਦਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਭੀ ਸਾਥ ਜਾਤੇਹੈਂ ਭਾਵ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਜੀਵਨੇ ਪੂਰਬ ਸਰੀਰ ਮੈ ਉਪਾਸਨਾ ਸੇਵਨ ਕਰੀ ਹੈ ਤਥਾ ਸੁਭਾ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰੇਹੈਂ ਔਰ ਜੈਸੇ ਉਸਕੇ ਉਤਮ ਮਧਮ ਕਿਨਿਸ੍ਰ ਸੰਸਕਾਰਹੈਂ ਤਿਨ ਸਰਬਕੋਂ ਯਹਜੀਵ ਸਾਥ ਲੇਕਰ ਆਗੈ ਔਰ ਸਰੀਰਧਾਰਣੇ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਜਾਤਾ ਹੈ ॥ ੨੦ ॥

ਪ੍ਰਸਨ--ਹੇਗੁਰੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸੇ ਛੂਟਨੇਕਾ ਉਪਾਯ ਕਹੋ ਜਿਸਕੋ ਮੈ ਧਾਰਣੇ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰਕੀ ਸਿਖਕੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸੁਨਕੇ ਸਾਸਤ੍ਰਮੈ ਕਹੇ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮੋਂਸੇ ਪ੍ਰਸੰਨਹੂਏ ਈਸ੍ਵਰ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾਸੇ ਗਯਾਨ ਪਾਇਕਰ ਛੂਟੇਹੈਂ ਯਹ ਅਨੇਕ ਵਾਰ ਕਹ੍ਯਾ ਪੁਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਗੁਰੂ ਉਤ੍ਰ ਕਹੇ ਹੈਂ ॥

ਤੀਰਥਤਪੁਦਇਆਦਤੁਦਾਨੁ ॥ ਜੇਕੋਪਾਵੈਤਿ
ਲਕਾਮਾਨੁ ॥ ਸੁਣਿਆਮੰਨਿਆਮਨਿਕੀਤਾਭਾ
ਉ ॥ ਅੰਤਰਿਗਤਿਤੀਰਥਿਮਲਿਨਾਉ ॥ ਸਭਿ
ਗੁਣਤੇਰੇਮੈਨਾਹੀਕੋਇ ॥ ਵਿਣੁਗੁਣਕੀਤੇਭ
ਗਤਿਨਹੋਇ ॥ ਸੁਅਸਤਿਆਥਿਬਾਣੀਬਰ
ਮਾਉ ॥ ਸਤਿਸੁਹਾਣੁਸਦਾਮਨਿਚਾਉ ॥ ਕਵਣੁ
ਸੁਵੇਲਾਵਖਤੁਕਵਣੁਕਵਣਥਿਤਿਕਵਣੁਵਾ
ਰੁ ॥ ਕਵਣਿਸਿਰੁਤੀਮਾਹੁਕਵਣੁਜਿਤੁਹੋਆ
ਆਕਾਰੁ ॥ ਵੇਲਿਨਪਾਈਆਪੰਡਤੀਜਿਹੋਵੈ
ਲੇਖੁਪੁਰਾਣੁ ॥ ਵਖਤੁਨਪਾਇਓਕਾਦੀਆਜਿ
ਲਿਖਨਿਲੇਖੁਕੁਰਾਣੁ ॥ ਥਿਤਿਵਾਰੁਨਾਜੋਗੀ
ਜਾਣੈਰੁਤਿਮਾਹੁਨਾਕੋਈ ॥ ਜਾਕਰਤਾਸਿਰਠੀ
ਕਉਸਾਜੇਆਪੇਜਾਣੈਸੋਈ ॥ ਕਿਵਕਰਿਆਖਾ
ਕਿਵਸਾਲਾਹੀਕਿਉਵਰਨੀਕਿਵਜਾਣਾ ॥ ਨਾ
ਨਕਆਖਣੁਸਭਕੋਆਖੈਇਕਦੂਇਕੁਸਿਆ
ਣਾ ॥ ਵਡਾਸਾਹਿਬੁਵਡੀਨਾਈਕੀਤਾਜਾਕਾਹੋ

ਵੈ ॥ ਨਾਨਕਜੇਕੋਆਪੌਜਾਣੈਅਗੈਗਇਆਨ ਸੋਹੈ ॥ ੨੧ ॥

(ਤੀਰਥ ਤਪੁਦਇਆ ਦਤੁਦਾਨੁ ॥ ਜੇਕੋਪਾਵੈ ਤਿਲਕਾ ਮਾਨ) ਜੇ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਖ (ਤਿਲਕਾਮਾਨ) ਸਰਬ ਵਿਦਯਾਓਂ ਕਾ ਤਿਲਕ ਭਾਵ ਸਿਰੋਮਣੀ ਸ੍ਵਰੂਪ (ਮਾਨ) ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣਸੇ ਜਨਜ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨਕੋਂ ਪਾਯਾਚਾਹੇ ਸੋਸਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਆਗਯਾ ਅਨੁਸਾਰ (ਤੀਰਥ) ਤੀਰਥੋਂਮੈ ਸਨਾਨਕਰਤਾ ਹੂਆ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਹੁਤਕਾਲ ਸੇਵਨ ਕਰੇ ਜੇ ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਨਾ ਸੇਵਨ ਹੋਇ ਤੌ ਤੀਨ ਦਿਨ ਤੀਨ ਰਾਤ ਤੌ ਜਰੂਰ ਰ-ਹਕੇ ਸਨਾਨ ਪਾਨਕਰੇ ਔਰ ਪਾਪੋਂਸੇ ਰਹਤ ਹੋਇਕੈ ਈਸ੍ਵਰ ਅਰਾਧਨ ਕਰਤਾ ਹੂਆ ਤੀਰਥਮੈ ਸਨਾਨਪਾਨ ਕਰੇ ਤੀਰਥ ਕਰਣੇਸੇ ਪਾਪਦੂਰ ਹੋਵੈਹੈਂ ॥

ਤੀਰਥ ਕੀ ਸਿਧੀ ਮੈ ਔਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਹੇਹੈਂ (ਤੀਰਥ ਧ-ਰਮ ਵੀਚਾਰਨਾਵਣ ਪੁਰਬਾਣਿਆ) ਮਲਾਰ ਰਾਗਕੀ ਵਾਰਮੈ ਸਲੋਕਪਹਿਲੇ ਮੈ ਪੌੜੀਕੀ ਤੁਕਹੈ ਤਹਾਂ ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਅਰਥ—ਹਰੀਨੇ ਧਰਮਕੀ ਉਤਪਤੀਕਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਤੀ-ਰਥ ਰਚੇ ਔਰ ਅਸਨਾਨ ਕਰਣੇ ਕੇ ਕੁੰਭਾਦਿਕ ਪਰਬੋਂ ਕੋ ਬਣਾਯਾ ਹੈ ਤਥਾ (ਜਪੁਤਪੁ ਤੀਰਥ ਸੰਜਮਕਰੇਮੇਰੇਪ੍ਰਭੁ ਭਾ-ਇਆ) ਸਾਰਗ ਰਾਗ ਕੀ ਵਾਰ ਸਲੋਕ ੧੭ ਮਹਲਾ ੪ ॥ (ਸੰਜਮਕਰੇ) ਜੋ ਪੁਰਖ ਖੋਟੇ ਕਰਮੋਂ ਸੇ ਇਦ੍ਰਿਯੋਂ ਕੋ ਰੋਕ

ਕਰਕੇ (ਤੀਰਥ) ਤੀਰਥ ਮੈ ਸਨਾਨ ਕਰਕੇ (ਤਪੁ) ਬ੍ਰਤ ਰਖਣਾ ਰੂਪ ਤਪ ਕਰਕੇ ਵਾ ਚਿਤਕੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਰੂਪ ਤਪ ਕਰਕੇ (ਜਪੁ) ਪਰਮੇਸ੍ਰਰ ਕੇ ਨਾਮੋ ਕਾ ਜੋ ਜਪ ਕਰਤਾ ਹੈ (ਮੇਰੇਪ੍ਰਭੁਭਾਇਆ) ਗੁਰੂਜੀ ਕਹੇਹੈਂ ਸੋ ਪੁਰਖ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋ ਪਜ਼ਾਰਾ ਲਗਤਾ ਹੈ ਮੁਕਤੀ ਮਾਰਗ ਮੈ ਚਲਾਉਨੇ ਵਾਸਤੇ ਭਾਵ ਗੁਰੂਜੀਨੇ ਤੀਰਥ ਸਨਾਨ ਸੇ ਧਰਮ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਕਹੀ ਹੈ ਧਰਮ ਸੇ ਅਧਰਮ ਰੂਪ ਪਾਪ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋਵੈ ਹੈ ਯਾਤੇ ਤੀਰਥ ਸਨਾਨ ਕਰਨਾ ਸਫਲ ਹੈ ਜੋ ਪੁਰਖ ਕਹੇਹੈਂ ਤੀਰਥ ਸਨਾਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬਮੈ ਲਿਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੋ ਪੁਰਖ ਝੂਠੇਹੈਂ ਤਿਨੋਕੋਂ ਗੁਰੂਕੇ ਘਰਕੀ ਖਬਰ ਨਹੀ ਹੈ (ਅਠਸਠ ਤੀਰਥ ਦੇਵੀ ਥਾਪੇ ਪੁਰਬੀ ਲਗੇ ਬਾਣੀ) ਮੁਖ ਜੋ ਅਠਾਹਠ ਆਦਿਕ ਤੀਰਥ ਹੈਂ ਸੋ (ਦੇਵ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਧਰਮ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਭੂਮੀਮੈ ਸਥਾਪਨ ਕਰੇਹੈਂ (ਪੁਰਬੀ ਲਗੇ) ਤਿਨ ਤੀਰਥੋਂਮੈ ਜਬ ਸੂ ਜ ਗ੍ਰਹਣ ਔਰ ਸੋਮਵਤੀ ਅਮਾਵਸਜਾਦਿਕ ਪੁੰਨ ਬਸੇਸ ਉਤਪਤੀਕਾ ਸਮਾ ਲਗੇ ਤਬ ਅਸਨਾਨ ਆਦਿਕੋਂ ਸੇ ਔਰ ਦਿਨੋਸੇ ਅਧਕ ਪੁੰਨਜ ਹੋਵੇ ਹੈ (ਬਾਣੀ) ਇਸ ਅਰਥ ਕੀ ਸਿਧੀ ਮੈ ਰਿਗਵੇਦਕੇ ਮੰਤ੍ਰਰੂਪ ਈਸ੍ਰਰਕੀ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਭਾਵ ਗੰਗਾਆਦੀ ਤੀਰਥ ਔਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਦਿਕ ਤੀਰਥ ਅਸਨਾਨ ਕਰਣੇਸੇ ਨਿਸਕਾ-ਮੀਕੋਂ ਅੰਤਹਕਰਣਕੀ ਸੁਧੀਕੇ ਕਾਰਣਹੈਂ ਔਰ ਸਕਾਮੀਕੋਂ ਦੇਵ ਭਾਵਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਹੈ (ਸੰਤੋਰਾਮਦਾਸ ਸਰੋਵਰਨੀਕਾ ॥

ਜੋ ਨਾਵੈ ਸੋ ਕੁਲ ਤਰਾਵੈ ਉਧਾਰ ਹੋਆ ਹੈ ਜੀਕਾ) ਇਤਜਾਦੀ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੇ ਅਸਨਾਨ ਕਾ ਬੋਧਕ ਹੈ (ਜਪੁਤਪੁ ਸੰਜਮ ਸਾਧੀਐ ਤੀਰਥ ਕੀਚੈ ਬਾਸੁ) ਇਤਜਾਦੀ ਜੋ ਪੁਰਖ ਤੀਰਥਮੈ ਸ੍ਨਾਨ ਨਹੀ ਕਰਤੇਹੈਂ ਅਰਹਰੀ ਕਾ ਨਾਮ ਨਹੀ ਜਪਤੇ ਹੈਂ ਤਿਨ ਪੁਰਖੋ ਕੋਂ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰਜੀ ਉਪਾਲੰਭ ਦੇਵੈਹੈਂ (ਨਾਹਰਿਭਜੇ ਨ ਤੀਰਥ ਸੇਵੇ ਚੋਟੀ ਕਾਲ ਗਹੀ) ਚੋਟੀ ਨਾਮ ਕੇਸੋਂ ਕਾ ਹੈ (ਤੀਰਥਿ ਤੇਜ ਨਿਵਾਰਿ ਨ ਨਾਤੇ ਹਰਿਕਾ ਨਾਮੁ ਨ ਭਾਇਆ) ਰਾਗੁਮਲਾ-ਰਮ: ੧ ॥ ਸਬਦ ੩ ॥

ਅਬ ਤਮੋਗੁਣੀ ਅਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਖੋਕੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਜੀ ਉਪਾਲੰ-ਭਦੇਵੈਹੈਂ (ਤਜ) ਤਮੋਗੁਣਕੋਂ ਵਾ ਕ੍ਰੋਧ ਅਹੰਕਾਰਕੋਂ ਨਿਵਾਰ ਕੇ ਭਾਵ ਅਸੁਰੀ ਸੰਪਤੀਕੋਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਯਹ ਤਮੋਗੁਣੀ ਅਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਖੋਂਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੰਗਾ ਆਦੀ ਤੀਰਥੋਂ ਮੈ [ਨਨਾਤੇ] ਸ੍ਨਾਨ ਨਾ ਕਰੇ ਤਿਸਤੇ ਤਿਨਕੋਂ ਹਰੀਕਾ ਨਾਮ ਪਜਾਰਾ ਨਹੀ ਲਗਾ ਹੈ ਭਾਵ ਦੈਵੀ ਸੰਪਤੀ ਗੁਣ ਧਾਰਕੇ ਤੀਰਥ ਸ੍ਨਾਨ ਕਰਨਾਥਾ ਸੋਨਹੀ ਕੀਆ ਹੈ ਔਰ ਹਰੀਕਾ ਨਾਮ ਜਪਨਾਥਾ ਸੋ ਨਹੀ ਜਪਜਾ ਤਾਂਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣਕਾ ਵਾ ਕ੍ਰੋਧ ਅਹੰਕਾਰਕਾ ਫਲ ਨਰਕਾਦਿਕੋਂ ਮੈ ਅਨੇਕ ਦੁਖ ਸਹਾਰੇਂਗੇ ॥ ਤੀਰਥਕੀ ਬਿਧੀ ਕਾ ਬੋਧਕ ਮਹਾਭਾਰਤ ਕਾ ਸਲੋਕ ਪੂਰਬ ਦਸਮੀ ਪਉੜੀ ਕੀ ਦੂਸਰੀ ਤੁਕਕੇ ਅਰਥਮੈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਲਿਖਾਹੈ ਦੇਖ ਲੈਣਾ॥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਜੀ ਮੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨਦੇਵ ਜੀ ਅਠਮੇ ਸਵੈਯੇ ਮੈ

ਨਰਕਾਦਿਕੋਂ ਕੇ ਦੁਖੋਂਕੋਂ ਲਿਖਤੇਹੈਂ ਤਥਾਹੀ (ਅਨਿਕਜੋਨਿ ਸੰਕਟ ਨਰਕ ਭੁੰਚਤ ਸਾਸਨ ਦੂਖ ਗਰਤਿ ਗਰਿਓ ਹੈ) ਯਹ ਜੀਵ ਨਰਕੋਂਕੇ ਦੁਖੋਂਕੋ ਭੋਗਤਾ ਹੂਆ ਅਨੇਕ ਜੋਨੀਓਂ ਮੈ ਜਮਦੂਤੋਂ ਕੀਆਂ ਤਾੜਨਾ ਕਰ ਦੁਖੋਂਕੋਂ ਪਾਵਤਾਹੂਆ ਗਰਭ ਰੂਪੀ ਟੋਏਮੈ ਪੜਿਆਹੂਆ ਗਲਤਾ ਹੈ॥ ਤੈਸੇ ਮਲਾਰਰਾਗ ਕੀ ਵਾਰਮੈ ਸਲੋਕ ਸੋਲਮੇਕੀ ਪੌੜੀਕੀ ਪਹਲੀ ਤੁਕਮੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਜੀ ਕਹੇਹੈਂ ਤੀਰਥਾਦੀ ਸੁਭਕਰਮ ਨਿਸਕਾਮ ਹੋਕੇ ਕਰੇ ਬਿਨਾ ਜੈਨੀਆਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਇਨ ਪੁਰਖੋਂਕੋਂ ਸੰਸਾਰ ਉਜਾੜ ਮੈ ਦੁਖਪਾਉਣਾ ਕਹੇਹੈਂ (ਇਕਜੈਨੀ ਉਝੜ ਪਾਇ ਧੁਰਹੁ ਖੁਆਇਆ। ਤਿਨਮੁਖਿ ਨਾਹੀ ਨਾਮੁ ਨ ਤੀਰਥਿ ਨਾਇਆ) ਅਰਥ—ਜੈਨੀ ਆਦਿਕ ਅਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਖ ਤਮੋਗੁਣੀ (ਧੁਰਹੁ ਖੁਆਇਆ) ਤਿਨ ਪੂਰਬ ਜਨਮਕੇ ਪਾਪੀਓਂਕੋਂ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਨੇ ਮੁਕਤੀ ਮਾਰਗ ਸੇ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਉਜਾੜਮੈ ਪਾਇਦੀਆਹੈ ਤਿਸਤੇ ਤੀਰਥਿ ਸ੍ਨਾਨ ਨਹੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਮੁਖਿਸੇ ਹਰੀਕਾਨਾਮੁ ਨਹੀ ਜਪਤੇਹੈਂ ਭਾਵ ਪਾਪੋਂ ਕਰਕੇ ਤਿਨਕੇ ਚਿਤ ਅਵਰੇ ਹੋਏਹੈਂ॥ ਅਬ ਤੀਰਥ ਸਿਧੀਮੈ ਰਿਗਵੇਦਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ ਸ੍ਰੁਤੀ॥ **ਆਪੋਭੂਯਿਸ੍ਠਾ ਇਤਜੇਕੋ ਅਬ੍ਰਵੀ ਦਗਿਨਿਰ ਭੂਯਿਸ੍ਠ ਇਤਜਨਜੋ ਅਬ੍ਰਵੀਤ ਵਧਰਯੰਤੀ ਵਹੁਭਜਃ ਪ੍ਰੈਕੋ ਅਬ੍ਰਵੀ ਦ੍ਰਿਤਾਵਦੰਤਸ੍ਗੁ ਮਸਾਂ ਅਪਿੰਸਤ॥** ਰਿਗਵੇਦ ॥ਮੰਡਲ ੧॥ ਅਧਯਾਯ ੨੨॥ ਸੂਕਤ ੧੬੧॥ ਮੰਤ੍ਰ ੯॥

ਅਰਥ–ਰਿਭੂ ਦੇਵਤਾਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਮੁਕਤੀਕੇ ਸਾਧਨੋਕਾ ਮੰਤ੍ਰ ਮੈ ਉਪਦੇਸ ਕੀਆਹੈ ਹੇਰਿਭਵਃ ਤੁਮਮੈ ਸੇ ਕੋਈ ਏਕ ਦੇਵਤਾ ਤੀਰਥ ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਦੇਵ ਭਾਵਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤੀਰਥ ਜਲਕੋਂ ਸਰਬਸੇ ਉਤਮ ਸਾਧਨ ਵੇਦ ਭਗਵਾਨ ਕਹਤਾਹੈ ਐਸੇਹੀ ਕਸਿਚਤ ਅਗਨੀ ਹੋਤ੍ਰਾਦੀ ਕਰਣੇਸੇ ਦੇਵਭਾਵਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਤੇ ਤਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਕੋਂ ਸਰਬਸੇ ਉਤਮ ਸਾਧਨਵੇਦ ਭਗਵਾਨ ਕਹਤਾਹੈ ਇਸਪ੍ਰਕਾਰ ਕਸਿਚਤ ਪ੍ਰਾਣੀਮਾਤ੍ਰ ਪਰ ਦਯਾਕਾ ਅਨੁਸ੍ਠਾਨ ਕਰਕੇ ਦੇਵਭਾਵਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕਰਕੇ ਦਯਾਕੋਂ ਸਰਬਸੇ ਉਤਮ ਸਾਧਨ ਵੇਦ ਬਤਾਵੇਹੈ (ਰਿਤਾਵਦੰਤਃ) ਇਸਕਾ ਯਹ ਅਰਥਹੈ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰਿਯੋਂ ਕੋਂ ਖੋਟੇ ਕਰਮੋ ਸੇ ਰੋਕਣੇ ਵਾਲਾਹੈ ਔਰ ਸਤਵਾਦੀਹੈ ਤਿਸਕੋਂਹੀ ਤੀਰਥਾਦੀ ਸਾਧਨ ਫਲਕੇ ਦੇਨੇ ਵਾਲੇ ਹੋਵੇਹੈਂ ਔਰ ਜਿਸਨੇ ਖੋਟੇ ਕਰਮੋ ਸੇ ਆਪਣੇ ਇੰਦ੍ਰੇ ਨਹੀ ਰੋਕੇ ਔਰ ਝੂਠ ਬੋਲਤਾ ਹੈ ਤਿਸਕੇ ਤੀਰਥਾਦੀ ਸਾਧਨ ਨਿਸਫਲ ਹੋਤੇਹੈਂ॥ **ਇਮੰ ਮੇਗੰਗੇ ਯਮੁਨੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸੁਤੁਦ੍ਰਿ ਸ੍ਤੋਮੰ ਸਚਤਾ ਪਰੁਖਣ੍ਯਾ ਅਸਿਕਨ੍ਯਾ ਮਰੁਦਬ੍ਰਿਧੇ ਵਿਤ ਸ੍ਤਯਾਰਜੀਕੀਯੇ ਸ੍ਰਿਣੁਹਯਾ ਸੁਖੋਮਯਾ॥**

ਰਿਗਵੇਦ॥ ਮੰਡਲ ੧੦॥ ਅਧ੍ਯਾਯ ੬॥ ਸੂਕਤ ੭੫॥ ਮੰਤ੍ਰ ੫॥

ਭਾਵਾਰਥ--ਪ੍ਰਿਯਮੇਧਕਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸਿੰਧੂਖਿਜਤ ਆਵਾਹਨ ਕਰਤਾ ਹੈ ਹੇ ਗੰਗੇ ਯਮੁਨੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸੁਤੁਦ੍ਰੀ ਤੁਮ ਸੰਪਰਣ ਮੇਰੇ ਯਗ੍ਯ

ਕੋਂ ਸਨਮੁਖ ਹੋਕਰ ਸੇਵਨ ਕਰੋ ਔਰ ਯਗਨੀਯ ਉਸਤੁਤੀਕੋਂ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰੋ ਹੇ ਮਰੁਦ ਬ੍ਰਿਧੇ ਹੇ ਆਰਜੀ ਕੀਯੇ ਪਰੁਖਣੀ ਅਸਿਨ ਕੀ ਵਿਤਸ੍ਤਾ ਸੁਖੋਮਾਕੇ ਸਾਥ ਮੇਰੇ ਯਗ੍ਯਕੋਂ ਸੇਵਨ ਕਰੋ ਔਰ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਕੋਂ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰੋ ਇਸ ਸਥਾਨ ਮੈ ਯਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੇ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ ਜੇਕਰ ਗੰਗਾਦੀ ਨਦੀ ਕਾ ਅਧਿਸ਼੍ਠਾਤ੍ਰੀ ਦੇਵਤਾ ਨਾ ਹੋਤੇ ਤੋ ਸਿੰਧੂਖਿਜਭਰਿਖੀ ਉਨਕਾ ਯਗ੍ਯਮੈ ਕੈਸੇ ਆਵਾਹਨ ਕਰਤਾ ਤਥਾ ਯਗ੍ਯਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਸ੍ਰਵਣਕੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੈਸੇ ਕਰਤਾ ਤਾਂਤੇ ਗੰਗਾ ਆਦੀਨਦੀਕੋਂ ਕੇਵਲ ਪਾਨੀਮਾਤ੍ਰ ਕਹਣੇਵਾਲਿਓਂ ਕੀ ਮੂਰਖਤਾਹੈ ਔਰ ਤੀਰਥਿ ਸ੍ਨਾਨਸੇ ਦੇਵਭਾਵ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰਿਗਵੇਦਕੇ ਮੰਤ੍ਰੋਂਮੈ ਕੈਸੇ ਕਹਤੇ ਭਾਵ ਨਿਸਕਾਂਮ ਪੁਰਖਕੋਂ ਗੰਗਾਆਦੀ ਤੀਰਥੋਂਕਾ ਸ੍ਨਾਨ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਕੀ ਸੁਧੀਸੇ ਗ੍ਯਾਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਮੁਕਤੀਕਾ ਹੇਤੂ ਵੇਦ ਭਗਵਾਨਨੇ ਕਹ੍ਯਾਹੈ ਔਰ ਯਾਸਕ੍ਰਨਾਮ ਮੁਨੀਨੇ ਤ੍ਰਯੋਦਸ ਅਧ੍ਯਾਯਰੂਪ ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਕੀਯਾ ਹੈ ਤਹਾਂ ਵੇਦਕੇ ਮੰਤ੍ਰਨਮੈ ਅਪ੍ਰਸਿਧ ਪਦਨਕੇ ਅਰਥ ਬੋਧਕੇ ਨਮਿਤ ਨਾਮ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਯੇਹੈਂ ਯਾਤੇ ਵੇਦਕੇ ਅਉਖੇ ਮੰਤ੍ਰੋਂਕੇ ਅਰਥਕ ਬੋਧਕ ਯਾਸਕਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਨਿਰੁਕ੍ਤਮੈ ਇਨ ਮੰਤ੍ਰੋਂਕੇ ਅਰਥ ਜੋ ਪੂਰਬ ਕਹੇਹੈਂ ਸੋ ਸਜਣ ਜਨੋਨੇ ਦੇਖਲੈਣੇ ਔਰ ਗੁਰੂਅਮਰ ਦਾਸਜੀ ਗੁਰੂਅੰਗਦ ਜੀਕੀ ਸਰਣਮੈ ਆਏਸੇਂ ਪਹਲੇ ਬਹੁਤ ਦਫੇ ਗੰਗਾਦੀ ਤੀਰਥੋਂਮੈ ਅਸ੍ਨਾਨਕੀਏਹੈਂ ਔਰ ਗੁਰੂਅੰਗਦਜੀ ਕੀ ਸਰਣਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਕੈ ਗੁਰਿਆਈਕਾ ਤਿਲਕ ਲੈਕੇ ਭੀ

ਗੰਗਾਆਦੀ ਤੀਰਥੋਂਮੈ ਬਹੁਤਵਾਰ ਅਸ੍ਨਾਨਕੀਆ ਹੈ ਗੰਗਾ ਜੀਮੈ ਗੁਰੂਅਮਰਦਾਸਜੀ ਕੇ ਸਰਬ ਅਸ੍ਨਾਨ ਬਾਈ ਵਾਰ ਗੁਰੂਮਤ ਪੁਸਤੁਕੋਂਮੈ ਲਿਖੇਹੈਂ ਔਰ ਗੁਰੂਨਾਨਕ ਜੀਕੇ ਤੀਰਥੋਂ ਕੇ ਅਸ੍ਨਾਨਕਰੇ ਹੋਇਓਂਕੀ ਤੌ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਆਵਤੀਹੈ ਬਹੁਤਹੀ ਤੀਰਥੋਂਮੈ ਅਸ੍ਨਾਨ ਕੀਯੇਹੈਂ ਔਰ ਨੌਮੇ ਗੁਰੂਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀਨੇ ਪਰਯਾਗ ਰਾਜਾਦੀ ਤੀਰਥੋਂਮੈ ਅਸ੍ਨਾਨਕੀਏ ਹੈਂ ਇਸ ਅਰਥਕੀ ਸਿਧੀਮੈ ਗੁਰੂਦਸਮ ਜੀਕਾ ਬਚਨਹੈ "ਤਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹਮਾਰਾ ਭਯੋ" ਇਤਜਾਦੀ ਸਮਝਲੈਣਾ ॥ ਤਿਸਗੰਗਾ ਯਮੁਨਾ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਰੂਪ ਤ੍ਰਿਬੈਣੀਮੈ ਅਸ੍ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਦਾਨਆਦੀ ਕਰਣਾਭੀ ਲਿਖਾਹੈ ਔਰ ਪਰਿਆਗਰਾਜ ਸਹਰਮੈ ਨੌਮੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਜੀਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਣੇਕਾ ਅਸਥਾਨ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਗੁਰੂਜੀਕੇ ਆਇਓਂਕਾ ਪਤਾ ਦੇਤਾਹੈ ਔਰ ਪੰਡਿਓਂਕੇ ਦਫਤ੍ਰਮੈ ਤ੍ਰਿਬੈਣੀਮੈ ਅਸ੍ਨਾਨਦਾਨ ਕਰਿਆ ਹੂਆ ਗੁਰੂਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀਕਾ ਨਾਮ ਲਿਖਿਆ ਹੂਆ ਅਬ ਤਲਕਹੈ ਔਰ ਕਾਂਸ਼ੀਮੈ ਗੰਗਾਅਸ੍ਨਾਨ ਪਾਨ ਦਾਨ ਕੀਆਹੈ ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਰਹੇ ਹੈਂ ਤਹਾਂ ਗੁਰੂਦ੍ਵਾਰਾ ਅਬ ਤਲਕ ਕਾਂਸ਼ੀ ਸਹਰਮੈ ਬਨਾਹੈ ਔਰ ਗੁਰੂਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀਨੇ ਗੁਰੂਦਸਮ ਜੀਕੋਂ ਪੰਜਾਬਦੇਸ ਮੈ ਅਨੰਦ ਪੁਰਮੈ ਬੁਲਾਇਆ ਤਬਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੭੨੯ ਮੈ ਪਟਣੇ ਸਾਹਬਸੇ ਚਲਕੇ ਕਾਂਸ਼ੀਜੀ ਮੈ ਆਇਕੇ ਉਤਰੇਹੈਂ ਜਹਾਂ ਅਬ ਕਾਂਸ਼ੀਮੈ ਗੁਰੂਕਾ ਬਾਗ ਪ੍ਰਗਟ ਕਹੇਹੈਂ ਤਹਾਂ ਪੰਦ੍ਰਾਂਦਿਨ ਠਹਿਰਕੇ ਗੰਗਾਜੀਕੇ ਉਝਮਘਾਟ

ਮਨੀ ਕਰਨਮੈ ਅਸੀ ਘਾਟਮੈ ਅਸ਼੍ਨਾਨਕੀਆ ਔਰ ਦਸਾਸਮੇਧ ਘਰਨਾ ਸੰਗਮਮੈ ਇਤਜਾਦੀ ਗੰਗਾਜੀਕੇ ਘਾਟੋਮੈਂ ਅਸ਼੍ਨਾਨਕਰ ਬਹੁਤ ਦਾਨਕੀਆ ਹੈ ਫੇਰ ਬਿਸ੍ਵਨਾਥ ਸ਼ਿਵਜੀਕੇ ਮੰਦਰਕਾ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਕਾਲਭੈਰੋ ਢੁਢੀਰਾਜ ਆਦਿਕ ਮੰਦਰੋਂਕੇ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਕਾਂਸ਼ੀਕੀ ਅੰਤਰਕੀ ਪੰਚਕੋਸੀ ਕੀਤੀ ਔਰ ਬਾਹਰਕੀ ਪਰਦਖਣਾ ਰੂਪ ਪੰਚਕੋਸੀ ਕੀਤੀ ਤਬ ਕਾਂਸ਼ੀਸੇ ਚਲਕੇ ਅਜੁਧਜਾਜੀ ਮੈ ਆਇਕੇ ਬਸਿਸ੍ਰ ਕੁੰਡਕੇ ਕਨਾਰੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਆ ਤਹਾਂ ਬਸਿਸ੍ਰਜੀਕਾ ਘਰ ਔਰ ਹੋਮ ਕਰਣਕੀ ਜਗਾਹੈ ਫੇਰ ਸੂਰਜਕੁੰਡ ਔਰ ਹਨੂਮਾਨਗੜ੍ਹੀ ਰਾਮ ਜੀਕੇ ਮੰਦਰਕਾ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਸੀਤਾਕੇ ਰਸੋਈ ਆਦਿਕ ਅਸਤ੍ਹਾਨ ਦੇਖੇ ਔਰ ਸ੍ਵਰਗਦ੍ਵਾਰੀ ਔਰ ਗੁਪਤਾਰ ਘਾਟਮੈ ਸਰਜੂਕੇ ਅਸ੍ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਦਾਨ ਬਹੁਤ ਕਰਿਆ ਇਤਜਾਦੀ ਦਰਸਨ ਅਸ੍ਨਾਨਦਾਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਮਥੁਰਾ ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨਮੈ ਆਇਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨਜੀਕੀ ਪੁਰੀਮੈ ਜਮੁਨਾ ਅਸ੍ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀਕੇ ਬਹੁਤ ਮੰਦਰੋਂਕੇ ਦਰਸਨ ਕੀਏ ਦਾਂਨਕੀਏ ਫੇਰ ਗੋਕੁਲਮੈ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਨੰਦਗ੍ਰਾਂਮ ਬਰਸਾਣੇ ਆਦਿਕੋਂਕੇ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਗੋਵਰਧਨਕੇ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ ਅਸ੍ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਦਾਨ ਬਹੁਤ ਕੀਆ ਹੈ ਫੇਰ ਕੁਸਾਬਰਤ ਨੀਲਧਾਰਾ ਕੰਨਖਲ ਆਦਿਕੋਂਮੈ ਅਸ੍ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਬੂੜੀਏ ਕਸਬੇਕੇ ਪਾਸ ਉਤਰਕੇ ਸੂਰਜ ਕੁੰਡਮੈ ਅਸ੍ਨਾਨਕੀਏ ਫੇਰ ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਤੀਰਥਿਮੈ ਸ੍ਨਾਨਕੀਆਹੈ ੧੭੨੯ ਮੈ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀਕੋਂ

ਦਸਮੇਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦਸਿੰਘਜੀ ਅਨੰਦ ਪੁਰਮੈ ਆਇ ਪਹੁਚੇ ॥ ਅਬ ਤੀਰਥਿਕੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚਲੇਮੈ ਥੋੜਾਸਾ ਔਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਿਖਾਤੇਹੈਂ ਏਕ ਰਘੁਨਾਥ ਪੰਡਿਤ ਪਾਸੋਂ ਭਾਗਵਤ ਕੀ ਕਥਾ ਹਮੇਸ਼ ਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘਜੀ ਸਭਾਮੈ ਬੈਠਕੇ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਥੇ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂਜੀਨੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਵਿਦਜਾਕੋਂ ਆਪਣੇ ਪੰਥਮੈ ਲਿਆਉਣੇ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਖਾਂ ਕੂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਜਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣੇ ਵਾਸਤੇ ਰਘੁਨਾਥ ਪੰਡਿਤਕੋਂ ਗੁਰੂਜੀਨੇ ਕਹਜਾ ਤੁਮ ਸਿਖਾਂਕੋਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਜਾ ਪੜ੍ਹਾਯਾ ਕਰੋ ਤਬ ਪੰਡਿਤਨੇ ਕਹਜਾ ਆਪਕੇ ਸਿਖ ਕੋਈ ਨਾਈਹੈਂ ਕੋਈ ਤਖਾਣਹੈਂ ਕੋਈ ਕਲਾਲਹੈਂ ਇਤਜਾਦੀ ਸੂਦ੍ਰਜਾਤੀ ਕੇ ਹੈਂ ਏਨਾਂਕੋਂ ਵੇਦਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਕਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਹੈ ਪੰਡਿਤਕਾ ਨਿਕੰਮਾ ਜਵਾਬ ਸੁਨਕੇ ਗੁਰੂਜੀਕੋਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਮਲੂਮ ਹੋਯਾ ਤਬ ਗੁਸੇ ਹੋਕੇ ਆਖਜਾ ਜਿਨਾਂ ਸਿਖਾਂਕੋਂ ਤੁਮ ਸੂਦ੍ਰ ਆਖਜਾਹੈ ਏਨਾਂ ਮੇਰਿਆਂ ਸਿਖਾਂ ਪਾਸੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਨਗੇ ਏਹ ਬਚਨ ਕਹਕੇ ਉਸੇ ਬਖਤ ਗੁਰੂਜੀਨੇ ਆਪਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੇਵਕ ਕਰਮਸਿੰਘ ਜੀਕੋਂ ਬੀਰਸਿੰਘਕੋਂ ਚੰਦਨਸਿੰਘਰਾਮਸਿੰਘ ਆਦੀ ਬਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜਨੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਤੀਰਥਿ ਮੈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਵਿਦਜਾ ਪੜ੍ਹਨੇ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜੇਹੈਂ ਔਰ ਭਗਵੇਂ ਬਸਤ੍ਰ ਕਰਣੇਕੀ ਆਗਜਾ ਦੇਈਹੈ ਸੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬਜੀਮੈ ਭੀ ਲਿਖੀਹੈ ਤਥਾਹੀ "ਜੋਗੀਜਤੀ ਜੁਗਤਿਮਹਿ ਰਹਤੇ ਕਰਿਕਰਿ ਭਗਵੇ ਭੇਖ ਭਇਆ ਤਉਕਾਰਣਿ ਸਾਹਿਬਾ ਰੰਗਿ ਰਤੇ॥" ਅਰਥ

ਹੇਮੇਰੇ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਸਰਬਸੇ ਬਡੇ(ਤੈਕਾਰਣ)ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਕੇ
ਵਾਸਤੇ ਭਗਵੇ ਭੇਖ ਕਰਕੇ ਪਿਛੇ ਹੋਏ ਹੈਂ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੇ
ਵਾਸਤੇ ਭਗਵੇ ਭੇਖ ਕਰਕੇ ਅਬ ਹੈਂ ਆਗੇਕੋਂ ਹੋਵੇਂਗੇ ਭਏ ਸ਼ਬਦ
ਤੀਨਕਾਲਕਾ ਬੋਧਕ ਹੈ ਔਰ ਬਚਨ ਹੈ॥ਮਹਲਾ੯॥ਜਿਹਬਿਖਿਆ
ਸਗਲੀ ਤਜੀ ਲੀਓ ਭੇਖ ਬੈਰਾਗ॥ਕਹੁਨਾਨਕ ਸੁਨਰੇ ਮਨਾ
ਤਿਹਨਰ ਮਾਥੈਭਾਗ॥ ਜਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਖਨੇ ਸਰਬ ਵਿਖੇ
ਵਾਸਨਾ ਤਯਾਗੀਹੈ ਔਰ ਵੈਰਾਗਵਾਨੋਂਕਾ ਭੇਖ ਭਗਵੇ ਵਸਤ੍ਰ
ਔਰ ਜਟਾਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਭਵੂਤੀ ਲਗਾਉਣੀ ਇਤਯਾਦੀ
ਭੇਖ ਲੀਆਹੈ ਗੁਰੂਜੀ ਕਹੇਹੈਂ(ਰੇ)ਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਨੋ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰਾਂ
ਦ੍ਵਾਰਾ ਸੁਨਕੇ(ਮਨਾ)ਆਪਣੇ ਮਨਮੈ ਨਿਸਚੈ ਕਰੋ ਵਾ ਆਪਣੇ
ਮਨਦ੍ਵਾਰਾ ਕਹਤੇ ਹੈਂ(ਤਿਹਨਰ ਮਾਥੈਭਾਗ)ਤਿਨ ਅਧਿਕਾਰੀ
ਪੁਰਖੋਂਕੇ ਮਸਤਕਮੈ ਨਿਸਕਾਂਮ ਪੁੰਨ ਮੁਕ੍ਤੀਰੂਪ ਫਲ ਦੇਣੇਕੇ
ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏਹੈਂ ਭਾਵ ਜਿਸਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਧਨ ਪੁਤ੍ਰਾਦੀ
ਤਯਾਗੇਹੈਂ ਔਰ ਵਿਖਯੇਵਾਸਨਾ ਜਿਸਨੇ ਤਯਾਗੀਹੈ ਔਰ
ਵੈਰਾਗਵਾਨੋਂਕਾ ਭੇਖ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਜਿਸਕਾ ਚਿਤ ਰਾਗ
ਦ੍ਵੈਖਤੇ ਰਹਿਤ ਹੂਆ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਪ੍ਰਾਇਣਹੈ ਤਿਸਕੇ ਮਸਤਕਮੈ
ਗਯਾਨਦ੍ਵਾਰਾ ਮੁਕਤੀ ਫਲ ਦੇਣੇਕੇ ਵਾਸਤੇ ਨਿਸਕਾਮ ਪੁੰਨ
ਜਾਗੇਹੈਂ ਗੁਰੂਜੀਨੇ ਜੋ ਕਾਂਸ਼ੀਮੈ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣੇ ਵਾਸਤੇ
ਬਾਰਾਂਸਿਖ ਭੇਜੇਹੈਂ ਤਿਨਮੈਂਸੇ ਕਰਮਸਿੰਘਜੀ ਪੜ੍ਹਨੇ ਸਮੇ ਜਹਾਂ
ਜਾਕਰ ਰਹੇਹੈਂ ਤਹਾਂ ਅਬ ਬਡਾ ਨਾਮੀ ਸਥਾਨ ਚੇਤਨ ਬਟ
ਬਨਾ ਹੂਆ ਹੈ ਤਹਾਂ ਸਰਬ ਸਾਥੀਓਂਕੇ ਸਹਿਤ ਬਹੁਤ ਬਰਸ

ਥਾਸਕਰ ਵਿਦਜਾ ਪੜਕੇ ਗੁਰੂਜੀਕੇ ਸਮੀਪ ਕਰਮਸਿੰਘ ਆਇਕੇ ਅਨੇਕ ਸਿਖਾਂਕੋਂ ਵਿਦਜਾ ਪੜਾਈ ਕਰਮਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਸਿਖ ਗੁਰੂਜੀਨੇ ਜਬ ਕਾਂਸ਼ੀ ਮੈ ਭੇਜੇਥੇ ਤਬ ਮਘਰ ਕਾਮਹੀਨਾਥਾਸੰਮਤ੧੭੪੨ਬਿਕ੍ਰਮੀਥਾ॥ਜਬਪੜ੍ਹਕੇਆਏਹੈਂ ਤਬ ਸੰਮਤ ੧੭੫੨ ਬਿਃ ਥਾ ਪਹਲੇ ਯਹੀ ਨਿਰਮਲੇ ਪੰਡਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਹੈਂ ਇਨਪੰਡਤੋਂਸੇਹੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮਜੀਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਕਾ ਭਾਸ਼ਾ ਟੀਕਾ ਭਾਗਵਤ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਉਪਨਿਖਦ ਆਦਿਕਾਂਕਾ ਕਰਵਾਯਾ ਥਾ ਸੋ ਅਨੰਦਪੁਰਕੀ ਲੂਟ ਮੈ ਲੂਟੇਗਯੇ ॥ ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ—ਸਾਸਤ੍ਰ ਮੈ ਤੀਰਥ ਕਿਸਕਾ ਨਾਮ ਲਿਖਾਹੈ॥ ਉਤ੍ਰ—ਜਿਨਜਲੋਂਕੇ ਕਨਾਰੇ ਰਿਖੀਓਂਨੇਭਜਨਔਰ ਤਪਕਰੇਹੈਂ ਸੋ ਤੀਰਥਹੈਂ ਔਰ ਅਵਤਾਰੋਂਕੇ ਸਥਾਨੋਕਾ ਨਾਮ ਤੀਰਥਹੈ ਯਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਮਾਪਤ ਹੂਆ॥ਅਬ ਪੂਰਬ ਪ੍ਰਸੰਗਮੈਤਪੁ ਪਦਕਾ ਅਰਥ ਕਰਤੇਹੈਂ (ਤਪ) ਕ੍ਰਿਛ ਚੰਦ੍ਰਾਯਣਾਦੀ ਬ੍ਰਤੋਂਕਾ ਨਾਮਹੈ ਵਾ ਚਿਤਕੀ ਇਕਾਗਰਤਾਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਦੂਸਰੇਕੇ ਦੁਖਦੂਰ ਕਰਣ ਕੀ ਇਛਾਕਾ ਨਾਮ ਦਯਾਹੈ(ਦਤ)ਵਾਹਯਇੰਦ੍ਰੀਓਂਕੇ ਦਮਨਕਾ ਨਾਮ ਦਤਹੈ(ਦਾਨ) ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਵੇਦਕੀ ਆਗਜਾਸੇ ਆਪਨਾ ਸ੍ਵਤ ਛੋਡਕੇ ਦੂਸਰੇਕਾ ਸ੍ਵਤਕਰਾਨੇਕਾ ਨਾਮਦਾਨਹੈ ਤੀਰਥਿਸ੍ਨਾਨ ਕਰ ਨਾਇੰਦ੍ਰਿਓਂਕੋਂ ਰੋਕਕੇ ਔਰ ਤਪੁਕਰਣਾ ਦਾਨਕਰਣਾ ਯਹਨਿਸ ਕਾਮ ਕੀਏਹੂਏ ਗਜਾਨਕੇ ਬਹਰੰਗ ਸਾਧਨਹੈਂ ਇਨਸਾਧਨੋਂਸੇ ਸੁਧ ਮਨ ਵਾਲੋਕੋਂ ਗਜਾਨਕੀ ਇਛਾ ਉਪਜੇਹੈ ਯਾਂਤੇ ਗਜਾਨਕੇ ਸਾਧਨਕਹਾਵੇਹੈਂ ਪਰੰਪਰਾ ਗਜਾਨਕੇ ਸਾਧਨਹੈਂ ਯਾਤੇ ਬਹਰੰਗ

ਕਹੇਹੈਂ ਇਨ ਸਾਧਨੋਂ ਸੇਜਬ ਗ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤਹੋਵੇ ਤਬ ਸਰਬ ਬੰ-
ਧਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀਹੋਵੇਹੈ ਅਬਗ੍ਯਾਨਕੇ ਮੁਖ ਅੰਤਰੰਗ ਸਾਧਨ
ਸ੍ਰਵਣਾਦੀ ਕਹੇਂਹੈਂ (ਸੁਣਿਆਮੰਨਿਆਮਨਕੀਤਾਭਾਉ) ਹੇ
ਸਿਖ ਆਤਮਾਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪਤੇ ਸ੍ਰਵਣ ਖਟਲਿੰਗੋਂ ਸੇਂ ਔਰ ਯੁਕ-
ਤੀਓਂ ਸੇ ਮਨਨ ਕਰਕੇ(ਮਨਕੀਤਾਭਾਉ) ਨਿਦਿਧਿਆਸਨਕੋਂ
ਸੰਪਾਦਨਕਰੁ (ਅੰਤਰਿ ਗਤਿ ਤੀਰਥਿ ਮਲਿ ਨਾਉ)ਅੰਤਹ
ਕਰਣਮੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੋ ਪ੍ਰਤਜਕ ਅਭਿੰਨ ਬ੍ਰਹਮਸ੍ਵਰੂਪ (ਤੀਰਥਿ)
ਗ੍ਯਾਨਰੂਪ ਤੀਰਥਿਮੈਂ (ਮਲਿ ਨਾਉ) ਅਗ੍ਯਾਨ ਤਤ
ਕਾਰਯਰੂਪ ਮੈਲਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਨਾਨਕਰੁ ਭਾਵ ਗੰਗਾ-
ਦੀ ਤੀਰਥੋਂਕਾ ਸ੍ਨਾਨ ੧ ਤਪ ੨ ਦਯਾ ੩ ਇੰਦ੍ਰੇਦਮਨ ੪
ਦਾਨ ੫ ਸੰਤੋਖ ੬ ਯਹ ਨਿਸਕਾਂਮ ਕਰੇ ਹੂਏ ਅੰਤਹਕਰਣਸੇ
ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਨਣੇਕੀ ਇਛਾ ਉਤਪੰਨ ਕਰੇਹੈਂ
ਤਾਂਤੇ ਵਿਵੇਕ ਵੈਰਾਗ੍ਯ ਖਟਸੰਪਤੀ ਮੋਛ ਇਛਾ ਇਨ ਚਾਰ
ਸਾਧਨ ਯੁਕ੍ਤ ਹੂਆ ਗੁਰੂ ਸਰਣਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਕੇ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ
ਨਿਦਿਧਿਯਾਸਨਕਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇਹੈ ਤਬ ਇਤਨੇ ਸਾਧਨ
ਕਰਕੇ ਗ੍ਯਾਨਰੂਪ ਤੀਰਥਿਮੈ ਸ੍ਨਾਨ ਕਰਣੇਕਾ ਅਧਿਕਾਰੀ
ਹੋਵੇਹੈ ਇਸ ਰੀਤੀਸੇ ਗ੍ਯਾਨਰੂਪ ਤੀਰਥਿ ਮੈ ਸ੍ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਪਰ
ਮਾਨੰਦਕੀਪ੍ਰਾਪਤੀਔਰ ਕਾਰਣਸਹਿਤ ਜਗਦੁਖਕੀਨਿਵਿਰਤੀ
ਰੂਪਮੋਛਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਹੈ ਯਹਮੁਕਤੀ ਮਾਰਗਕਾ ਰਸਤਾ ਸਮਝ
ਲੈਣਾ ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ—ਹੇਗੁਰੋ ਮੁਕਤੀ ਗ੍ਯਾਨਸੇ ਹੋਵੇਹੈ ਔਰ ਗ੍ਯਾਨ
ਸ੍ਰਵਣ ਆਦਿਕੋਂ ਸੇ ਹੋਵੇਹੈ ਔਰ ਸ੍ਰਵਣਾਦੀ ਸਾਧਨ ਵਿਵੇਕ

ਵੈਰਾਗਜ ਖਟ ਸੰਪਤੀਆਦੀ ਗੁਣਾਂਵਾਲੇਕੋਂ ਹੋਵੇਹੈਂ ਸੋਗੁਣਮੇਰੇ ਵਿਖੇਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਹੈ ਇਸਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਣਾਕੇ ਹੋਤੇ ਗੁਣਹੀਨਤਾ ਕਹਣੇ ਵਾਲੇ ਨਿਰਅਹੰਕਾਰ ਕਿਸੀ ਸਿਖਕੋਂ ਦੇਖਕਰ ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਆਪਹੀ ਤਿਸਕੇ ਗੁਣੋਕੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਤੇ ਹੂਏ ਉਤ੍ ਕਹੇਹੈਂ (ਸਭਿਗੁਨ ਤੇਰੇ ਮੈ ਨਾਹੀ ਕੋਇ। ਵਿਣੁਗੁਣਕੀਤੇ ਭਗਤਿ ਨਹੋਇ) ਭਕਤੀਨਾਮ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਕਾਹੈ॥ ਯਾਤੇ ਹੇਸਿਖਜ ਤੈਨੇ ਜੋਕਥਨਕੀਆਹੈ ਮੇਰੇਮੈਸ੍ਰਵਣਆਦਿਕੋਂ ਕੇਯੋਗਜ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਔਰ ਬਿਨਾ ਵਿਵੇਕਾਦੀ ਗੁਣੋਕੇ ਧਾਰਣਕੀਤੇਸੇ (ਭਗਤਿਨਾ ਹੋਇ) ਸ੍ਰਵਣਆਦਿਕੋਂਕਾ ਸੇਵਨ ਨਹੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸੋ ਵਾਰਤਾ ਸਚਹੈ ਪਰੰਤੂ (ਨਾਹੀਕੋਇ) ਮਾਯਾ ਕ੍ਰਿਤ ਸਰਬਗਜਤਾ ਔਰ ਸਤ ਸੰਕਲਪਤ ਆਦੀ ਕੋਈ ਗੁਣ ਤੁਮਾਰੇ ਮੈ ਨਹੀਹੈਂ ਔਰ ਵਿਵੇਕਾਦਿਕ ਤੁਮਾਰੇਮੈ ਸਭਹੀਹੈਂ ਵਾ ਬਜਵਹਾਰਕ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਰੀ ਕਰਕੇ ਤੌ ਤੇਰੇ ਮੈ ਸਭੀ ਗੁਣਹੈਂ ਔਰ ਪਰਮਾਰਥਿ ਦ੍ਰਿਸ੍ਰੀਸੇ ਕੋਈਭੀ ਤੇਰੇਮੈ ਗੁਣ ਨਹੀਹੈ (ਸੁਅਸਤਿਆਥਿ ਬਾਣੀਬਰਮਾ-ਉ॥ ਸਤਿਸੁਹਾਣੁਸਦਾਮਨਿਚਾਉ)॥ ਪ੍ਰਸ੍ਰ—ਹੇਗੁਰੋ (ਸੁਅਸਤਿ) ਮੇਰੀ ਮੁਕ੍ਤੀ ਕੇ ਵਾਸਤੇ (ਬਰਮਾਉ) ਬ੍ਰਹਮ ਸੰਬੰਧੀ ਬਾਣੀਕੋਂ (ਆਥਿ) ਕਹੋਕਾਹੇਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨਮੈ ਸਦਾਹੀ ਸਤਿ ਸ੍ਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾਮੈ (ਸੁਹਾਣ) ਸੂਹਨਿਸਾਥ ਸੰਬਰਨੇਕਾ ਨਾਮਹੈ ਯਾ-ਤੇ ਜੋ ਦ੍ਰਿਸਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀਹੈ ਤਿਸਕਾ (ਚਾਉ) ਉਤਸਾਹ ਰਹ-ਤਾਹੈ ਔਰ ਤਿਸਪ੍ਰਪੰਚਕੀ ਉਤਪਤੀਕਾ ਸਮਾ ਪੂਛਨੇਕਾ ਉਤਸਾਹੁ ਰਹਿਤਾਹੈ ਸੋ ਪ੍ਰਪੰਚਕੀ ਉਤਪਤੀਕਾ ਸਮਾ ਪੁਰਾਣੋ ਵਾਲੇ

ਪੰਡਿਤ ਜਾਨੇਹੈਂ ਵਾ ਕੁਰਾਣਵਾਲੇ ਕਾਜੀ ਜਾਨੇਹੈਂ ਵਾ ਅਸ੍ਰਾਂਗ ਯੋਗਸਾਧਨੇਵਾਲੇ ਯੋਗੀ ਜਾਨੇਹੈਂ ਯਹਭੀਪੂਛਨੇਕਾ ਉਤਸਾਹੁਹੈ ਸੋ ਬਤਾਵੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨਕਾ ਉਤ੍ਰ ਦੇਨੇਵਾਸਤੇ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰਕੀ ਅਸਚ ਰਯ ਮਹਿਮਾ ਕਹਤੇਹੈਂ (ਕਵਣੁਸੁਵੇਲਾਵਖਤੁਕਵਣੁਕਵਣਥਿ ਤਿਕਵਣਵਾਰੁਕਵਣਸਿਰੁਤੀਮਾਹੁਕਵਣਜਿਤੁਹੋਆਆਕਾਰੁ) ਜਿਸਕੋਂ ਫਾਰਸੀਮੈ ਵਖਤ ਕਹਤੇਹੈਂ ਐਸਾ ਸੋ ਵੇਲਾ ਕੌਨਹੈ ਔਰ ਥਿਤਿ ਕੌਣਹੈ ਤਥਾ ਵਾਰਕੌਣਹੈ ਔਰ ਬਸੰਤਾਦੀ ਰੁਤਿ ਕੌਣਹੈ ਪੁਨਾ ਮਹੀਨਾ ਕੌਣਹੈ(ਜਿਤੁ)ਜਿਸਪਰਮਾਤਮਾਸੇ (ਅਕਾਰ) ਯਹ ਪੰਚਭੂਤ ਔਰ ਭੂਤੋਂਕਾ ਕਾਰਯ ਪ੍ਰਪੰਚਹੂਆਹੈ ਭਾਵ ਤਿ-ਸਕੇ ਸਮੇਕਾ ਨਿਸਚੈ ਨਹੀ ਹੋਤਾ ਹੈ(ਵੇਲਿਨਪਾਈਆਪੰਡਤੀ ਜਿਹੋਵੈ ਲੇਖੁਪੁਰਾਣੁ॥ਵਖਤੁ ਨ ਪਾਇਓ ਕਾਦੀਆ ਜਿ ਲਿਖਨਿ ਲੇਖੁਕੁਰਾਣੁ॥ਥਿਤਿਵਾਰੁ ਨਾ ਜੋਗੀਜਾਣੈ ਰੁਤਿ ਮਾਹੁ ਨਾ ਕੋਈ) ਪ੍ਰਪੰਚਕੀ ਉਤਪਤੀਕੇ ਸਮੇਕੋਂ ਪੰਡਿਤੋਂਨੇ ਨਹੀ ਪਾਯਾ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸਸਮੇਕੋਂ ਸੋ ਪਾਉਤੇ ਤਬ ਪੁਰਾਣੋਮੈ ਲੇਖੁ ਹੋਤਾ ਇਸੀਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾਜੀ ਲੋਕੋਂਨੇ ਭੀ ਉਸ ਵਕਤਕੋਂ ਨਹੀ ਪਾਯਾ ਜੇਕਰ ਪਾਉਤੇ ਤਬ ਕੁਰਾਨਮੈ ਲੇਖਕੋਂ ਲਿਖਤੇ ਔਰ ਯੋਗੀ ਜਨਭੀ ਪ੍ਰਪੰਚਕੀ ਰਚਨਾਕੇ ਥਿਤਿ ਵਾਰਕੋ ਤਥਾ ਰੁਤ ਮਹੀਨੇ ਕੋਂ ਨਹੀ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ ॥ (ਜਾਕਰਤਾ ਸਿਰਠੀਕਉ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ) ਜੋ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਸ੍ਰਿਸ੍ਟੀਕੋ [ਸਾਜੇ] ਰਚਤਾਹੈ ਸੋਆਪਨੇ ਆਪਹੀ ਤਿਸ ਸ੍ਰਿਸ੍ਟੀ ਕੇ ਕਾਲਕੋ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜੀਵੋਂਕੋਂ ਗਯਾਨ ਮਨੁਖ ਸਰੀਰ ਸੇ ਹੋਵੈਹੈ ਔਰ ਪ੍ਰਲੈਕਾਲਮੈ

ਸਰੀਰਹੈ ਨਹੀ ਯਾਤੇ ਪ੍ਰਪੰਚਕੀ ਉਤਪਤੀਕੇ ਸਮੇ ਕਾ ਗਜਾਨ ਸਰੀਰ ਬਿਨਾਹੋਵੇਨਹੀ ਈਸ੍ਵਰਹੀਮਾਯਾਬ੍ਰਿਤੀ ਰੂਪਗਜਾਨਸੇ ਸਰਬ ਜਗਤਕੋਂ ਜਾਣੇਹੈ ਸੋ ਈਸ੍ਵਰ ਸਰਬਵਿਦਜਾਕਾ ਕਾਰਣ ਵੇਦ ਵਿਦਜਾਕੋਂ ਰਚੇ ਹੈ ਤਿਸ ਵੇਦ ਵਿਦਜਾਕੇ ਤਾਤਪਰਯ ਜਾਨਨੇਵਾਲੇ ਉਤਮ ਪੁਰਖੋ ਨੇ ਪੀਛੇਸੇ ਵੇਦਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੜਕੇ ਮਾਯਾ ਚੇਤਨਕੇ ਸੰਬੰਧਰੂਪ ਕਾਲਕੋ ਜਾਨਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਮਾਯਾ ਚੇਤਨ ਕਾ ਸੰਬੰਧ ਰੂਪ ਸਮਾਨ ਕਾਲ ਹੈ ਔਰ ਥਿਤ ਵਾਰਾ-ਦਿਕ ਵਸੇਸੁ ਕਾਲਹੈਂ ਤਿਸਮੈ ਸਮਾਨਕਾਲਕਾ ਗਜਾਨ ਹੋਵੇਹੈ ਔਰ ਜੋਵੇਦ ਆਦਿਕੋਂਕੇ ਤਾਤਪਰਯਕੋਂ ਪੰਡਿਤ ਕਾਜੀ ਯੋਗੀ ਨਹੀ ਜਾਨਤੇਹੈਂ ਈਸ੍ਵਰ ਸਰਬਗ ਹੋਨੇਤੇ ਆਪਹੀ ਤਿਸਸਮੇਂ ਕੋ ਜਾਣੇ ਹੈ ਸਮਾਨ ਬਸੇਸ ਰੂਪਸੇ ਸਰਬਕਾ ਜਾਨਨਾ ਰੂਪ ਈਸ੍ਵਰਮੈ ਸਰਬੱਗਤਾ ਵੇਦ ਕਹੇਹੈਂ ॥

ਤਥਾਹੀ-ਯਾਃਸਰਬਗ੍ਯਾਸਾਸਰਬਵਿਤ॥ਅਰਥ-ਜੋ ਸਰਬੱਗਹੈ ਸੋਈ ਸਰਬਕਾ ਗਜਾਤਾਹੈ ॥ ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ-ਹੇਗੁਰੋ ਜੋ ਈਸ੍ਵਰ ਤਿਸ ਸਮੇਕੋਂ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਤਿਸਕਾ ਆਪ ਮੇਰੇਕੋ ਦ੍ਰਿਸਕੇ ਦੂਰ ਕਰਣੇ ਵਾਸਤੇ ਵਾਸਤਵ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਹੋ ॥ ਉਤ੍ਰ (ਕਿਵ ਕਰਿ ਆਖਾ ਕਿਵ ਸਾਲਾਹੀ ਕਿਉ ਵਰਨੀ ਕਿਵਜਾਣਾ) ਹੇ ਸਿਖ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰਸੇ ਵਸਤੁਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਵੇਹੈ ਜਾਤੀ ੧ ॥ ਗੁਣ ੨ ॥ ਕ੍ਰਿਆ ੩ ॥ ਸੰਕੇਤ ੪ ॥ ਰੂਪਸੇ ਜੈਸੇ ਯਹ ਮਨੁਖਜਹੈ ਔਰ ਯਹਸ੍ਵੇਤਹੈ ਔਰਯਹ ਪਾਨਕ

ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗਮੈ ਮਨੁਖਜਤ੍ਰ ਜਾਤੀ ਸ੍ਵੇਤਗੁਣ ਪਠਨ ਕ੍ਰਿਆ ਔਰ ਯਹ ਦੇਵਦਤਹੈ ਦੇਵਦਤਨਾਮਜੋਪਿਤਾਆਦਿਕੋਂਨੇਸੰਕੇਤ ਕਰਾਹੈ ਸੋ ਸਬਦਕੀਪ੍ਰਵਿਰਤੀਕੇਚਾਰੋਕਾਰਣਹੈਂਤੈਸੇਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕੇਵਾਸਤਵ ਸ੍ਵਰੂਪਮੈ ਚਾਰੋਂ ਨਹੀਂਹੈਂ ਤਬ ਜਾਤੀਕੇ ਨ ਹੋਨੇਸੇ ਕੈਸੇ ਕਥਨ ਕਰੋਂ ਔਰ ਗੁਣਕੇ ਨ ਹੋਨੇ ਸੇ ਕੈਸੇ ਤਿਸਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰੋਂ ਔਰ ਕ੍ਰਿਆ ਰਹਿਤ ਹੋਨੇਸੇ(ਕਿਉ ਵਰਣੀ) ਕੈਸੇ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰੋਂ ਔਰ ਸੰਕੇਤ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੋਨੇ ਸੇ ਕੈਸੇ ਜਾਨ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ—ਜੇਕਰ ਪਰਮਾਤਮਾਕੋ ਨਹੀਂ ਜਾਨਤੇ ਤਬ ਤਿਸਕਾ ਗਜਾਨਨਹੀ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ॥ ਉਤ੍ਰ— (ਨਾਨਕ ਆਖਣਿ ਸਭੁਕੋ ਆਖੈ ਇਕਦੂ ਇਕੁ ਸਿਆਣਾ) ਗੁਰੂਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ਜੋ ਏਕਸੇ ਏਕ (ਸਿਆਣਾ) ਚਤੁਰ ਹੈ ਸੋ ਸੰਪੂਰਣ (ਆਖਣ) ਉਪਦੇਸ਼ਕੋਂ (ਆਖੈ) ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਭਾਵ ਜਾਤੀਆਦਿਕੋਂਸੇ ਰਹਿਤਕਾਭੀ ਲਛਨਾਸੇ ਬੋਧ ਕਰਵਾਉਤੇਹੈਂ ਇਸ ਕਥਨਸੇ ਯਹ ਸਿਧਹੂਆ ਜੋਪੂਰਬ ਸਿਖਨੇ ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ ਕਰਾਥਾ ਜੋ ਸਤ ਬ੍ਰਹਮਮੈ ਦ੍ਵਿਸਕੀ ਨਿਵਰਤੀਕੋਂ ਚਾਹਿਤਾ ਹੂ ਇਸਕਾ ਉਤ੍ਰ ਯਹ ਕਹਾ ਜੋ ਲਛਨਾ ਬ੍ਰਿਤੀਸੇ ਤਤਪਦਕੇ ਲਛਸੇ ਤ੍ਵੰਪਦਕੇ ਲਛਕਾ ਅਭੇਦ ਜਾਨਕਰ ਅਖੰਡ ਵਸਤੂਕੇ ਗਜਾਨਸੇ ਦ੍ਵਿਸਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸੋ ਅਖੰਡ ਵਸਤੂਕਾ ਅਪ੍ਰੋਖਜ ਗਜਾਨ ਬ੍ਰਹਮਸ੍ਰੋਤ੍ਰੀ ਤਥਾ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਸ੍ਠ ਗੁਰੂਕੇ ਉਪਦੇਸ ਸੇ ਹੋਵੇਹੈ ਔਰ ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸਸੇ ਬ੍ਰਹਮਕਾ ਆਤਮਸ੍ਵਰੂਪਸੇ ਗਜਾਨ ਸੋਭਾ ਨਹੀਪਾਵੇਹੈ ਤਿਸਕੋਂ ਨਿਰੂਪਣ

ਕਰਤੇਹੈਂ (ਵਡਾਸਾਹਿਬੁਵਡੀ ਨਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਕਾ ਹੋਵੈ॥ਨਾਨਕ ਜੇਕੋਆਪੌਜਾਣੈ ਅਗੈਗਇਆ ਨ ਸੋਹੈ ॥੨੧॥)(ਸਾਹਿਬੁ) ਜੋ ਸਰਬਕਾ ਸ੍ਵਾਮੀਹੈ (ਵਡਾ) ਸੋ ਸਰਬ ਬਯਾਪੀਹੈ ਔਰ (ਨਾਈ) ਜੋਵੇਦਬਾਣੀਰੂਪਆਵਾਜਹੈ ਸੋ ਭੀ ਜਿਸਕੀ ਵਡੀਹੈ ਭਾਵ ਪ੍ਰਤਖਯ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣੋਂਸੇ ਅਗੰਮ ਅਰਥੋਂਕੀ ਬੋਧਕ ਹੋਣੇਸੇ ਸਰਬਸੇ ਅਧਿਕਹੈ ਔਰ ਜਿਸਕਾ (ਕੀਤਾਹੋਵੈ) ਸਰਬ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਐਸੇ ਈਸ੍ਵਰਕੋਂ ਜੋ ਕੋਈ ਪੁਰਖ ਲਛਨਾ ਬ੍ਰਿਤੀਸੇ ਸੋਧਨਕੀਏ ਬਿਨਾ (ਆਪੌਜਾਣੈ) ਨਾਮ ਅੰਤਹਕਰਣ ਉਪਾਧੀਵਾਲੇਆਪਣੇ ਆਤਮਾਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਜਾਣੇਹੈ ਸੋ (ਆਗੈਗਇਆ) ਕਹੀਯੇ ਬ੍ਰਹਮਸ੍ਰੋਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇਸ੍ਠੀ ਗੁਰੋਂਕੇ ਅਗੈ ਪ੍ਰਾਪਤਹੂਆ ਸੋਭਾਨਹੀ ਪਾਵੈਹੈ ਭਾਵ ਜੇਤੇ ਵੇਦ ਬਚਨੋਂਮੈ ਜੀਵ ਈਸਕਾ ਅਭੇਦ ਕਹਯਾਹੈ ਤਿਨ ਸਭ ਮੈ ਅਭੇਦ ਕਹਣਾ ਲਛਨਾ ਸੇ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸ਼ਕਤੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੇ ਜੀਵ ਈਸ਼ਕੀ ਉਪਾਧੀਓਂ ਕਾ ਬੀਚ ਮੈ ਗ੍ਰਹਣ ਰਹਿਣੇ ਸੇ ਸਰਬੱਗਯਤਾ ਅਲਪੱਗਯਤਾ ਆਦਿਕ ਧਰਮੋਂ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਈਸਕਾ ਅਗਨ ਜਲਵਤ ਅਭੇਦ ਸੰਭਵੇਨਹੀ ਯਾਤੇ ਲਛਨਾਸੇ ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਸ ਮਾਯਾ ਅਵਿਦਯਾ ਤਯਾਗਕੇ ਸਤਚਿਤਅਨੰਦਸ੍ਵਰੂਪ ਈਸਪਦਕੇਲਖਕੀ ਸਚਿਦਾ ਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪ ਜੀਵਪਦਕੇ ਲਖਯਸਾਥ ਏਕਤਾ ਬਨੇਹੈ ਲਛਨਾਸੇ ਬਿਰੋਧੀ ਅੰਸ ਤਯਾਗੇਬਿਨਾਏਕਤਾਬਨੇਨਹੀਹੈ ਯਾਤੇਜੋਸ਼ਬਦ ਮੈ ਅਚਿੰਤ ਸਕਤੀਮਾਨਕੇ ਏਕਤਾ ਬੋਧਕ ਪਦੋਂਸੇ ਜੀਵਈਸ

ਕਾ ਅਭੇਦ ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਸੋਂ ਕੇ ਤਿਆਗੇ ਬਿਨਾ ਜੋ ਜਾਨੇ ਹੈਂ ਸੋ ਸਣਗੁਦੜੇ ਗਜਾਨੀ ਸ੍ਰਿਛ ਵਸਤੂ ਗ੍ਰਾਹਕੋਂ ਕੇ ਆਗੇ ਮੈਲੀ ਵਸਤੂ ਗ੍ਰਹਣਵਾਲੇ ਪੁਰਖੋਂ ਵਤ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇ ਹੈਂ ਯਾਤੇ ਲਛਨਾ ਪਖ ਹੀ ਉਤਮ ਹੈ ਅਚਿੰਤ ਸਕਤੀ ਪਖ ਉਤਮ ਨਹੀ ਹੈ ॥੨੧॥

ਪਾਤਾਲਾ ਪਾਤਾਲ ਲਖ ਆਗਾਸਾ ਆਗਾਸ। ਓੜਕਿ ਓੜਕਿ ਭਾਲਿ ਥਕੇ ਵੇਦ ਕਹਨਿ ਇਕ ਵਾਤ । ਸਹਸ ਅਠਾਰਹ ਕਹਨਿ ਕਤੇਬਾ ਅਸੁਲੂ ਇਕੁ ਧਾਤੁ । ਲੇਖਾ ਹੋਇ ਤ ਲਿਖੀਐ ਲੇਖੈ ਹੋਇ ਵਿਣਾਸੁ । ਨਾਨਕ ਵਡਾ ਆਖੀਐ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪੁ ॥੨੨॥

ਪ੍ਰਸ੍ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਲਛਨਾ ਸੇ ਜੋ ਲਛ ਸਿਧ ਹੋਵੈ ਸੋ ਕਹੋ॥ ਉਤ੍ਰ—ਹੇ ਸਿਖ੍ਯ ਜੋ ਲਖ੍ਯ ਵਸਤੂ ਹੈ ਸੋ ਪਤਾਲੋਂ ਕਾ ਪਤਾਲ ਹੈ ਔਰ ਸੋ ਲਖ੍ਯ ਹੀ ਅਕਾਸੋਂ ਕਾ ਅਕਾਸ ਹੈ ਭਾਵ ਪਤਾਲ ਤਥਾ ਅਕਾਸਨ ਕਾ ਅਧਿਸ੍ਟਾਨ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੂਆ ਤਿਨਕੋਂ ਅਸਤ੍ਰੀ ਭਾਂਤੀ ਪ੍ਰਿਯ ਰੂਪ ਸੇ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਕਰਣੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜਬ ਲਖ੍ਯ ਵਸਤੂ ਕਾ ਵਿਵੇਚਨ ਕਰਣਾ ਜਾਯ ਤਬ ਪਤਾਲ ਔਰ ਅਕਾਸ ਕੁਛ ਦੀਖਤੇ ਨਹੀ ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੁਤੀ ਮੇਂ ਲਖ੍ਯ ਵਸਤੂ ਭੂਮਾ ਕੋਂ ਸਰਬਤ੍ਰ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨਤਾ ਕਹਾ ਹੈ ॥ **ਤਥਾ ਹੀ—ਸਏ ਵਾਧਸ੍ਤਾਤ ਸਉਪਰਿਸ੍ਟਾਤ ਸਪਸ੍ਚਾਤ ਸਪੁਰਸ੍ਤਾਤ ਸਦਖਿਣਾਤਃ ਸਉਤਰਤਃ ਸਏ ਵੇਦਗੁੰ** ਛਾਂਦੋਗ ਉਪਨਿਖਦ ਅਧ੍ਯਾਯ ੭ ॥

ਅਰਥ—ਭੂਮਾਰੂਪ ਪਰਬ੍ਰਹਮਹੀ (ਅਧਸ੍ਤਾਤ) ਨੀਚੇ ਪਤਾ-ਲੋਂਕਾ ਅਧਿਸ੍ਥਾਨਹੈ ਔਰ ਸੋਈ (ਉਪਰਿਸ੍ਤਾਤ) ਉਪਰ ਸਰਬ ਅਕਾਸੋਂਕਾ ਅਧਿਸ੍ਥਾਨਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੀਛੇ ਆਗੇ ਔਰ ਦਖਿਣ ਉਤਰ ਮੈ ਭੀ ਸਰਬ ਕਾ ਆਧਾਰ ਹੈ ਬਹੁਤ ਕਯਾ ਕਹੇਂ ਸਰਬ ਪ੍ਰਪੰਚ ਤਿਸ ਕਾ ਹੀ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ (ਓੜਕਿਓੜਕਿ) ਸੋ ਲਖਯ ਵਸਤੂ ਜੋ ਸਰਬਪ੍ਰਪੰਚ ਕੀ ਅਵਧੀ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ ਭੀ (ਓੜਕਿ) ਅਵਧੀ ਰੂਪ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਸ੍ਰੁਤੀ ਮੈ ਪਰਮ ਤਤ੍ਵਰੂਪ ਪੁਰਖ ਕੋਂ ਪਰੇ ਸੇ ਪਰੇ ਬੋਧਨ ਕਰਾ ਹੈ॥

ਤਥਾਹੀ–ਇੰਦ੍ਰਯੇਭ੍ਯਃ ਪਰਾਹ੍ਯਰਥਾ ਅਰਥੇਭ੍ਯਸ਼੍ਚ ਪਰੰਮਨਃ ਮਨਸਸ੍ਤੁਪਰਾਬੁਧਿਰ ਬੁਧੇਰਾਤ੍ਮਾਮਹਾਨਪਰਃ ੧੦॥ ਮਹਤਃਪਰਮਵ੍ਯਕ੍ਤਮ ਵ੍ਯਕ੍ਤਾਤਪੁਰੁਖਃਪਰਃ ਪੁਰਖਾਨ੍ਨਪਰੰਕਿੰਚਿਤ ਸਾਕਾਸ਼੍ਟਾਸਾਪਰਾਗਤਿਃ॥੧੧॥ ਕਠਵਲੀ ਉਪਨਿਖਦ

ਅਰਥ-ਜੋ ਸੂਖਮ ਭੂਤੋਂ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰੇ ਉਤਪਨ ਕਰੇ ਹੈਂ ਤਿਨ ਇੰਦ੍ਰਿਯੋਂਸੇ ਪਰੇ ਸੋ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਅਰਥਹੈ ਔਰ ਇੰ-ਦ੍ਰੇ ਤਥਾ ਅਰਥੋਂ ਕਾ ਬਿਵਹਾਰੁ ਮਨਕੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਅਰਥੋਂ ਸੇ ਪਰੇ ਮਨ ਹੈ ਔਰ ਮਨ ਸੇ ਪਰੇ ਬੁਧੀ ਹੈ ਔਰ ਬੁਧੀ ਸੇ ਪਰੇ ਮਹਤਤ੍ਵ ਹੈ ਤਿਸ ਮਹਤਤ੍ਵਸੇ ਪਰੇ ਅਬਯਕ੍ਤ ਹੈ ਨਾਮ ਜਿਸਕਾ ਐਸਾ ਮਾਯਾ ਤਤ੍ਵ ਹੈ ਔਰ ਅਬਯਕਤ ਸੇ ਪੁ-ਰਖ ਪਰੇ ਹੈ ਔਰ ਪੁਰਖ ਸੇ ਪਰੇ ਕੁਛਨਹੀ ਹੈ ਸੋ ਪੁਰਖ

ਬਾਸ੍ਹਾ ਨਾਮ ਸਰਬ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕੀ ਅਵਧੀ ਹੈ ਔਰ ਸੋਈ ਪਰਮ ਗਤੀ ਰੂਪ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਹੀ ਲਖਜ ਵਸਤੂ ਓੜਕਿ ਓੜਕਿ ਨਾਮ ਸੇ ਗੁਰੂਜੀ ਨੇ ਕਥਨ ਕਰੀ ਹੈ ਤਿਸ ਲਖਜ ਰੂਪ ਵਸਤੂ ਕੋਂ ਕੇਵਲ ਤਰਕ ਕਰਕੇ [ਭਾਲਥਕੇ] ਖੋਜਤੇ ਖੋਜਤੇ ਥਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹੈਂ ਮਿਲਜਾ ਨਹੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ (ਵੇਦਕ- ਹਨਿ ਇਕਵਾਤ) ਏਕਤਾਕਾ ਬੋਧਕ ਰੂਪ ਵਚਨ ਵੇਦ ਤਿਸ ਕੋਂ ਲਛਨਾ ਸੇ ਕਥਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸਕ੍ਤੀ ਸੇ ਨਹੀ ਕਰਸਕਤੇ ਹੈਂ [ਸਹਸਅਠਾਰਹਕਹਨਿਕਤੇਬਾਅਸਲੂਇਕੁਧਾਤੁ] ਕਤੇਬਾ ਪਦਸੇ ਈਹਾਂ ਪੁਰਾਣੋ ਕੇ ਮੇਲ ਸੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਰੂਪ ਗ੍ਰੰਥੋਂ ਕਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੈ ਯਾਤੇ ਸਹਸ ਨਾਮ ਹਜਾਰੋਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ ਲਖਜਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਕੋਂ ਅਠਾਰਾ ਪੁਰਾਣ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਕਤੇਬਾ ਨਾਮ ਸਿੰ- ਮ੍ਰਿਤੀਆ ਕਹਤੀਆਂ ਹੈਂ ਜੋ ਲਖਜ ਰੂਪ ਵਸਤੂ ਹੈ ਸੋ (ਅਸੁਲੂ) ਕਹੀਏ ਵਾਸਤਵ ਸੇ (ਇਕਧਾਤੁ) ਕਹੀਯੇ ਯਥਾਰਥ ਤਤ੍ਵ ਹੈ ਵਾ ਕਤੇਬ ਪਦ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਬ ਮੈ ਪੁਰਾਣਾਦਿਕ ਯਮਨ ਪੁਸਤਕੋਂ ਕਾ ਵਾਚਕ ਹੈ ਯਾਤੇ ਸਹਸ ਅਠਾਰਹ ਕਹੀਯੇ ਵੇਦ ਮੈ ਲਿਖੀ ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨੋਵਤ ਸਰਬ ਸ੍ਰਿਸ੍ਟੀ ਕੇ ਭੇਦੋਂ ਕੋਂ ਸੰਖੇਪ ਸੇ ਅਠਾਰਹ ਹਜ਼ਾਰ (ਕਹਨ) ਨਾਮ ਕੁਰਾਣਾਦਿਕ ਕਤੇਬਾਂ ਕਹਤੀਆਂ ਹੈਂ ਅਸਲੂ ਕਹੀਯੇ ਵਾਸਤਵ ਤੇ ਵੇਦਵਤ (ਇਕੁਧਾਤੁ) ਏਕ ਅਦੁਤੀ ਲਖਜਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਹੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ਯਾਤੇ ਸਰਬ ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਏਕ ਲਖਜ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਹੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ਸੋਈ ਹੀ ਤਿਸ ਲਖਜਕੀ ਸਿਧੀ ਮੈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ॥

ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ--ਹੇ ਗੁਰੋ ਸੋ ਲਖ੍ਯ ਵਸਤੂ ਤੋਲ ਮਾਪ ਸੇ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਹੈ॥ ਉਤ੍ਰ--(ਲੇਖਾ ਹੋਇ ਤ ਲਿਖੀਐ ਲੇਖੈ ਹੋਇ ਵਿਣਾਸ) ਜੇਕਰ ਤਿਸਕਾ ਕੁਛ ਲੇਖਾ ਮਾਪ ਤੋਲ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੋਵੇ ਤਬ ਤੋ ਲਿਖਾ ਜਾਏ ਪਰੰਤੂ ਸੋ ਲਖ੍ਯ ਵਸਤੂ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ ਤੋਲ ਮਾਪ ਰਹਿਤ ਹੈ ਔਰ ਜੇਕਰ ਤਿਸਕਾ ਤੋਲ ਮਾਪ ਆਦਿਕੋਂ ਕਾ ਲੇਖਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਬ (ਵਿਣਾਸੁ) ਨਾਸ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਾਹੇਤੇ ਜੋ ਜੋ ਵਸਤੂ ਤੋਲ ਮਾਪ ਆਦਿਕੋਂ ਕੇ ਲੇਖੇ ਸਹਿਤ ਹੈ ਸੋ ਨਾਸ ਵਾਨ ਹੈ (ਨਾਨਕ ਵਡਾ ਆਖੀਐ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪੁ॥੨੨॥) ਗੁਰੂਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ਲਖ੍ਯ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਕੋਂ ਸਰਬ ਸੇ ਵਡਾ (ਆਖੀਐ) ਵੇਦਨੇ ਅਕਾਸਵਤ ਬ੍ਯਾਪਕ ਕਥਨ ਕਰਤਾ ਹੈ॥

ਤਥਾਹੀ ਸ੍ਰੁਤਿ--ਅਕਾਸਵਤ ਸਰਬ ਗਤਸ੍ਚ ਨਿ ਤ੍ਯਃ ॥ ਅਕਾਸਕੀ ਨਿਆਈ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਬ ਮੈ ਬ੍ਯਾਪਕ ਹੈ ਪੁਨਾ ਨਿਤ੍ਯ ਹੈ ਸੋ ਆਪਨੇ ਆਪਹੀ ਅਪਨੀ ਵਡਿ-ਆਈ ਕੋਂ ਜਾਨਤਾ ਹੈ॥ ੨੨ ॥

ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ--ਹੇਗੁਰੋ ਜੋ ਆਪਨੇ ਏਕ ਪਰਮਾਰਥ ਵਸਤੂ ਲਖ੍ਯ ਰੂਪ ਕਹਾ ਹੈ ਸੋ ਜੇਕਰ ਸਰਬਕਾ ਵਾਸਤਵ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ ਤਬ ਜੀਵਨ ਕੀ ਸੁਖਕੇ ਵਾਸਤੇ ਵਿਖ੍ਯੋਂ ਮੈ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨਹੀ ਹੋਨੀ ਚਾਹੀਯੇ ਕਾਹੇਤੇ ਸੁਖ ਸ੍ਵਰੂਪ ਏਕ ਅਦੁਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਤਿਨਕਾ ਵਾਸਤਵ ਸ੍ਵਰੂਪ ਤਿਨਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ॥ ਉਤ੍ਰ--

ਸਾਲਾਹੀਸਾਲਾਹਏਤੀਸੁਰਤਿਨਪਾਈਆ॥ਨ

ਵੀਆਅਤੈਵਾਹਪਵਹਿਸਮੁੰਦਿਨਜਾਣੀਅਹਿ। ਸਮੁੰਦਿਸਾਹਸੁਲਤਾਨੁਗਿਰਹਾਸੇਤੀਮਾਲਧਨੁ ॥ ਕੀੜੀਤੁਲਿ ਨ ਹੋਵਨੀ ਜੇ ਤਿਸੁ ਮਨਹੁ ਨ ਵੀਸਰਹਿ ॥ ੨੩ ॥

ਹੇਸਿਖਜ (ਸਾਲਾਹੀ) ਸੁਖਰੂਪ ਸੈ ਸਲਾਘ੍ਯਾਕੇ ਯੋਗਜ ਪਰਮਾਤਮਾਕੀ ਆਨੰਦ ਰੂਪਸੇ ਸਲਾਘ੍ਯਾ ਕਰ ਕਾਹੇਤੇ ਸੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਸੁਖ ਰੂਪਹੈ ਤਿਸਤੇ ਜੋ ਭਿੰਨ ਵਸਤੂ ਹੈ ਸੋ ਦੁਖ ਰੂਪਹੈ ਤਾਂਤੇ ਸ੍ਰੁਤੀਮੈ ਪਰਮਾਤਮਾਸੇ ਭਿੰਨਕੋਂ ਸੁਖ ਰੂਪ-ਤਾਕਾ ਨਿਖੇਧ ਕਰਾਹੈ ॥ਤਥਾਂਹੀ--ਯੋਵੈ ਭੂਮਾਂਤਤ ਸੁ ਖੰਨਾਂਲਪੇਸੁਖਮਸ੍ਤਿ॥

ਛਾਂਦੋਗ ਉਪਨਿਖਦ ਅਧਜਾਯ 7 ਖੰਡ ੨੩ ॥

ਅਰਥ—ਜੋ (ਭੂਮਾ) ਸਰਬਮੈ ਬਜਾਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਤਤ੍ਵ ਰੂਪ ਵਸਤੁਹੈ ਸੋਈ ਸੁਖ ਰੂਪਹੈ ਔਰ ਅਲਪ ਪਰਿਛਿੰਨ ਵਸਤੂਮੈ ਸੁਖ ਨਹੀਹੈ ਕਿੰਤੂ ਅਲਪ ਵਸਤੂ ਦੁਖਸੇ ਬਜਾਪਤ ਹੈ॥ (ਨਦੀਆ ਅਤੈ ਵਾਹ ਪਵਹਿ ਸਮੁੰਦਿ ਨ ਜਾਣੀਅਹਿ) ਜੋ (ਏਤੀ) ਸਰਬ ਸ੍ਰਿਸ੍ਟੀ ਹੈ ਇਨਕੋਂ (ਸੁਰਤਿ) ਗਜਾਤ (ਨਪਾਈਆ) ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਈ ਯਦਪੀ ਸਰਬ ਜੀਵ ਮਾਤ੍ਰਕੋਂ ਸੁਖਪਤੀ ਕਾਲਮੈ ਅਨੰਦਰੂਪਤਾ ਅਨੁਭਵ ਸਿਧਹੈ ਤਥਾਪੀ ਅਗਜਾਨਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸੇ ਤਿਨਕੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰਕਾ

ਬੋਧ ਨਹੀਹੈ ਜੋ ਹਮ ਅਨੰਦਰੂਪ ਵਸਤੂਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕਰ ਤਿਸਤੇ ਉਤਥਾਨ ਹੋਤੇਹੈਂ ਸੰਸਕਾਰਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸੇ ਹਮਾਰਾ ਪੁਨਾ ਪੁਨਾ ਉਥਾਨ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰਭੀ ਯਹ ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਰੀ ਨਹੀ ਜਾਨਤੀ ਹੈ ਜੈਸੇ ਨਦੀਆ ਔਰ ਵਾਹ ਨਾਮ ਨਾਲੇ ਸਮੁਦ੍ਰਸੇ ਮੇਂ ਘਨਿਮਤਿ ਸੇ ਉਤਥਾਨ ਹੋਕਰ ਸਮੁਦ੍ਰ ਮੈ ਹੀ ਜਾਕਰ ਮਿਲਤੇਹੈਂ ਪਰੰਤੂ ਉਨਕੋਂ ਬੋਧਨਹੀ ਜੋ ਹਮਾਰਾ ਸਮੁਦ੍ਰਮੈਪ੍ਰਵੇਸ ਤਥਾ ਸਮੁਦ੍ਰਸੇ ਵਿਛੁੜਨਾਹੈ (ਸਮੁੰਦਹਸਾਹਸੁਲਤਾਨਗਿਰਹਾਸੇਤੀਮਾਲਧਨ ॥ਕੀੜੀ ਤੁਲ ਨ ਹੋਵਨੀਜੇ ਤਿਸ ਮਨਹੁਨ ਵੀਸਰਹਿ॥੨੩॥) (ਸਾਹ) ਮੰਡਲੇਸ੍ਵਰ [ਸੁਲਤਾਨ] ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜਾ ਜਿਨਕੇ (ਗਿਰਹਾਸੇਤੀ) ਬਾਣੀਮਾਤ੍ਰਸੇ [ਮਾਲਧਨ] ਪਸੂ ਆਦਿਕ ਧਨ ਤਥਾ ਰਤਨ ਸੁਵਰਣ ਆਦਿਕ ਧਨ ਏਕਤ੍ਰ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਯਹ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਜੇ ਕੀੜੀ ਤੁਲ ਭਾਵ ਕੀੜੀਕੀ ਨਿਆਂਈ ਹੈਂ ਔਰ ਸਮੁਦ੍ਰਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾਸੇ ਜਾਗ੍ਰਤ ਤਥਾ ਸ੍ਵਪਨਮੈ ਉਤਥਾਨ ਹੋਕਰ ਫੇਰ ਸੁਖੁਪਤੀਮੈ ਸੁਮੁਦ੍ਰ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਮੈ ਲੀਨ ਹੋਵੈਹੈਂ ਤਾਂਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪਕੇ ਅਗਜਾਨਸੇ ਇਨਕੋ ਕੀੜੀ ਤੁਲਤਾਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਔਰ ਕੀੜੀ ਦੋਨੋਕੀ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤ੍ਰਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਮੇ ਏਕਤਾਹੈ ਪਰੰਤੂ ਜੇਕਰ ਤਿਨਕੋਂ ਮਨਸੇ ਪਰਮਤਤ੍ਵ ਬ੍ਰਹਮ ਭੂਲਤਾ ਨਹੀਹੈ ਤਬ (ਨਹੋਵਨੀ) ਕੀੜੀਕੀ ਤੁਲਤਾਕੋਂ ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੈਹੈਂ ਕਿੰਤੂ ਬਹੁਤ ਫਰਕਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਕੇਵਲ ਅਗਜਾਨਸੇ ਜਨਮਮੈ ਭ੍ਰਮੇਹੈਂ ਗਜਾਨਸੇ ਮੁਕ੍ਤ ਹੋਵੈਹੈ ਸੋ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਨਹੀ ਹੂਆ ਤਿਤਨਾ

ਫਿਰ ਭ੍ਰਮਤਾ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਸੁਖੁਪਤੀ ਅਵਸਥਾਮੈ ਸਰਬ ਜੀਵਨਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮਕਾ ਅਗਜਾਨ ਸ੍ਰਤੀਮੈ ਲਿਖਾਹੈ ॥ **ਤਥਾਹੀ-ਸੋਮਜੇਮਾਃ ਸਰਬਾਃ ਪ੍ਰਜਾਸਤਿ ਸੰਪਦਜ ਨਵਿਦੁਃ ਸਤਿ ਸਮਪਦਜਾ ਮਹਇਤਿ ਤਇਹ ਵਜਾਘ੍ਰੋ ਵਾਸਿੰਘੋ ਵਾਬ੍ਰਿਕੋ ਵਾਵਰਾਹੋ ਵਾਕੀਟੋ ਵਾਪਤੰਗੋ ਵਾਦੰਸੋ ਵਾਮਸਕੋ ਵਾਯਦਜਦ ਭਵੰਤੀ ਤਦਾਭਵੰਤਿ** ਛਾਂਦੋਗ ਉਪਨਿਖਦ ਅਧਜਾਇ ੬ ॥ ਖੰਡ ੯ ॥ ਅਰਥ--ਹੇ ਸੋਮਜ ਪ੍ਰਿਯ ਸ੍ਵੇਤਕੇਤੋ ਜੋ ਯਹ ਸਰਬ ਪ੍ਰਜਾਹੈ ਸੋ ਸਤ ਬ੍ਰਹਮਮੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕਰ ਨਹੀ ਜਾਨਤੀ-ਆਂਹੈਂ ਜੋ ਹਮਸਤ ਬ੍ਰਹਮਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂਹੈਂ ਫੇਰੰ ਸੋ ਸਰਬ ਜੀਵ ਇਸ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਾਲਮੈ ਬਘੇਰੇ ਸਿੰਘ ਬਘਜਾੜ ਸੂਕਰ ਕੀੜੇ ਪਤੰਗ ਸਰਪ ਬਿਛੂ ਮਛਰ ਆਦਿਕ ਇਨਸੇ ਲੇਕਰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਸੰਸਕਾਰ ਵਸਿਸ੍ਰ ਹੋਤੇਹੈਂ ਸੋਈਸੋਈ ਸੁਖੁਪਤੀ ਕਾਲਮੈ ਬ੍ਰਹਮਰੂਪ ਹੋਕਰ ਫਿਰ ਜਾਗ੍ਰਤਮੈ ਹੋਤੇਹੈਂ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੈਂ ਯਹ ਵਾਰਤਾ ਸਿਧ ਹੂਈ ਜੋ ਸਰਬਜੀਵ ਮਾਤ੍ਰਕੋ ਬ੍ਰਹਮਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਤੀਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸੋ ਜਾਨਤੇ ਨਹੀਹੈਂ ਜੋ ਹਮ ਸੁਖੁਪਤੀ ਕਾਲਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪਥੇ ਅਬ ਬ੍ਰਹਮਸੇ ਉਤਥਾਨਹੂਏਹੈਂ ਤਾਂਤੇ ਸੁਖਰੂਪ ਆਤਮਾਕੇ ਅਗਜਾਨਸੇ ਵਾ ਆਤਮ ਰੂਪ ਸੁਖਕੇ ਲਖਾਇਕ ਹੋਨੇਸੇ ਵਿਖਜਮੈਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਭੀ ਬਨੇਹੈ ॥ ੨੩ ॥

ਪ੍ਰਸ਼ਨ--ਹੇਗੁਰੋ ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮਕੇ ਗਜਾਨ ਸੇ ਕੀਟ

ਪਤੰਗਕੀ ਤੁਲਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਕਿੰਤੂ ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਤੀਹੈ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਬਸੇ ਬਡਾ ਆਪਨੇ ਕਹਜਾਹੈ ਭਾਵ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰਕੇ ਭੇਦਸੇ ਰਹਿਤ ਹੈ ਯਿਹ ਕਹਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੋ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰਕੇ ਭੇਦਸੇ ਰਹਿਤ ਸੰਭਵੇ ਨਹੀਂ ਕਾਹੇਤੇ ਆਪ ਤਿਸਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰਤੇਹੋ ਔਰ ਜਹਾਂ ਉਸਤੁਤੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤਹਾਂ ਏਕ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰਤਾਹੈ ਔਰ ਏਕ ਉਸਤੁਤੀ ਹੈ ਤਥਾ ਏਕ ਉਸਤੁਤੀਕੇ ਯੋਗਜ ਵਸਤੂਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰਕੀ ਤ੍ਰਿਪੁਟੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਬ ਤਿਸਕਾ ਕਥਨਹੈ ਤਬ ਕਥਨ ਕਰਤਾ ੧ ॥ ਔਰ ਕਥਨ ਰੂਪ ਕ੍ਰਿਆ. ੨ ॥ ਤਥਾ ਕਥਨ ਯੋਗਜ ਵਸਤੂ ੩ ॥ ਯਹ ਤ੍ਰਿਪੁਟੀ ਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਸਤੂਕੇ ਦੇਨੇਮੈ ਔਰ ਦੇਖਨੇਮੈ ਪੁਨਾ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਮੈ ਸਰਬਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਪੁਟੀਹੈ ਜਬ ਤ੍ਰਿਪੁਟੀ ਹੂਈ ਤਬ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਭੇਦਸੇ ਰਹਿਤ ਕੈਸੇ ਹੋਵੇਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼੍ਨਕਾ ਉਤ੍ਰ ਅਗਲੀ ਪਉੜੀਮੈ ਕਹੇਹੈਂ ॥

ਅੰਤੁਨਸਿਫਤੀਕਹਣਿਨਅੰਤੁ ॥ ਅੰਤੁਨਕਰਣੈਦੇਣਿਨਅੰਤੁ॥ ਅੰਤੁਨਵੇਖਣਿਸੁਣਣਿਨ ਅੰਤੁ॥ ਅੰਤੁਨਜਾਪੈਕਿਆਮਨਿਮੰਤੁ ॥ ਅੰਤੁਨ ਜਾਪੈਕੀਤਾਆਕਾਰੁ॥ ਅੰਤੁਨਜਾਪੈਪਾਰਾਵਾਰੁ॥ ਅੰਤਕਾਰਣਿਕੇਤੇਬਿਲਲਾਹਿ॥ ਤਾਕੇਅੰਤਨ

ਪਾਇਜਾਹਿ॥ ਏਹੁਅੰਤੁਨਜਾਣੈਕੋਇ॥ਬਹੁਤਾ ਕਹੀਐਬਹੁਤਾਹੋਇ॥ ਵਡਾਸਾਹਿਬੁਊਚਾਥਾਉ ॥ ਊਚੇਉਪਰਿਊਚਾਨਾਉ ॥ ਏਵਡੁਊਚਾਹੋਵੈ ਕੋਇ ॥ ਤਿਸੁਊਚੇਕਉਜਾਣੈਸੋਇ ॥ ਜੇਵਡ ਆਪਿਜਾਣੈਆਪਿਆਪਿ ॥ ਨਾਨਕਨਦਰੀ ਕਰਮੀਦਾਤਿ ॥ ੨੪ ॥ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤ-ਜੋ ਉਪਾਧਿਕ ਭੇਦਹੈ ਸੋ ਵਾਸਤਵ ਭੇਦਕਾ ਸਾਧਕ ਨਹੀਹੈ ਜੈਸੇ ਦੀਪਕ ਵਤੀ ਤਥਾ ਤੇਲਰੂਪ ਉਪਾਧੀਕੇ ਭੇਦਸੇ ਅਗਨੀਕਾ ਭੇਦ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋਤੇਭੀ ਅਗਨੀ ਏਕ ਅਦ੍ਵੈਤ ਰੂਪਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ(ਸਿਫਤੀ) ਬ੍ਰਹਮਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਤਥਾ ਕਥਨਸੇ ਜੋ(ਅੰਤੁ) ਕਹੀਏ ਭੇਦ ਪ੍ਰਤੀਤਹੋਤਾਹੈ ਸੋ ਦੇਹਾਦਿਕ ਉਪਾਧੀਸੇਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸੋ ਉਪਾਧਿਕ ਭੇਦ ਵਾਸਤਵ ਅਭੇਦਕਾ ਬਾਧਕ ਨਹੀਹੈ ਇਸ ਅਰਥੋਂਕੋ ਸ੍ਰੁਤੀ ਪੁਸਟ ਕਰਤੀਹੈ॥ ਤਥਾਹੀ ॥ ਅਗਿਨਿਰ ਯਥੈਕੋ ਭੁਵਨੰ ਪ੍ਰਵਿਸ੍ਟੋ ਰੂਪੰ ਰੂਪੰ ਪ੍ਰਤਿਰੂਪੋ ਬਭੂਵ ਏਕਸ੍ਤਥਾ ਸਰਬ ਭੂਤਾਂਤਰਾਤਮ ਰੂਪੰ ਰੂਪੰ ਪਤਿਰੂਪੋ ਬਹਿਸਚ॥ ਕਠਵਲੀ ਉਪਨਿਖਦ ਸ੍ਰੁਤੀ ੯॥ ਅਰਥ--ਜੈਸੇ ਏਕਹੀ ਅਗਨੀ (ਭੁਵਨ) ਅਪਨੇ ਸਥਾਨਮੈ ਕਾਸਟ ਔਰ ਵਤੀ ਆਦਿਕੋਂਮੈ ਪ੍ਰਵਿਸ੍ਟਹੂਆ [ਰੂਪੰਰੂਪੰ] ਤਿਸਹਿ ਸ ਉਪਾਧੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰਸੇ [ਪ੍ਰਤਿਰੂਪ]

ਤਿਨਕੇ ਸਦ੍ਰਸ ਹੋਤਾ ਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਏਕਹੀ ਸਰਬ ਭੂਤੋਂ ਕਾ ਅੰਤਰਾਤਮਾ ਤਿਸਤਿਸ ਉਪਾਧੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰਸੇ ਤਿਨਕੇ ਸਦ੍ਰਸ ਹੋਤਾ ਹੂਆਭੀ [ਬਹਿਸਚ] ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰਸੇ ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਏਕ ਰੂਪਹੈ ਈਹਾਂ ਅੰਤ ਨਾਮ ਭੇਦ ਪਰਛੇਦ ਦੋਨੋਂ ਕਾ ਹੈ ਭੇਦ ਜੁਦਾਪਨਾਹੈ ਪਰਛੇਦ ਅਲਪਪਨਾਹੈ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਦੋਨੋ ਸੇ ਰਹਿਤਹੈ [ਅੰਤੁਨਕਰਣੋਂਦੇਨਿਨਅੰਤੁ] [ਕਰਣੈ] ਕਰਣ ਨਾਮ ਉਤਪਤੀਕਾਹੈ ਯਾਂਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾਸੇ ਜੀਵਕੀ ਉਪਾਧੀ ਕੀ ਉਤਪਤੀਹੈ ਭਾਵ ਅੰਤਹਕਰਣਕੀ ਉਤਪਤੀਸੇ ਜੀਵਕੀ ਉਤਪਤੀ ਹੂਏਭੀ ਕਾਰਣ ਕਾਰਯ ਰੂਪਸੇ (ਅੰਤਿਨ) ਭੇਦ ਨਹੀਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਬ੍ਰਹਮਰੂਪ ਅਧਿਸ੍ਠਾਨਸੇ ਮਾਯਿਕ ਅੰਤਹ ਕਰਣਕੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਨੇਸੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਉਪਾਧਿਕ ਜੀਵਕੀ ਉਤਪਤੀਕਾ ਬਿਵਹਾਰ ਹੋਤਾਹੈ ਵਾਸਤਵਤੇ ਜੀਵਕੀ ਉਤਪਤੀ ਨਹੀ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਵਸਤੂ ਕ੍ਰਿਤ ਅੰਤੁਨ ਕਹੀਯੇ ਬ੍ਰਹਮਮੈ ਪਰਛੇਦ ਨਹੀ ਹੈ ਭਾਵ ਅਲਪਪਣਾ ਨਹੀਹੈ ਵਾ ਵਸਤੂ ਕ੍ਰਿਤ ਭੇਦ ਨਹੀਹੈ ਭਾਵ ਜੁਦਾਪਣਾ ਨਹੀ ਹੈ ਇਸ ਅਰਥਕੀ ਪੁਸ਼੍ਟੀ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੁਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ ॥

ਤਥਾਹੀ--ਤਦੇ ਤਤਸੱਤਜੰ ਯਥਾ ਸੁਦੀਪ੍ਤਾਤ ਪਾਵਕਾ ਦ੍ਵਿਸਫੁਲਿੰਗਾਃ ਸਹਸ੍ਰਸਃ ਪ੍ਰਭਵੰਤੇ ਸਰੂਪਾਃ ਤਥਾ ਖਜਰਾਦਿ ਵਿਵਿਧਾਃ ਸੌਮਜ ਭਾਵਾਃ ਪ੍ਰਜਾਯੰਤੇ ਤਤ੍ਰਚੈਵਾ ਪਿਯੰਤਿ ॥

ਦ੍ਵਿਤੀਯਮੁੰਡਿਕ ਖੰਡ ੧ ਸ੍ਰੁਤੀ ੧੦

ਅਰਥ–ਜੈਸੇ ਅਛੇਪ੍ਰਕਾਰਸੇ ਪ੍ਰਜ੍ਵਲਤ ਪਾਵਕ ਸੇ (ਸਹਸ੍ਰਸ਼) ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਕਾਰਸੇ (ਵਿਸਫੁਲਿੰਗ) ਅਗਨੀ ਕੇ ਚਨਗਾਰ [ਸਰੂਪਾਃ] ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਾਲੇ (ਪ੍ਰਭਵੰਤੇ) ਉਤਪੰਨ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਤੈਸੇ ਜਿਸ ਅਖਜ਼ਰ ਰੂਪ ਪਰਬ੍ਰਹਮਸੇ [ਵਿਵਿਧਾਃ] ਨਾਨਾਪ੍ਰਕਾਰਕੇ ਪਦਾਰਥ ਉਤਪੰਨ ਹੋਵੈ ਹੈਂ ਔਰ ਉਸੀਮੈ ਲੀਨ ਹੋਵੇਹੈਂ ਸੋ ਯਹ ਵਸਤੁ ਸਤਹੈ ਇਸ ਸਞਾਨਮੈ ਜੈਸੇ ਕਾਸ੍ਰੂਪ ਉਪਾਧੀਕਾ ਨਾਨਤ੍ਵ ਭਾਵ ਹੋਨੇਸੇ ਅਗਨੀ ਮੈ ਨਾਨਤ੍ਵ ਭਾਵ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਾਯਾ ਉਪਾਧੀਮੈਂ ਨਾਨਤ੍ਵ ਭਾਵਹੋਨੇਸੇਬ੍ਰਹਮਮੈਨਾਨਤ੍ਵ ਭਾਵ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋਵੈ ਹੈ ਵਾਸਤਵਸੇ ਨਹੀਹੈ (ਦੇਇਨਿਅੰਤੁ) ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੀਵੋਂਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਈਸ੍ਵਰਨੇ ਕਰਮੋਂਕਾ ਫਲਦੇਣਾਂ ਔਰ ਜੀਵੋਂਨੇ ਫਲਲੈਣਾ ਇਤਯਾਦੀ ਕ੍ਰਿਆਸੇ ਨਿਜ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਕਾ (ਅੰਤੁਨ) ਵਸਤੂ ਪਰਿਛੇਦ ਨਹੀਂ ਸਿਧ ਹੋਵੈਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਬ੍ਰਹਮਕੋਂ ਸਰਬ ਵਸਤੂਓਂਕਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੋਣੇਤੇ (ਅੰਤੁਨਵੇਖਣਿਸੁਣਣਿਨਅੰਤੁ)॥ਪ੍ਰਸ੍ਨ–ਹੇਗੁਰੋ ਆਤਮਾਕੇ ਦੇਖਨੇ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰਬ ਯਹ ਕਹਜਾਹੈ ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ ਮਨ ਰਖੀਐਭਾਉ ਐਸੇ ਕਹਜਾਹੈ ਪੁਨਾ ਵੇਦਭੀ ਕਹੇਹੈ ਆਤਮਾ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਬਜਹੈ ਸ੍ਰੋਤਬਜਹੈ ਮੰਤਬਜਹੈ ਐਸੇ ਕਹੇਹੈ ਯਾਂਤੇ ਦ੍ਰਸ੍ਟਾ ਦ੍ਰਸ੍ਟਬਜ ਸ੍ਰੋਤਾ ਸ੍ਰੋਤਬਜ ਮੰਤਾਮੰਤਬਜ ਰੂਪਸੇ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮਕਾ ਸਚਾ ਭੇਦ ਵਸਤੂਕ੍ਰਿਤ ਸਿਧ ਹੋਵੇਹੈ ਤਾਂਤੇ ਵਸਤੂਭੇਦ ਰਹਿਤ ਅਨੰਤਤਾ ਨਹੀਂ ਸਿਧ ਹੋਵੈਹੈ॥ ਉਤ੍ਰ–

(ਅੰਤੁਨਵੇਖਣਿਸੁਣਣਿਨਅੰਤੁ) ਹੇਸਿਖ ਪੂਰਬਕਹੇ ਹਮਾਰੇ ਬਚਨ ਔਰ ਵੇਦ ਵਚਨ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯਾਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯਬਜ ਰੂਪ ਵਸਤੂਕਾ ਭੇਦ ਨਹੀ ਸਿਧ ਕਰੇ ਹੈਂ ਕਿੰਤੂਜੀਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੀ ਏਕਤਾਕੇ ਸਾਖਜਾਤ ਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕ ਸਾਧਨੋਕਾ ਵਿਧਾਨ ਕਰੇਹੈਂ ਯਾਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯਬਜ ਪਦਸੇ ਕਹੇ ਏਕਤਾਕੇ ਸਾਖਜਾਤ ਕਾਰ ਰੂਪ ਵੇਖਣਕੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਧਨੋਕਾ ਵਿਧਾਨਹੈ ਜੀਵ ਵੇਖਣੇ ਵਾਲਾਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਵੇਖਣੇਕੇ ਯੋਗਜਹੈ ਐਸੇ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਵਸਤੂਯੋਂਕਾ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯਾਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ ਬਜਰੂਪਸੇ ਅੰਤੁਨ ਕਹੀਯੇ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਿਧ ਹੋਵੈਹੈ ਉਲਟਾ ਭੇਦ ਕਾ ਹੇਤੁ ਅਗਜਾਨ ਵੇਖਣੇਸੇ ਦੂਰ ਹੋਣੇਕਰ ਤਿਸ ਅਗਜਾਨਜਨਜ ਉਪਾਧੀਓਂਸੇ ਸਿਧ ਹੂਆ ਕਲਪਤ ਰੂਪ ਭੇਦਭੀ ਸਾਥਹੀ ਦੂਰ ਹੋਵੈਹੈ ਤੈਸੇ ਤਿਸ ਅਭੇਦਕੇ ਸੁਣਨੇ ਨਾਮ ਸ੍ਰਵਣਸੇਭੀ ਅੰਤੁਨ ਕਹੀਯੇ ਵਸਤੂ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਿਧ ਹੋਵੈਹੈ (ਅੰਤੁਨਜਾਪੈਕਿਆਮਨਿਮੰਤੁ) ਜੋ ਮਨਨ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਹੈ ਸੋ ਮੰਤਹੈ ਤਿਸਕਾ ਕਰਾ ਹੂਆ ਜੋ (ਮਨਿ) ਮਨਨਹੈ ਸੋ (ਕਿਆ) ਅਰਥਾਤ ਭੇਦਕੇ ਸਿਧ ਕਰਣੇਮੈ ਸਮਰਥਹੈ ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਹੈਂ ਤਾਤੇ (ਅੰਤੁਨਜਾਪੈ) ਮੰਤਾਮੰਤਬਜ ਰੂਪ ਵਾਸਤਵਸੇ (ਅੰਤ ਨ) ਭੇਦ ਨਹੀਹੈ [ਅੰਤਨਜਾਪੈਕੀਤਾਆਕਾਰ] ਜੋਪਰਮਾਤਮਾਨੇ ਆਪਨੇ ਮਾਯਕ ਸੰਕਲਪਸੇ ਰਾਮਕ੍ਰਿਸ਼੍ਨਾਦੀ ਅਵਤਾਰੋਂਕਾ ਅਕਾਰ ਕਰਾਹੈ ਤਿਸਸੇਭੀ ਵਾਸਤਵਸੇ (ਅੰਤਨ) ਭੇਦ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾਹੈ [ਅੰਤੁਨਜਾਪੈਪਾਰਾਵਾਰ] ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਾਮ ਸੰਸਾਰ

ਕਾ ਹੈ ਤਿਸਤੇਭੀ ਵਾਸਤਵਸੇ(ਅੰਤੁਨ) ਭੇਦਨਹੀ ਹੋਤਾਹੈ (ਅੰਤਕਾਰਣਿਕੇਤੇ ਬਿਲਲਾਹਿ) ਬਹੁਤਸੇ ਤਰਕਾਂ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਭੇਦਵਾਦੀ (ਅੰਤ) ਭੇਦਕੇ ਸਿਧ ਕਰਣੇਕੇ(ਕਾਰਣਿ) ਨਿਮਿਤਸੇ(ਬਿਲਲਾਹਿ) ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਤੇਹੈਂ ਪਰੰਤੂ(ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਨ ਪਾਇ ਜਾਹਿ) ਤਿਸਕਾ ਵਾਸਤਵਸੇ ਭੇਦ ਤਿਨਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਨਹੀਹੈ ਭੇਦ ਵਾਦੀਓਂਕੀ ਅਨੁਮਾਨ ਰੂਪ ਤਰਕ ਦਿਖਾਵੇ ਹੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਭੇਦਯੁਕ੍ਤ ਹੋਨੇਕੋਂ ਯੋਗਜਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰਕੇ ਮੰਤਾਮੰਤਬਜ ਆਦਿਕ ਵਿਵਹਾਰ ਕਾ ਵਿਖਯ ਹੋਨੇ ਸੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਜ ਭਾਵਾਦੀ ਪਦਾਰਥਵਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਬ ਤਾਰਕਿਕਲੋਕ ਭੇਦ ਸਿਧ ਕਰਤੇਹੈਂ ਤਬ ਤਿਸ ਭੇਦਕਾ ਔਪਾਧਿਕ ਭੇਦਮੈ ਪਰਯਵਸਾਨ ਹੋਤਾਹੈ ਵਾਸਤਵ ਭੇਦਨਹੀਂ ਬਨਤਾਹੈ ॥ (ਏਹੁਅੰਤਨਜਾਣੈ ਕੋਇ) ਵਾਸਤਵਤੇ ਹੇ ਸਿਖਜ ਜੋ ਅਦੁਤੀਰੂਪ ਆਪਨਾ ਆਪ ਹੈ ਤਿਸਮੈ ਅਨੇਕ ਵਾਦੀਓਂਕਾ ਮਿਥਜਾ ਮਾਨਾ ਹੂਆ ਜੋ ਏਹੁ ਅੰਤ ਨਾਮ ਭੇਦ ਤਿਸਕੋ ਜੋ ਗੁ_ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਵਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਜਾਨਕਰ ਤਿਸ ਭੇਦਕੋਂ ਨਹੀ ਜਾਨਤਾਹੈ ਤਿਸ ਪੁਰਖਕੋਂ ਵੇਦ ਗੁਰੂ ਬਚਨੋਸੇ (ਬਹੁਤਾਕਹੀਐ ਬਹੁਤਾਹੋਇ) ਬਹੁਤਾਔਰ ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਬਦ ਏਕਅਰਥਕੇਬੋਧਕਹੈਂਯਾਤੇਬਹੁਤਾ ਹੋਇ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪਹੀ ਹੋਵੈਹੈ ਯਹ ਵੇਦ ਵਚਨ ਕਹੇਹੈਂ॥

ਤਥਾ ਹੀ--ਸਯੋਹਵੈ ਤਤਪਰਮੰ ਬ੍ਰਹਮ ਵੇਦ ਬ੍ਰਹਮੈਵ ਭਵਤੀ ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਮੁੰਡਕ ਖੰਡ ੨

ਅਰਥ--(ਹਵੈ)ਨਿਸਚੈ ਕਰਕੇ ਜੋ ਪ੍ਰਸਿਧ ਪੁਰਖ ਤਿਸ ਪਰਬ੍ਰਹਮਕੋਂ ਜਾਨਤਾਹੈ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮਹੀਹੈ ਭਾਵ ਅਖੰਡ ਅਪ-ਰੋਖਜ ਬੋਧ ਵਾਲੇਕੋਂ ਕਾਲਾਂਤਰਮੈ ਬ੍ਰਹਮਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀ ਹੋਤੀ ਕਿੰਤੂ ਤਤਕਾਲਹੀ ਨਿਤਜਮੁਕ੍ਤ ਬ੍ਰਹਮਰੂਪ ਆਪਨੇ ਆਪਕੋਂ ਜਾਨਤਾਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ--ਹੇਗੁਰੋ ਜੋ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰਕੇ ਭੇਦ ਰਹਿਤਬ੍ਰਹਮ ਹੈਸੋ ਜਾਗ੍ਰਤਸ੍ਵਪਨ ਤਥਾਸੁਖੁਪਤੀ ਸਤ੍ਰਾਨਵਾਲਾ ਹੈਵਾਨਹੀ ਹੈ॥ ਉਤ੍ਰ--(ਵਡਾਸਾਹਿਬੁ ਊਚਾ ਥਾਉ) ਹੇਸਿਖ੍ਯ ਯਦਪਿਸੋ ਬ੍ਰਹਮਸਰਬ ਸਤ੍ਰਾਨੋਮੈ ਵਾਸਤਵਭੇਦ ਰਹਿਤਹੈ ਤਥਾ-ਪੀ ਉਸਕਾ ਤੁਰੀਯ ਅਵਸਤ੍ਰਾਰੂਪ ਸਰਬ ਜਾਗ੍ਰਤ ਸ੍ਵਪਨ ਸੁਖੁ-ਪਤੀ ਅਸਥਾਨੋ ਸੇ ਊਚਾ (ਥਾਉ) ਸਥਾਨ ਹੈ ਐਸੇ ਊਚੇ ਸਥਾਨ ਵਾਲਾ (ਸਾਹਿਬ) ਸਰਬ ਕਾ ਸ੍ਵਾਮੀ (ਵਡਾ) ਵ੍ਯਾਪਕਹੈ॥ ਤੁਰੀਯ ਅਵਸਥਾਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਸ੍ਰੁਤੀਮੇ ਕਰਾਹੈ ਤਥਾਹੀ--

ਅਵਸਥਾਤ੍ਰ੍ਯ ਯਾਭਾਵਾਦ ਭਾਵਸਾ-ਖਿਨਸ੍ਵਯੰ ਭਾਵਰਹਿਤੰ ਨੈਰੰਤਰਯੰ ਚੈਤਨ੍ਯੰ ਯਦਾਤਦਾਤਤੁਰੀਯੰ ਚੈਤਨ੍ਯਮਿਤਯੁਚ੍ਯਤੇ

ਸਰਵੋਪਨਿਖਤ ਸ਼ਾਰਪਉਪਨਿਖਤ॥

ਅਰਥ--ਜਿਸ ਕਾਲਮੇ ਅਵਸਥਾਤ੍ਰ੍ਯਕੇ ਅਭਾਵ ਹੋਨੇ ਸੇ ਭਾਵੋਂਕਾ ਸਾਖੀ (ਸ੍ਵਯੰ) ਆਪਨੇ ਆਪ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋਨੇ ਸੇ ਸਰਬ ਭਾਵੋਂਸੇ ਰਹਿਤ (ਨੈਰੰਤਰਯ) ਏਕਰਸ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਬ ਤਿਸ ਚੈਤੰਨ੍ਯਕੋਂ ਤੁਰੀਯ ਕਹਤੇ ਹੈਂ (ਊਚੇ ਊਪਰਿ

ਊਚਾ ਨਾਉ) ਸਰਬਸੇ ਊਚੇ ਤੁਰੀਯ ਚੈਤੰਨਜਕੇ (ਊਪਰਿ) ਤਿਸਕਾ ਬੋਧਕ ਨਾਮ ਭੀ ਊਚਾਹੈ (ਏਵਡੁ ਊਚਾ ਹੋਵੈ ਕੋਇ) ਜੋ ਕੋਈ ਇਤਨਾ ਵਡਾ ਊਚਾ ਹੋਤਾਹੈ ਭਾਵ ਜਿਤਨਾ ਊਚਾ ਤੁਰੀਯਸ੍ਵਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਹੋਵੇਹੈ ਉਤਨਾ ਊਚਾ ਕੋਇਨਾਮ ਕੋਈ ਅ- ਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਖ ਹੋਵੈ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਊਚਾ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨਸੇ ਹੀ ਹੋਵੈਹੈ (ਤਿਸੁ ਊਚੇ ਕਉ ਜਾਣੈ ਸੋਇ) ਤਿਸ ਊਚੇਕੋਂ ਕਹੀਯੇ ਤੁਰੀਯ ਸ੍ਵਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਕੋਂ ਜੋ ਗੁਰੂਕੇ ਉਪਦੇਸਸੇ ਜਾਨੇਹੈ (ਸੋਇ) ਨਾਮ ਸੋਈਹੀ ਤੁਰੀਯ ਸ੍ਵਰੂਪਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈਹੈ ਤਥਾ ਗੁਰੂ ਵਚਨਹੈ "ਗੁਰ ਸਬਦ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਇਆਦੁਤੀਅਗਏ ਸੁਖਹੋਊ" ਇਤਜਾਦੀ॥

ਅਬ ਜਿਸਕੀ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਮੈ ਭਕਤੀਹੈ ਔਰ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੇ ਸਮਾਨ ਗੁਰੂਮੈ ਭਕ੍ਤੀਹੈ ਤਿਸਕੋਂ ਯਹ ਗਜਾਨ ਰੂਪ ਦਾਤ ਮਿਲੇ ਹੈ ਆਗੇ ਯਹ ਕਹੇਹੈਂ (ਜੇਵਡੁ ਆਪਿ ਜਾਣੈ ਆਪਿ ਆਪਿ) ਆਪਿ ਪਦ ਆਤਮਾਕਾ ਵਾਚਕ ਹੈ ਆਤਮਾ ਈਸ੍ਵਰਕਾ ਜੀਵਕਾ ਅੰਤਹਕਰਣਕਾ ਸਭਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਯਾਤੇ ਜਿਤਨਾ ਵਡਾ ਮਾਯਾਕਾ ਅਧਿਸ੍ਠਾਨ ਰੂਪ ਅਦ੍ਵੈ ਅਨੰਦ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਤਿਸਕੋਂ ਜੋ ਪੁਰਖ ਆਪਿਨਾ ਆਤਮਾ ਅਪਨਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਪ੍ਰਤਿਕ ਬੋਧ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣੈ ਹੈ ਤਬ ਆਪਨਾ ਆਤਮਾ ਅਪਣੇ ਅੰਤਹਕਰਣਮੈ ਦੋਨੋਕਾ ਏਕ ਰੂਪਸੇ ਅਪ੍ਰੋਖਜ ਬੋਧ ਹੋਵੇਹੈ (ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਕਰਮੀ ਦਾਤਿ ॥ ੨੪ ॥) ਗੁਰੂਜੀ ਕਹੇਹੈਂ (ਕਰਮੀ) ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮਾਦੀ ਸਾਧਨੋਕੇ

ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੇ ਤਾਈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਰੂਪ ਨਦਰਿ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ (ਦਾਤਿ) ਗਯਾਨਰੂਪੀ ਦਾਤ ਕਰ ਦੇਵੇ ਹੈਂ ਵਾ ਭ ਕਤੀਸੇ ਪ੍ਰਸੰਨਹੋਕਰ ਜਗਤ ਰੂਪੀ ਕਰਮ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਗਯਾਨਰੂਪੀ ਦਾਤ ਕਰੇਹੈ ਔਰ ਕੋਈ ਨਹੀ ਕਰਸਕੇ ਹੈ ॥ ੨੪ ॥

ਜਿਸ ਕਰਮਸੇ ਈਸ੍ਵਰ ਕਾ ਨਾਮਕਰਮੀ ਹੈ ਤਿਸ ਜਗਤ ਰੂਪ ਕਰਮ ਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ ਕਰੇ ਹੈਂ ॥

ਬਹੁਤਾਕਰਮੁਲਿਖਿਆਨਾਜਾਇ॥ ਵਡਾਦਾਤਾ ਤਿਲੁਨਤਮਾਇ ॥ ਕੇਤੇਮੰਗਹਿਜੋਧਅਪਾਰੁ ॥ ਕੇਤਿਆਗਣਤਨਹੀਵੀਚਾਰੁ ॥ ਕੇਤੇਖਪਿਤੁਟਹਿਵੇਕਾਰ ॥ ਕੇਤੇਲੈਲੈਮੁਕਰੁਪਾਹਿ ॥ ਕੇਤੇ ਮੂਰਖਖਾਹੀਖਾਹਿ ॥ ਕੇਤਿਆਦੂਖਭੂਖਸਦ ਮਾਰ ॥ ਏਹਿਭਿਦਾਤਿਤੇਰੀਦਾਤਾਰ ॥ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੀਭਾਣੈਹੋਇ॥ਹੋਰੁਆਖਿਨਸਕੈਕੋਇ ॥ ਜੇਕੋਖਾਇਕੁਆਖਣਪਾਇ ॥ ਓਹੁਜਾਣੈਜੇਤੀ ਆਮੁਹਿਖਾਇ॥ਆਪੇਜਾਣੈਆਪੇਦੇਇ॥ ਆਖ ਹਿਸਿਭਿਕੇਇਕੇਇ ॥ ਜਿਸਨੋਬਖਸੇਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ॥ਨਾਨਕਪਾਤਿਸਾਹੀਪਾਤਿਸਾਹੁ॥੨੫॥

(ਬਹੁਤਾ ਕਰਮੁ ਲਿਖਿਆ ਨਾ ਜਾਇ) ਹੇ ਸਿਖ ਤਿਸ ਈਸ੍ਵਰ ਕਾ ਜੋ ਜਗਤਰੂਪੀ ਕਰਮਹੈ ਸੋ ਸ੍ਰਿਸ੍ਰੀਯੋਂ ਕੇ ਅਨੰਤ ਹੋਨੇ ਸੇ ਲਿਖਾ ਨਹੀ ਜਾਵੇ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡਕੀ ਰਚਨਾਹੀ ਵਿਸੇਖ ਕਰਕੇ ਅਚਿੰਤ ਹੈ ਔਰ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੇ ਸੰਕਲਪਮੈ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਹੈਂ ਕਹਾਂ ਤਕ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰੀਯੇ ਤਾਂਤੇ ਲਿਖੇ ਨਹੀ ਜਾਵੇ ਹੈਂ (ਵਡਾ ਦਾਤਾ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ) ਸੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਰਬਸੇ (ਵਡਾ ਦਾਤਾ ਹੈ) ਕਾਹੇਤੇ ਹਿਰਣ੍ਯ ਗਰਭ ਆਦਿਕਨ ਕੋ ਭੀ ਸਰਬ ਵਿਦਯਾਓਂ ਕੀ ਸਿਰੋਮਣੀ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆਕੋਂ ਦੇਤਾਹੈ ਇਤਨਾ ਵਡਾ ਦਾਨ ਦੇਕਰ ਭੀ (ਤਿਲੁ) ਕਿੰਚਿਤ ਮਾਤ੍ਰਭੀ [ਤਮਾਇਨ] ਇਛਾ ਨਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਅਪੂਰਣ ਕਾਮਕੋਂ ਦੇਕਰ ਇਛਾਹੋਤੀ ਹੈ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਪੂਰਨ ਕਾਮਹੈ ਤਿਸਕੋ ਇਛਾਕਾ ਲੇਸ ਭੀ ਨਹੀਹੈ॥ ਅਬ ਜੋ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੀ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਦਾਤਾਂ ਹੈਂ ਤਿਸਕਾ ਕਿਸੀ ਕਿਸੀ ਕਾਰਯਕਾ ਨਾਮ ਲੇਕਰ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਤੇਹੈਂ (ਕੇਤੇ ਮੰਗਹਿ ਜੋਧ ਅਪਾਰ) ਜੋਧ ਨਾਮ ਤਪਕਾਹੈ ਯਾਂਤੇ (ਕੇਤੇ) ਅਨੇਕ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ ਤਪ ਕਰਕੇ ਸਕਾਮ ਹੋਨੇ ਸੇ ਤਿਸਕੇ ਫਲ ਕੋ ਮਾਂਗਤੇਹੈਂ ਔਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਫਲ ਦੇਤਾ ਹੈ(ਕੇਤਿਆ ਗਣਤ ਨਹੀ ਵੀਚਾਰ) ਜਿਨਕੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀ ਹੈ ਐਸੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮ ਕਰਕੇ ਬਿਚਾਰਕੋਂ ਮਾਂਗਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਉਨਕੋਂ ਵਿਚਾਰਕੀ ਦਾਤ ਕਰਤਾ ਹੈ